

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΔΠΜΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ:
ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΙΝΑΣ – ΡΩΣΙΑΣ**

ΜΙΧΑΛΗΣ ΨΑΛΤΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής :

Κυριάκος Μικέλης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

Στη σύζυγο

και τις κόρες μου...

Επιβλέπων Καθηγητής

Μικέλης Κυριάκος (Επίκουρος Καθηγητής), *Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.*

Συνεξεταστής

Βασιλειάδης Νικόλαος (Επίκουρος Καθηγητής), *Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δε συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Μιχάλης Ψάλτης

Ευχαριστίες...

Φτάνοντας στο τέλος αυτού του ταξιδιού θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω θερμότατα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κυριάκο Μικέλη, Επίκουρο Καθηγητή του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, για την ευκαιρία που μου έδωσε να συνεργαστώ μαζί του σε ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα. Τον ευχαριστώ και για την υποστήριξη και παρότρυνση του κατά τη διάρκεια της μεταπτυχιακής μου διατριβής, αλλά και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Οι γνώσεις που αποκόμισα είναι πολύτιμες για τη συνέχεια της πορείας μου.

Επίσης ευχαριστώ τον κ. Νικόλαο Βασιλειάδη για τη συνεξέταση της διπλωματικής μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγο και τις κόρες μου για την ανυπέβλητη υποστήριξη, υπομονή, κατανόηση και αγάπη, σε αυτό μου το ταξίδι...

Ένα θερμό ευχαριστώ...

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	8
ΜΕΡΟΣ Α΄ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
1.1 Λίγα λόγια... ..	9
1.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	10
1.3 Μεθοδολογία.....	10
1.4 Δομή εργασίας.....	10
2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ	11
2.1 Στρατηγικό δόγμα.....	11
2.2 Στρατηγική κουλτούρα	13
ΜΕΡΟΣ Β΄ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	16
3 ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	16
3.1 Ιστορική αναδρομή.....	16
3.2 Το τρέχον στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας	21
3.3 Η αντίληψη της Ρωσίας για τους στρατιωτικούς κινδύνους	23
3.4 Ο ρόλος των πυρηνικών όπλων.....	25
3.5 Το Δόγμα Gerasimov και ο υβριδικός πόλεμος	26
4 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	31
4.1 Γενικά	31
4.2 Ιστορική αναδρομή.....	35
4.4 Γεωπολιτική της Ρωσίας και στρατηγική κουλτούρα.....	37
4.5 Οικονομία της Ρωσίας και στρατηγική κουλτούρα	42
4.6 Η ρωσική στρατηγική κουλτούρα στον κυβερνοχώρο	48
ΜΕΡΟΣ Γ΄ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ.....	51
5. ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ	51

5.1 Ιστορική αναδρομή.....	52
5.2 Το τρέχον στρατηγικό δόγμα της Κίνας	56
5.3 Τα πυρηνικά όπλα στο στρατηγικό δόγμα της Κίνας	61
6 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ	63
6.1 Γενικά	63
6.2 Ιστορική αναδρομή.....	65
6.3 Δυτικές επιρροές στη στρατηγική κουλτούρα της Κίνας.....	68
6.4 Ο ηθικός ρεαλισμός στην Κίνα (Η θεώρηση του Yan Xuetong)	71
6.5 Η αντίληψη της Κίνας για τον πόλεμο.....	74
6.6 Στρατιωτικές στρατηγικές.....	78
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	82
7 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ	82
7.1 Putin Vs Xi.....	82
7.2 Οι στρατηγικές αντιλήψεις των δύο χωρών	83
7.3 Απειλές Κίνας και Ρωσίας	87
7.4 Συμμαχίες Κίνας - Ρωσίας	90
7.5 Τεχνολογική και πληροφοριακή ανάπτυξη των δύο χωρών	91
7.6 Πυρηνική στρατηγική Κίνας - Ρωσίας	95
7.7 Οικονομική στρατηγική Κίνας - Ρωσίας	96
7.8 Ιδεολογία και πολιτική θεώρηση.....	98
7.9 Ρωσία – Κίνα, δύο ρεβιζιονιστικές δυνάμεις	99
Επίλογος... ..	103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	106

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ρωσία και η Κίνα είναι από τις ισχυρότερες παγκόσμιες δυνάμεις με μεγάλες φιλοδοξίες. Κεντρικός άξονας στις φιλοδοξίες της Κίνας και της Ρωσίας είναι το στρατηγικό τους δόγμα και η στρατηγική τους κουλτούρα. Η μελέτη τους συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση του πώς αυτά τα δύο κράτη αντιλαμβάνονται και αξιολογούν το παγκόσμιο περιβάλλον και πώς οι φιλοδοξίες τους θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη διεθνή τάξη.

Η παρούσα μελέτη διερευνά τα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιό είναι το στρατηγικό δόγμα και η στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας και της Κίνας; Ποιές οι ομοιότητες και οι διαφορές στα στρατηγικά δόγματα και κουλτούρες των δύο κρατών; Τα ερωτήματα αυτά διερευνώνται με αναφορές στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία. Η έρευνα αυτή έδειξε ομοιότητες αλλά και διαφορές στις στρατηγικές της Κίνας και της Ρωσίας. Ενώ η Κίνα και η Ρωσία έχουν κοινές ρίζες και πορεία στη στρατηγική τους φιλοσοφία, η Κίνα στοχεύει στην ηγεμονική καθιέρωσή της ενώ η Ρωσία στην ανάκτηση της χαμένης της θέσης ως υπερδύναμης.

Λέξεις κλειδιά: στρατηγικό δόγμα, στρατηγική κουλτούρα, Κίνα, Ρωσία

ΜΕΡΟΣ Α' ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Λίγα λόγια...

Μελετητές συμφωνούν ότι η Κίνα και η Ρωσία είναι από τις ισχυρότερες στρατιωτικές δυνάμεις στον κόσμο (Ranking, M.S., 2020). Και οι δύο χώρες βελτιώνουν συνεχώς τις στρατιωτικές τους δυνατότητες για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία. Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας της επέτρεψε και την ανάλογη ανάπτυξη στον στρατιωτικό τομέα, σε μία προσπάθεια να επιτύχει ένα ηγεμονικό καθεστώς αμφισβητώντας την επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή του Ειρηνικού. Οι μελετητές βλέπουν αυτή τη φιλοδοξία ως μία πιθανή πηγή σύγκρουσης μεταξύ των δύο χωρών (Ross, 2006). Παρόλο που το εθνικό εισόδημα της Ρωσίας υστερεί από αυτό της Κίνας, η στρατιωτική της δύναμη εξακολουθεί να κατατάσσεται μεταξύ των κορυφαίων χωρών στον κόσμο. Η Ρωσία ήταν βασικός παράγοντας στις διεθνείς σχέσεις από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όταν η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε. Τώρα, η ανάκτηση της χαμένης της υπερδύναμης φαίνεται να είναι ο στρατηγικός της στόχος και η στρατιωτική δύναμη είναι το βασικό μέσο της Ρωσίας για να επιτύχει αυτόν τον σκοπό, με την απειλή δηλαδή προς τη Δύση.

Η επιδίωξη αυτών των δύο κρατών να επιτύχουν τα εθνικά τους συμφέροντα, σε συνδυασμό με τη συγκριτική τους στρατιωτική ικανότητα, έχει γίνει ένας σημαντικός παράγοντας στη σταθερότητα του παγκόσμιου περιβάλλοντος (O' Rourke, 2016). Δεδομένης της κεντρικής σημασίας αυτής της στρατιωτικής ικανότητας της Κίνας και της Ρωσίας, βασικό στοιχείο του στρατηγικού λογισμού κάθε κράτους είναι το στρατηγικό του δόγμα και η στρατηγική του κουλτούρα. Στο σημερινά ταχύτατα μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, κάθε χώρα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στα πιθανά αποτελέσματα των αλλαγών που θα μπορούσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τα εθνικά τους συμφέροντα. Κάθε χώρα για να είναι έτοιμη για οποιαδήποτε απότομη αλλαγή, θα πρέπει να έχει μία στρατηγική για την υπεράσπιση της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και των ζωτικών εθνικών της συμφερόντων. Η στρατηγική αυτή εκφράζεται μέσα από το στρατηγικό δόγμα και κουλτούρα κάθε χώρας.

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Η σαφής κατανόηση του στρατηγικού δόγματος και κουλτούρας της Ρωσίας και της Κίνας και η σύγκριση των στρατηγικών αυτών είναι ουσιαστικό μέρος της κατανόησης του τρόπου με τον οποίο αυτά τα κράτη αντιλαμβάνονται και αξιολογούν το παγκόσμιο περιβάλλον ασφαλείας και πώς οι φιλοδοξίες τους θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη διεθνή τάξη. Ωστόσο, μέχρι στιγμής είναι λίγη η βιβλιογραφία σχετικά με τη συγκριτική ανάλυση των στρατηγικών δογμάτων και κουλτούρων αυτών των δύο μεγάλων δυνάμεων. Αυτή η μελέτη επιδιώκει επομένως να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιό είναι το στρατηγικό δόγμα και κουλτούρα της Ρωσίας και της Κίνας; Ποιές οι ομοιότητες και οι διαφορές στα στρατηγικά δόγματα και κουλτούρες των δύο κρατών;

1.3 Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία αναλύει και συγκρίνει τα στρατηγικά δόγματα και κουλτούρες τη Ρωσίας και της Κίνας. Για την ανάλυση χρησιμοποιούνται δημόσια στρατιωτικά έγγραφα ανοικτής πρόσβασης και επιστημονικά άρθρα. Η ανάλυση εξετάζει το κινεζικό και ρωσικό στρατηγικό δόγμα και στρατηγική κουλτούρα για να προσδιορίσει αν έχουν ομοιότητες και διαφορές και κατά συνέπεια αν έχουν κοινούς και σαφείς στόχους και ποιά είναι η θέση και επιρροή τους στη διεθνή τάξη.

1.4 Δομή εργασίας

Στην παρούσα μελέτη γίνεται αρχικά μία σύντομη παρουσίαση των εννοιών «στρατηγικό δόγμα» και «στρατηγική κουλτούρα», στη συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται το στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας και της Κίνας και τέλος πραγματοποιείται συγκριτική ανάλυση στις στρατηγικές των δύο χωρών.

2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

2.1 Στρατηγικό δόγμα

Μία γενικά αποδεκτή αρχή είναι, ότι ένα κράτος θεσπίζει την προστασία της συνέχισής του με μία πολιτική εθνικής ασφάλειας. Ο στόχος αυτής της πολιτικής είναι η εξασφάλιση της ανεξαρτησίας, της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας, της ευημερίας και της σταθερότητας, λαμβάνοντας πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικοπολιτισμικά, και στρατιωτικά μέτρα. Κάθε κράτος έχει συγκεκριμένα συμφέροντα. Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων καθορίζεται ιδιαίτερος από την αντίληψη σε ποιο βαθμό τα συμφέροντα αυτά απειλούνται. Η μετατροπή των συμφερόντων σε στόχους λαμβάνει χώρα στο υψηλότερο επίπεδο λήψης αποφάσεων, την πολιτική ή τη στρατηγική. Η στρατηγική πολιτική ενός κράτους αποκαλύπτει τα συμφέροντά του, καθώς και τα μέτρα για την αντιμετώπιση απειλών. Το πιο σημαντικό έγγραφο για τη διερεύνηση της πολιτικής ασφάλειας ενός κράτους είναι το στρατηγικό του δόγμα. Σε στρατιωτικό επίπεδο η πολιτική ασφάλειας μεταφράζεται σε στρατιωτική δύναμη, με κατευθυντήριες γραμμές που ορίζονται στο στρατηγικό ή στρατιωτικό δόγμα.

Το στρατηγικό δόγμα είναι δηλαδή ένα κομμάτι της συνολικής στρατηγικής και αφορά ουσιαστικά την ενσωμάτωση στρατιωτικών μέσων για πολιτικούς σκοπούς σε μεγάλο στρατηγικό επίπεδο (Posen, 1986). Ένας ευρύτερος ορισμός του Owen Cote Jr., περιγράφει το στρατιωτικό δόγμα ως «σύνολο εργαλείων, ανθρώπων και πεποιθήσεων σχετικά με το πώς να χρησιμοποιηθούν στη μάχη, όπου αναπτύσσονται τα κύρια οργανωτικά χαρακτηριστικά του στρατού ως οδηγός πολέμου (Cote, 1996). Ο Barry Posen από την άλλη, θεωρεί ότι δύο ερωτήματα είναι σημαντικά για το στρατιωτικό δόγμα. Τι σημαίνει να χρησιμοποιηθούν; Πώς θα χρησιμοποιηθούν; Ένα στρατιωτικό δόγμα είναι η απάντηση του κράτους σε αυτές τις ερωτήσεις. Εν ολίγοις, στρατιωτικό δόγμα είναι η θεωρία του κράτους για το πώς να πολεμήσει (Posen, 1986).

Η διατύπωση ενός στρατιωτικού δόγματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ως διαδικασία δύο επιπέδων. Πρώτα τα κράτη αξιολογούν το διεθνές περιβάλλον προκειμένου να έχουν μία ιδέα για το πώς οι απειλές και οι ευκαιρίες κατανέμονται στο σύστημα. Για παράδειγμα, τα κράτη αξιολογούν γεωγραφικούς παράγοντες,

στρατιωτική τεχνολογία, αναπτυσσόμενες και παρακμάζουσες δυνάμεις και τις στρατιωτικές δυνατότητες των γειτόνων τους. Μετά την αξιολόγηση, αναθεωρούν τη δικιά τους στρατιωτική οργάνωση και αναλύουν ό,τι είναι απαραίτητο για τους στρατιωτικούς τους. Μετά από αυτή τη διαδικασία τα κράτη διατυπώνουν τα στρατιωτικά τους δόγματα. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι τα κράτη εφαρμόζουν απαραίτητα αυτήν την τυπική διαδικασία. Η διατύπωση των στρατιωτικών δογμάτων είναι μερικές φορές αποτέλεσμα μίας άτυπης διαδικασίας. Επιπλέον, τα κράτη συνήθως δε δημοσιεύουν τα στρατιωτικά τους δόγματα. Έτσι, οι στρατιωτικές ασκήσεις, τα διαθέσιμα εγχειρίδια και η δομή της στρατιωτικής δύναμης του κράτους είναι σημαντικές πηγές για την ανάλυση του στρατιωτικού δόγματος (Posen, 1986).

Τα στρατηγικά δόγματα μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες. Τα πιο λεπτομερή είναι τα δόγματα υπηρεσιών, π.χ. του στρατού, της αεροπορίας και του ναυτικού. Σε εθνικό επίπεδο απαντάται το στρατηγικό δόγμα, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες. Τέλος μπορούν να δημιουργηθούν πολυεθνικά ή συμμαχικά δόγματα π.χ. Ν.Α.Τ.Ο. (De Haas, 2000). Αναλόγως, μπορεί κανείς να ομαδοποιήσει τα στρατηγικά δόγματα στις κατηγορίες: επιθετικά δόγματα, αμυντικά δόγματα και αποτρεπτικά δόγματα. Στόχος των επιθετικών δογμάτων είναι ο αφοπλισμός του αντιπάλου. Τα αμυντικά δόγματα επιδιώκουν την απόρριψη του αντιπάλου. Τα αποτρεπτικά δόγματα στοχεύουν στην επίθεση στον αντίπαλο (Posen, 1986).

Τα κράτη μπορούν να αλλάξουν τα στρατιωτικά τους δόγματα. Αυτό ονομάζεται στρατιωτικός νεωτερισμός. Αν και υπάρχουν διάφοροι, ακόμα και αντιφατικοί ορισμοί νεωτεριστικών στρατιωτικών δογμάτων, ο Adam Grissom υποστηρίζει ότι υπάρχει μία σιωπηρή συναίνεση στη βιβλιογραφία (Grissom, 2006). Η συναίνεση αυτή έχει τρεις διαστάσεις. Πρώτων, οι στρατιωτικές καινοτομίες αλλάζουν τον τρόπο που οι στρατιωτικές οργανώσεις λειτουργούν στο πεδίο. Δεύτερον, είναι σημαντικές στο πεδίο εφαρμογής και στον αντίκτυπο που δημιουργείται. Τρίτον, αναμένεται να αυξήσουν τη στρατιωτική αποτελεσματικότητα (Posen, 1986).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το στρατιωτικό δόγμα μπορεί να επηρεάσει τη σταθερότητα της διεθνούς πολιτικής καθώς παρέχει πληροφορίες για τις προθέσεις και το πιο σημαντικό, για τις δυνατότητες των κρατών. Τα στρατιωτικά δόγματα με

βάση τη φύση τους (αμυντικό, επιθετικό και αποτρεπτικό) και τους διαφορετικούς τους τύπους, προκαλούν διάφορες επιπτώσεις στη διεθνή πολιτική. Τα επιθετικά δόγματα μπορεί να προκαλέσουν αστάθεια, προκαλώντας τον φόβο επίθεσης (Kier, 1995). Για παράδειγμα, πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις είχαν υιοθετήσει επιθετικά στρατιωτικά δόγματα (Van Evera, 1984). Από την άλλη, τα αμυντικά στρατιωτικά δόγματα θεωρείται ότι μειώνουν το επίπεδο φόβου μεταξύ των δυνάμεων, αλλά έχουν επιπτώσεις στα διλήμματα ασφαλείας. Τα αποτρεπτικά δόγματα έχουν σχεδιασθεί για να πιέσουν έναν αντίπαλο να μην τολμήσει να επιτεθεί. Τέτοια δόγματα πιστεύεται ότι συμβάλλουν στην παγκόσμια σταθερότητα μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων (Jervis, 1978).

2.2 Στρατηγική κουλτούρα

Όπως όλες οι έννοιες των πολιτικών επιστημών η στρατηγική κουλτούρα έχει κριθεί χρήσιμη για τους υπεύθυνους χάραξης στρατιωτικής πολιτικής, αλλά και αόριστη. Ο Bloomfield (2012: 437) αναφέρει ότι «οι μελετητές εξακολουθούν να μην μπορούν να συμφωνήσουν σε θεμελιώδη ζητήματα όπως το τι είναι μία στρατηγική κουλτούρα και τι κάνει».

Σε μελέτες για τη στρατηγική κουλτούρα, οι μελετητές συνήθως προσδιορίζουν τρεις ακαδημαϊκές σχολές (Johnston, 1995). Η πρώτη γενιά μελετητών στρατηγικής κουλτούρας επικεντρώνεται κυρίως στην εξέταση του εθνικού χαρακτήρα. Οι περισσότεροι μελετητές στρατηγικής κουλτούρας είναι ειδικοί στη μελέτη περιοχών, με ένα ενδιαφέρον στη Σοβιετική Ένωση. Ο Collin Gray (1981), ένας από τους κορυφαίους μελετητές αυτής της γενιάς επισημαίνει τις πολιτιστικές διαφορές μεταξύ των κρατών, καθώς και τις πιθανές πολιτιστικές επιπτώσεις στις στρατηγικές αποφάσεις και τη συμπεριφορά τους. Ωστόσο, η πρώτη γενιά δεν πρόσεξε συγκεκριμένες μεταβλητές και αιτιώδης μηχανισμούς μεταξύ κουλτούρας και συμπεριφοράς. Για τον Gray (1999) η στρατηγική συμπεριφορά δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις έννοιες της στρατηγικής κουλτούρας. Αντ' αυτού η στρατηγική κουλτούρα προσφέρει το πλαίσιο μέσα στο οποίο οι πολιτικές ηγέτες λαμβάνουν αποφάσεις.

Η δεύτερη γενιά μελετητών στρατηγικής κουλτούρας εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές τις περιόδου μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ομοίως με την πρώτη γενιά, δε σκοπεύουν να κάνουν διάκριση μεταξύ στρατηγικής κουλτούρας και στρατηγικής συμπεριφοράς. Υποστηρίζουν ότι η στρατηγική κουλτούρα μπορεί να θεωρηθεί εργαλείο για να δικαιολογήσει κάποια στρατηγική συμπεριφορά, όπως την ηγεμονία των ΗΠΑ (Klein, 1988). Όπως επισημαίνει ο Edward Lock (2010: 697), «ο θεμελιώδης σκοπός της χρήσης της έννοιας της στρατηγικής κουλτούρας είναι να προβληματίσει για την κατάσταση που θεωρείται δεδομένη σε κράτη και ομοσπονδίες». Με άλλα λόγια, η δεύτερη γενιά δεν ενδιαφέρεται για το πώς η στρατηγική κουλτούρα μπορεί να επηρεάσει τη στρατηγική συμπεριφορά. Αντιθέτως, αμφισβητούν από πού προέρχεται η στρατηγική κουλτούρα και πώς διαδραματίζεται η στρατηγική πολιτική.

Η τρίτη γενιά μελετητών στρατηγικής κουλτούρας ακολουθεί τη θετικιστική ερευνητική παράδοση¹ και επικεντρώνεται στην εξέταση αιτιωδών σχέσεων μεταξύ στρατηγικής κουλτούρας και στρατηγικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, όπως επικρίνει ο Johnston (1995), η τρίτη γενιά διστάζει να ορίσει ποια είναι η «στρατηγική κουλτούρα» και φαίνεται απρόθυμη να αναγνωρίσει τον ανεξάρτητο ρόλο της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση τη κρατικής συμπεριφοράς. Κατά συνέπεια, η έννοια της στρατηγικής κουλτούρας κρύβεται πίσω από την οργανωσιακή, την πολιτική και τη στρατιωτική κουλτούρα. Η συμβολή του Johnston στη βιβλιογραφία είναι διπλή. Από τη μία πλευρά, ορίζει σαφώς και τονίζει τον ανεξάρτητο ρόλο της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση της κρατικής συμπεριφοράς. Από την άλλη πλευρά, χρησιμοποιεί αυστηρές ιστορικές και σύγχρονες περιπτώσιολογικές μελέτες της Κίνας για να ελέγξει την εγκυρότητα της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση της κινεζικής στρατηγικής συμπεριφοράς.

Σε γενικές γραμμές, η στρατηγική κουλτούρα μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των πεποιθήσεων, υποθέσεων, στάσεων, κανόνων, παγκόσμιων απόψεων και συμπεριφορών των υπεύθυνων λήψης στρατηγικών αποφάσεων σχετικά με τους πολιτικούς στόχους του πολέμου και τον καλύτερο τρόπο για να τους επιτύχει (Klein, 1991). Σύμφωνα με αυτήν την άποψη ο Johnston κατανοεί την έννοια της

¹ Ο θετικισμός ακολουθεί την άποψη ότι η πραγματική γνώση είναι αξιόπιστη μόνο όταν αποκτάται μέσω της παρατήρησης. Σε αυτές τις μελέτες τα ευρήματα τη έρευνας είναι συνήθως παρατηρήσιμα και ποσοτικοποιήσιμα.

στρατηγικής κουλτούρας ως ένα «ιδεολογικό περιβάλλον που περιορίζει τις επιλογές της συμπεριφοράς», μία ανεξάρτητη μεταβλητή που βοηθά στην εξήγηση της συμπεριφοράς (Johnston, 1998: 36).

Ενώ ο Johnston φαίνεται να προσεγγίζει την κουλτούρα ως μία ανεξάρτητη αιτιώδη μεταβλητή για την ανάλυση και την πρόβλεψη αλλαγών σε στρατηγικές επιλογές ο Gray βλέπει την κουλτούρα ως ένα πλαίσιο, το οποίο βοηθά τους μελετητές να κατανοήσουν και τους λόγους αλλά και τα κίνητρα που βρίσκονται πίσω από τις κινήσεις των φορέων (Meyer, 2005). Πρόκειται για το ντιμπέιτ Johnston – Gray, έναν συνεχή έντονο διάλογο για το αν η έννοια της στρατηγικής κουλτούρας καθορίζει ή μάλλον διαμορφώνει τη στρατηγική λήψη αποφάσεων.

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

3 ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η στρατιωτική στάση της Ρωσίας, οι δυνατότητες, οι εκπαιδευτικές ασκήσεις και η δομή της δύναμής της εκφράζεται με το δόγμα της, το οποίο δηλώνει ότι ο στρατός της υπάρχει για την υπεράσπιση της Ρωσίας και όχι για την προσβολή της παγκόσμιας εξουσίας. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης έως σήμερα, η Ρωσική Ομοσπονδία έχει διαφοροποιήσει το στρατηγικό της δόγμα τέσσερις φορές.

3.1 Ιστορική αναδρομή

Η ανάπτυξη του δόγματος τη δεκαετία του '90.

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η ρωσική στρατιωτική ηγεσία ήταν αρχικά πεπεισμένη ότι η Κοινοπολιτεία των Ανεξάρτητων Κρατών (CIS) θα αναπτυσσόταν σε έναν οργανισμό παρόμοιο με αυτόν της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, υπό ρωσική κυριαρχία, με ρωσικές ένοπλες δυνάμεις. Ωστόσο, δεν πέρασε αρκετός καιρός ώστε κάποια κράτη της CIS να αναπτύξουν διαφορετική άποψη και να δημιουργήσουν τις δικές τους ένοπλες δυνάμεις, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες της Μόσχας. Στη συνέχεια και η Ρωσία αναγκάστηκε να ανεξαρτητοποιήσει τις δικές της Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτό δημιούργησε επίσης και την ανάγκη για ένα Στρατηγικό Δόγμα, το οποίο δημοσιεύθηκε τον Μάιο του 1992 (Danilovich, 1992).

Αυτό το Στρατηγικό Δόγμα φαίνεται να ήταν το ξεκίνημα ενός κινήματος προς μία πιο αποφασιστική ρωσική πολιτική ασφάλειας, διαφορετική από το αμυντικό και ειρηνικό ύφος του τελευταίου σοβιετικού δόγματος. Η Ρωσική Ομοσπονδία υιοθέτησε ηγετικό ρόλο στην επίλυση συγκρούσεων και στη στρατιωτική συνεργασία στο πλαίσιο της CIS, παραχώρησε στον εαυτό της το δικαίωμα προστασίας ρωσικών μειονοτήτων σε κράτη της CIS και αν είναι απαραίτητο χρησιμοποιώντας βία, εγκατέλειψε τις δηλώσεις περί «no first- use»,

επέστρεψαν όροι όπως «αντίπαλοι» και «εχθροί», αναπτύχθηκαν οι Ένοπλες Δυνάμεις και άλλα στρατεύματα εκτός ρωσικής επικράτειας και αναπτύχθηκε μία άγρια αντι-δυτική αντίληψη απειλής.

Πιο συγκεκριμένα το στρατηγικό δόγμα της δεκαετίας του 90 περιελάμβανε τις ακόλουθες προσαρμογές: Στα χωρία σχετικά με τις παρεμβολές σε εσωτερικές υποθέσεις της Ρωσίας αντικατοπτρίστηκε μία επιδεινούμενη σχέση με τη Δύση, η επέκταση στρατιωτικών συνασπισμών και συμμαχιών και μία γλώσσα που αντανάκλασε την αίσθηση ότι περιβάλλεται από εχθρούς. Οι επιδεινωμένες σχέσεις εκφράστηκαν στο δόγμα και με την ανάπτυξη απόψεων σχετικά με τη διεθνή στρατιωτική συνεργασία. Η συνεργασία με το ΝΑΤΟ σταδιακά εξαφανίστηκε από το δόγμα, ενώ οι εσωτερικές απειλές δεν αναγνωρίστηκαν, αλλά είχαν την αντίληψη ότι οι απειλές ήρθαν μόνο από το εξωτερικό, ως κατάλοιπο της σοβιετικής σκέψης. Ωστόσο, από το 1993 εμπειρίες όπως η σύγκρουση του Μπόρις Γέλτσιν με τη Δούμα, οι ένοπλες συγκρούσεις εντός των κρατών της CIS και αργότερα οι συγκρούσεις στην Τσετσενία, προκάλεσαν την ενσωμάτωση των εσωτερικών απειλών στα δόγματα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90 η σημαντικότητα των συγκρούσεων άλλαξε στο δόγμα, με πιο σημαντικές να αναφέρονται οι τοπικές κι εσωτερικές ένοπλες συγκρούσεις, αντί για τις παγκόσμιες και τους πυρηνικούς πολέμους, καθώς η ρωσική στρατιωτική ηγεσία συνειδητοποίησε ότι θα αντιμετωπίζει όλο και περισσότερο τις εγχώριες και περιφερειακές ένοπλες συγκρούσεις. Έτσι η απειλή ενός παγκόσμιου πολέμου είχε μειωθεί. (FitzGerald, 1992).

Την ηγεσία του μηχανισμού ασφαλείας συγκέντρωσαν στα χέρια τους τα ακόλουθα θεσμικά όργανα: ο Πρόεδρος, το Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας (SCRF), το Υπουργείο και το Γενικό Επιτελείο των Ενόπλων Δυνάμεων. Φαίνεται ξεκάθαρα, ότι το δόγμα έδωσε δύναμη στον στρατό. Αυτή η ισχυρή στάση είναι πιθανώς μία προσπάθεια του στρατού να ανακτήσει τη θέση του και την επιρροή του, η οποία είχε μειωθεί υπό τον Michael Korbaczov (De Haas, 2010).

Στις 2 Νοεμβρίου του 1993 το ρωσικό συμβούλιο ασφαλείας και ο Πρόεδρος Yeltsin τελικά ενέκριναν το σχέδιο «Διατάξεις του Στρατηγικού Δόγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας» (Holcomb, 1994). Το πρώτο στρατηγικό δόγμα, αυτό του

1993, δεν περιλάμβανε no first-use² (μη πυρηνική αποτροπή) πολιτικές για τη χρήση πυρηνικών όπλων και αυτό αρχικά ανησύχησε τους Δυτικούς. Αυτό όμως που πραγματικά αντικατόπτριζε το δόγμα ήταν η αναγνώριση από τον ρωσικό στρατό ότι ο πρωταρχικός ρόλος των πυρηνικών όπλων είναι η αποτροπή (Holcomb, 1994).

Σύμφωνα με τις βασικές διατάξεις του στρατηγικού δόγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας του 1993:

Ο στόχος της πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον τομέα των πυρηνικών όπλων είναι να εξαλείψει τον κίνδυνο πυρηνικού πολέμου, αποτρέποντας την έναρξη επιθετικότητας εναντίον της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των συμμάχων της. Η Ρωσική Ομοσπονδία: δε θα χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά της όπλα εναντίον οποιουδήποτε κράτους – μέλους της Συνθήκης Μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων, της 1^{ης} Ιουλίου 1968, που δε διαθέτει πυρηνικά όπλα, εκτός από τις περιπτώσεις: α) οπλισμένης επίθεσης εναντίον της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της επικράτειάς της, των Ενόπλων Δυνάμεων, άλλων στρατευμάτων ή συμμάχων της από οποιοδήποτε κράτος συνδέεται με συμφωνία συμμαχίας με ένα κράτος που διαθέτει πυρηνικά όπλα, β) κοινές δράσεις από κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα κατά τη διεξαγωγή ή την υποστήριξη οποιασδήποτε εισβολής ή ένοπλης επίθεσης στη Ρωσική ομοσπονδία, την επικράτεια, τις ένοπλες δυνάμεις, άλλων στρατευμάτων ή συμμάχων της. Υποστηρίζει ενεργά την παύση των δοκιμών πυρηνικών όπλων και προωθεί τη δημιουργία διαλόγου για αυτό το ζήτημα με τελικό στόχο την επίτευξη ολοκληρωτικής απαγόρευσης. Επιδιώκει τη μείωση των πυρηνικών δυνάμεων στο ελάχιστο επίπεδο που θα εγγυόταν την πρόληψη ενός μεγάλου πολέμου και τη διατήρηση της στρατηγικής σταθερότητας και – μελλοντικά- την πλήρη εξάλειψη των πυρηνικών όπλων. Παίρνει από κοινού με άλλες ενδιαφερόμενες χώρες τα απαραίτητα μέτρα για την ενίσχυση του καθεστώτος που διέπει τη μη διάδοση πυρηνικών όπλων (Yeltsin, 1994: 2.1).

Το στρατηγικό δόγμα του 2000

Το 2000 ο Πούτιν ξεκίνησε την πρώτη του θητεία ως πρόεδρος υπογράφοντας νέες εκδόσεις των ρωσικών εγγράφων ασφαλείας. Λίγο μετά τη δημοσίευση ενός σχεδίου Εθνικής Ασφάλειας τον Ιανουάριο του 2000, επανεξετάστηκε και το

² No First-Use (NFU): αναφέρεται σε μία υπόσχεση ή πολιτική από ένα κράτος με πυρηνική δύναμη, να μη χρησιμοποιεί πυρηνικά όπλα ως μέσο πολέμου, εκτός εάν πρώτα δεχθεί επίθεση από έναν αντίπαλο που χρησιμοποιεί πυρηνικά όπλα.

στρατηγικό δόγμα και αποδείχθηκε μία καλά συντονισμένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση στις εξωτερικές πολιτικές και τις πολιτικές ασφάλειας. Το νέο στρατιωτικό δόγμα υπογράφηκε από τον Πούτιν τον Απρίλιο του 2000 (De Haas, 2010).

Το έγγραφο αντικατόπτριζε τις γενικές αρχές που περιλαμβάνονταν στις πρόσφατα δημοσιευμένες αντιλήψεις για την εθνική ασφάλεια, αλλά περιγράφηκε ως έγγραφο της μεταβατικής περιόδου, μίας περιόδου ανάπτυξης της δημοκρατικής κρατικής υπόστασης και μίας πολύμορφης οικονομίας, μίας περιόδου μεταρρύθμισης της στρατιωτικής οργάνωσης του κράτους και δυναμικής αλλαγής του συστήματος στις διεθνείς σχέσεις. Αφορούσε και τις εξωτερικές και τις εσωτερικές απειλές και επέστησε την προσοχή στη σύνδεσή τους. Σε μία εποχή όπου οι συγκρούσεις στην Τσετσενία είχαν αναζωπυρωθεί και οι Ρώσοι ηγέτες ανησυχούσαν για το αν η εσωτερική αστάθεια θα προκαλούσε εξωτερική παρέμβαση. Τόνισε τη σημασία της πυρηνικής αποτροπής στη ρωσική εθνική ασφάλεια και αναδιατύπωσε τη στάση της Ρωσίας σχετικά με τη χρήση πυρηνικών όπλων να τη συμπεριλάβει ως απάντηση σε μεγάλης κλίμακας επιθετικότητα με τη χρήση συμβατικών όπλων σε καταστάσεις κρίσιμες για την εθνική ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Kirp, 2010).

Οι επιπτώσεις της σύγκρουσης με τη Γεωργία το 2008 στο στρατηγικό δόγμα

Η σύγκρουση Ρωσίας – Γεωργίας τον Αύγουστο του 2008 ήταν μέρος μίας σταθερά κατηγορηματικής στάσης στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Μόσχας, της οποίας η στρατιωτική δύναμη είναι ένα από τα κύρια μέσα. Γύρω από τη στρατιωτική εκστρατεία στη Γεωργία, ο Πρόεδρος Medvedev ξεκίνησε νέες πολιτικές δίνοντας έμφαση στην επιστροφή της Ρωσίας σε μία θέση δύναμης. Ωστόσο, αυτή η κατηγορηματική στάση στην εξωτερική πολιτική της ασφάλειας δεν ταιριάζει με μία στρατιωτική μηχανή ικανή να εκτελεί αυτές τις φιλόδοξες πολιτικές. Παρά τη νίκη του Κρεμλίνου, η σύγκρουση με τη Γεωργία κατέδειξε ελλείψεις στις δυνατότητες των Ρωσικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ένα μεγάλο μέρος των ρωσικών όπλων ήταν ξεπερασμένο και οι επιχειρήσεις διεξήχθησαν με παραδοσιακό τρόπο, εν αντιθέσει με την υψηλή πολεμική τεχνολογία της Δύσης. Μετά τη σύγκρουση κατέληξε το Κρεμλίνο στο συμπέρασμα ότι ο στρατός πρέπει να ευθυγραμμιστεί με την ανακτημένη ρωσική κατάσταση, ως δηλαδή σημαντική

δύναμη στη διεθνή σκηνή. Έτσι, ανακοινώθηκαν νέα φιλόδοξα σχέδια στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων (De Haas, 2010).

Το στρατηγικό δόγμα του 2010

Νέο στρατηγικό δόγμα δημοσίευσε η Ρωσία στις 5 Φεβρουαρίου του 2010 και το κείμενο χωρίστηκε σε τέσσερα κεφάλαια: γενικές διατάξεις, στρατιωτικοί κίνδυνοι και στρατιωτικές απειλές στη Ρωσική Ομοσπονδία, στρατιωτική πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας και στρατιωτική – οικονομική υποστήριξη για την άμυνα. Το πρώτο κεφάλαιο ξετυλίγει τη σχέση του δόγματος με άλλα πρωτεύοντα έγγραφα ασφαλείας και εξηγούνται στρατιωτικοί και τεχνικοί όροι που χρησιμοποιούνται στο κείμενο. Το δεύτερο κεφάλαιο περιέχει χαρακτηριστικά του σύγχρονου πολέμου. Το τρίτο κεφάλαιο εξηγεί τους στόχους και την πορεία δράσης της Μόσχας μέσω των Ενόπλων Δυνάμεων της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Το τέταρτο κεφάλαιο περιγράφει τον ρόλο της οικονομικής κατάστασης και των στρατιωτικών βιομηχανιών ως εγγυητών της επάρκειας των ενόπλων δυνάμεων. Επιπλέον, το κεφάλαιο αυτό ασχολείται με τη διεθνή στρατιωτική συνεργασία (De Haas, 2010).

Το στρατιωτικό δόγμα εξηγεί περαιτέρω ότι η εφαρμογή του στρατιωτικού δόγματος επιτυγχάνεται μέσω του συγκεντρωτισμού του κρατικού ελέγχου στη στρατιωτική σφαίρα και ρίχνει φως στα κίνητρα πίσω από το νέο δόγμα. Μία αλλαγή είναι ότι παίρνει μία πιο επιθετική στάση. Το δόγμα του 2000 αφορούσε τη στρατιωτική ασφάλεια, ενώ το νέο αφορά την ένοπλη άμυνα και την ένοπλη προστασία (Endowment, 2010). Δε δίνεται έμφαση μόνο στην ασφάλεια υπό μία πιθανή απειλή. Πρόκειται τώρα για μία έντονη προειδοποίηση που επικεντρώνεται στο γεγονός ότι η Ρωσία είναι πλέον σταθερή με έναν στρατό με αυτοπεποίθηση.

Το στρατηγικό δόγμα του 2010 εν συγκρίσει με αυτό το 2000, προσδιορίζει σαφώς τις εξωτερικές απειλές, με πρώτη στη λίστα το Ν.Α.Τ.Ο., το οποίο σε μία προσπάθεια επέκτασης της στρατιωτικής του υποδομής πιο κοντά στα ρωσικά σύνορα, προσθέτει νέα μέλη. (Rumer & Weiss, 2017). Επιπλέον βασίζεται στην

προοπτική του υβριδικού πολέμου³, ως έναν συνδυασμό στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνάμεων (e-amyna, 2017).

3.2 Το τρέχον στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας

Δημοσιευμένο στις 26 Δεκεμβρίου του 2014, το νέο στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας δεν προκάλεσε το ενδιαφέρον, ειδικά στη Δύση. Εν αντιθέσει των προσδοκιών και των φημών που είχαν διαδοθεί προ της δημοσίευσής του, το Κρεμλίνο δεν εξέδωσε ένα δόγμα ξεκάθαρα προσανατολισμένο στην πυρηνική δύναμη, ούτε και ονόμασε ρητά τους εχθρούς του. Πράγματι, με την πρώτη ματιά το κείμενο μοιάζει πολύ με το Στρατηγικό Δόγμα του 2010. Όπως και το προηγούμενο δόγμα, το τρέχον έγγραφο περιέχει ορισμένα κεφάλαια αναφορικά με στρατιωτικούς κινδύνους και στρατιωτικές απειλές. Οι στρατιωτικές απειλές περιλαμβάνουν διεθνείς παράγοντες και γεγονότα που θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν μία σύγκρουση που να περιλαμβάνει τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων. Εν αντιθέσει, οι στρατιωτικοί κίνδυνοι είναι καταστάσεις που μπορούν να κλιμακωθούν σε στρατιωτική απειλή. Όπως και στο δόγμα του 2010, η τάση επέκτασης της στρατιωτική υποδομής των κρατών μελών του NATO προς τα σύνορα της Ρωσίας, καθώς και η ανάπτυξη πυραυλικών συστημάτων άμυνας, θεωρούνται στρατιωτικοί κίνδυνοι. Μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές ασκήσεις στη γειτονιά της Ρωσίας περιγράφονται επίσης ως απειλές. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι, σε αντίθεση με την έκδοση του 2010, η συνεργασία με το NATO δε θεωρείται πια μέσο ενίσχυσης της συλλογικής ασφάλειας. Το δόγμα του 2014 αναφέρει απλώς το NATO ως δυνητικό εταίρο σε ισότιμο διάλογο. Αυτό δείχνει τη Ρωσία να έχει εγκαταλείψει κάθε ελπίδα ή φιλοδοξία για μελλοντική συνεργασία με το NATO. Αντ' αυτού, το δόγμα υπογραμμίζει τη σημασία της συνεργασίας με τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO), τον Οργανισμό της Συνθήκης Συλλογικής Ασφάλειας (CSTO) καθώς και εταίρους της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (CIS) και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE) (Rumer, 2019).

³ Μείγμα δραστηριοτήτων που συνδυάζει συμβατικές και μη συμβατικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, χωρίς την επίσημη κήρυξη πολέμου, (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016).

Το δόγμα του 2014, σε σύγκριση με το προηγούμενο, ξεχωρίζει για την έμφαση που δόθηκε στις εγχώριες απειλές για την εθνική ασφάλεια. Τέτοιες απειλές περιλαμβάνουν αποσταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης, συμπεριλαμβανομένων των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων και της επιρροής της εξωτερικής πολιτικής στους Ρώσους πολίτες (Sinovets & Renz, 2015).

Τα σημαντικότερα σημεία και οι αλλαγές του στρατηγικού δόγματος του 2014 μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (Putin, 2014):

1) Το κεφάλαιο που αφορά τους «στρατιωτικούς κινδύνους» επεκτάθηκε και συμπεριέλαβε το πεδίο των πληροφοριών και τον τομέα των εσωτερικών κινδύνων, για τους οποίους πρώτη φορά υπάρχει ένα κεφάλαιο σε δόγμα για αυτούς. Αυτό τονίζει ειδικότερα αυτό που καλεί το δόγμα «ενημερωτική επιρροή στον πληθυσμό με στόχο την υπονόμευση πνευματικών και πατριωτικών παραδόσεων». Αυτό καταδεικνύει σαφώς το άγχος τους Κρεμλίνου για κοινωνική σταθερότητα, που εκφράζεται ρητά υπό τον φόβο ανατρεπτικών δραστηριοτήτων από υπηρεσίες πληροφοριών των δυτικών κρατών με στόχο την πρόκληση κοινωνικών αναταραχών στη Ρωσία.

2) Στο δόγμα του 2014 η κεντρική ανάγκη της Ρωσίας ήταν να υπερασπιστεί ό,τι αυτή θεωρεί ζωτικής σημασίας. Παρότι δεν κατονομάζονται τα κράτη που ανήκουν σε αυτό το πλαίσιο, είναι ξεκάθαρο ότι η Ρωσία ανησυχεί για την εγκαθίδρυση καθεστώτων σε συνοριακά της κράτη, τα οποία απειλούν τα συμφέροντα της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Το κεφάλαιο που αφορά τους στρατιωτικούς κινδύνους εκφράζει επίσης ανησυχία για «τη χρήση πληροφοριακών και επικοινωνιακών τεχνολογιών ενάντια στην κυριαρχία, την πολιτική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα ορισμένων κρατών, θέτοντας σε κίνδυνο την ειρήνη και τη διεθνή ασφάλεια.»

3) Για πρώτη φορά, το δόγμα του 2014 αναφέρει ως στρατιωτικό κίνδυνο την έννοια «Άμεσο Παγκόσμιο Χτύπημα» (Prompt Global Strike⁴) και επιδιώκει να αντιμετωπίσει αυτήν την πρόκληση με στρατηγική συμβατικών όπλων υψηλής ακρίβειας. Παρόλο που το τελευταίο σημείο υπήρχε και στο δόγμα του 2010, οι

⁴ Η ιδέα του Prompt Global Strike αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ. Επιτρέπει στις ΗΠΑ να αναπτύξουν μη- πυρηνικά όπλα ικανά να χτυπήσουν από απόσταση στόχους σε όλον τον κόσμο με προειδοποίηση μίας ώρας.

φιλοδοξίες της Ρωσίας για ενίσχυση των μη- πυρηνικής αποτροπής δυνατοτήτων της φαίνονται πιο αξιόπιστες σήμερα υπό το φως των εκτεταμένων σχεδίων εκσυγχρονισμού και επενδύσεων στην ανάπτυξη έξυπνων πυρομαχικών (PGMs) και άλλων όπλων υψηλής τεχνολογίας. Η Ρωσία από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 έχει επενδύσει σημαντικά ποσά στην ανάπτυξη συμβατικών όπλων μεγάλης εμβέλειας, ώστε σε μία κλιμάκωση να επιτευχθούν στρατηγικά αποτελέσματα χωρίς να καταφύγει σε πυρηνικά όπλα. Παρ' όλα αυτά είναι πιθανό να εξετάσει το ενδεχόμενο μίας πυρηνικής αντίδρασης σε μη πυρηνικές επιθέσεις, που όμως πιστεύει ότι αποτελούν σοβαρή απειλή για την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της (Boston & Massicot, 2017). Σύμφωνα με το τρέχον στρατιωτικό δόγμα της Ρωσίας (2014):

Η Ρωσία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί πυρηνικά όπλα ως απάντηση στη χρήση πυρηνικών ή άλλων όπλων μαζικής καταστροφής εναντίον της ή/και των συμμάχων της και σε περίπτωση επιθετικότητας εναντίον της με συμβατικά όπλα που θα έθεταν σε κίνδυνο την ύπαρξη του κράτους (Putin, 2014: 4).

Αν και οι τωρινές συμβατικές ρωσικές μέθοδοι αποτροπής δεν μπορούν ακόμα να ανταγωνιστούν έναν πιο ανεπτυγμένο στρατό, ειδικά το NATO, το νέο δόγμα δείχνει σαφώς τη φιλοδοξία της χώρας να αναπτύξει μακροπρόθεσμα τέτοιες δυνατότητες.

3.3 Η αντίληψη της Ρωσίας για τους στρατιωτικούς κινδύνους

Ο όρος «γειτονιά» (πιο συγκεκριμένα δηλώνει «τα κράτη που συνορεύουν με τη Ρωσική Ομοσπονδία») χρησιμοποιείται ευρέως στο δόγμα του 2014. Σύμφωνα με το δόγμα μερικοί κύριοι στρατιωτικοί κίνδυνοι και απειλές προέρχονται από: α) την αλλαγή καθεστώτος στη γειτονιά της και β) στρατιωτικές ασκήσεις καθώς και στρατιωτική κινητοποίηση στη γειτονιά της (Klein, 2015) και είναι σαφές ότι οι ανησυχίες αυτές συνδέονται με την Ουκρανία. Ωστόσο τα ρωσικά συμφέροντα δεν περιορίζονται στην Ουκρανία ή τη Γεωργία.

Η Ρωσία δεν περιγράφει ρητά την περίμετρο των συμφερόντων της. Ίσως επιθυμεί να δημιουργήσει κάποια στρατηγική αμφισημία για πιθανούς αντιπάλους, συμπεριλαμβανομένου του NATO. Σίγουρα, αυτή η ασάφεια θέτει σοβαρά ερωτήματα τα οποία η Συμμαχία θα πρέπει να αντιμετωπίσει. Τα «κράτη που

συνορεύουν» περιλαμβάνουν μόνο τα πρώην Σοβιετικά κράτη τα οποία εξακολουθούν να μην είναι μέλη του NATO; Η συμμετοχή της Συμμαχίας εγγυάται ότι δε θα υπάρξουν «μικροί πράσινοι άνδρες» σε μία χώρα; Είναι αδύνατο να απαντηθούν αυτές οι ερωτήσεις. Ωστόσο, είναι σαφές ότι, αν και οι γεωγραφικές «κόκκινες γραμμές» της Ρωσίας δεν ορίζονται ρητά, το στρατηγικό δόγμα του 2014 στέλνει σαφές μήνυμα στους γείτονες της Ρωσίας και ακόμα παραπέρα. Το Κρεμλίνο θεωρεί τις περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ζωτικής σημασίας και δεσμεύεται για την υπεράσπισή τους (Sinovets & Renz, 2015).

Σε κάποιο βαθμό, η έμφαση του δόγματος στην ανάγκη προστασίας όλων όσων περιλαμβάνονται στη σφαίρα ενδιαφέροντος της χώρας μπορεί να εξηγηθεί από τις ιδιαιτερότητες της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας, η οποία συνήθως αναγνωρίζεται ως ένα βαθύ αίσθημα ανασφάλειας και επιθυμίας να προβληθεί ως μία μεγάλη δύναμη (Falcon, 2012). Παρά το τεράστιο μέγεθος της Ρωσίας, η στρατηγική ισχύς της ευρωπαϊκής επικράτειας της είναι περιορισμένη και στην ιστορία της δέχθηκε επίθεση και περιστασιακές εισβολές από διαφορετικούς εχθρούς: Τάταροι, Πολωνοί, Γάλλοι και Γερμανοί είναι μερικοί μόνο από αυτούς που κατάφεραν να φτάσουν στη Μόσχα. Ωστόσο, εκτός αυτού, όλα τα μετα – σοβιετικά ρωσικά στρατιωτικά δόγματα αλλά και άλλα έγγραφα ασφαλείας τονίζουν συνεχώς τις «παραδοσιακές» απειλές, όπως είναι η ανάγκη προβολής της παγκόσμιας δύναμης και ο ανταγωνισμός με αντίπαλους κρατικούς φορείς και στρατιωτικές συμμαχίες, στη Δύση ειδικά. Από αυτή την οπτική γωνία, φαίνεται να είναι ζωτικής σημασίας για τη Ρωσία να διατηρηθεί ως μία σημαντική ζώνη προστασίας και εξηγείται έτσι το γεγονός ότι η διεύρυνση του NATO θεωρείται, από τα πρώτα σοβιετικά χρόνια, ως η κεντρική απειλή για τα εθνικά συμφέροντα και την ασφάλεια της. Αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για μία πιθανή μελλοντική συνεργασία του NATO με τη Ρωσία. Εξηγεί επίσης την αντίσταση της Ρωσίας έναντι των οικονομικών κυρώσεων και την επιμονή της στην ουκρανική σύγκρουση (Sinovets & Renz, 2015).

Μία άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή του δόγματος του 2014 είναι η ένταξη της Αρκτικής για πρώτη φορά στα ζωτικής σημασίας ενδιαφέροντα της Ρωσίας. Σχετικά με αυτό, σχόλια του Πούτιν στο παρελθόν σχετικά με το αρκτικό ζήτημα επιβεβαιώνουν περαιτέρω το αίσθημα στρατηγικής ευπάθειας της Ρωσίας. Όταν το 2013 ένας καθηγητής της Ανώτατης Σχολής Οικονομικών, ο Sergei Medvenev, πρότεινε στους Ρώσους να αναλάβουν τον έλεγχο της Αρκτικής προς όφελος της

διεθνούς κοινότητας, ο Πούτιν απέρριψε τις παρατηρήσεις του κρίνοντάς τες αντιπατριωτικές και υπενθύμισε στο κοινό ότι τα πυρηνικά υποβρύχια των ΗΠΑ που εδρεύουν κοντά στη Νορβηγία θα χρειάζονται μόνο 16 – 17 λεπτά για να χτυπήσουν τη Μόσχα. Η συμπερίληψη της Αρκτικής στη Ρωσία διακηρύχτηκε ως ενδιαφέρον ζωτική σημασίας στο δόγμα του 2014 και θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως σημεινόμενο από τη Ρωσία σε άλλα κράτη με μερίδιο στην περιοχή της Αρκτικής, ότι κάθε αδικαιολόγητη επιρροή δε θα είναι αποδεκτή (Sergunin & Konyshev, 2017).

3.4 Ο ρόλος των πυρηνικών όπλων

Τα πυρηνικά όπλα συνεχίζουν να αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του ρωσικού αμυντικού οπλοστασίου. Εκτός από μία θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Μόσχα κληρονόμησε από τη Σοβιετική Ένωση την υπερδύναμη των πυρηνικών όπλων, τα οποία εξακολουθούν να έχουν πρωταρχικό ρόλο στη ρωσική στρατιωτική στρατηγική.

Ειδικότερα, τα πυρηνικά όπλα καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στη ρωσική θρησκεία, ιδεολογία και πολιτική στάση. Συγκεκριμένα, η ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία 'αποδέχεται μια Ρωσία με πυρηνική δύναμη στο πνεύμα μίας εθνικιστικής κοσμοθεωρίας, βασισμένης στην ιδέα της ρωσικής ενοποίησης και αντιπαράθεσης με τη Δύση. Συγκεκριμένα ο Πατριάρχης Κύριλλος, ο οποίος το 2010 διορίστηκε Επίτιμος Καθηγητής της Ρωσικής Ακαδημίας Στρατηγικής των Πυρηνικών Δυνάμεων, αναγνωρίζει ότι η Ρωσία πρέπει να διαθέτει πυρηνικά όπλα ώστε να παραμείνει κυρίαρχο κράτος (Bouleque, 2020).

Από πολιτική σκοπιά, η στάση της Μόσχας σε ό,τι αφορά τα πυρηνικά όπλα εκφράστηκε ακριβώς από Ρώσους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι αποδίδουν την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών στην Global Zero, στην επιθυμία τους να «εξασφαλίσουν τη συντριπτική στρατιωτική υπεροχή στον τομέα πυρομαχικών υψηλής ακρίβειας, τη μείωση του πυρηνικού δυναμικού άλλων πυρηνικών κρατών και τη δημιουργία ενός παγκόσμιου αμερικανικού συστήματος άμυνας βαλλιστικών πυραύλων». Αυτή η κατάσταση εξελίσσεται σε μία εποχή όπου υπάρχει ένας παγκόσμιος αγώνας κυριαρχίας και η προβλεψιμότητα του Ψυχρού πολέμου

αντικαταστάθηκε από αστάθεια και αυξανόμενες διεθνείς ασυμμετρίες. Έτσι αυξάνεται η πιθανότητα μεταξύ πολέμου Ρωσίας και Δύσης (Sinovets & Renz, 2015)

Το στρατηγικό δόγμα της Ρωσίας του 2014 σε ό,τι αφορά τα πυρηνικά όπλα δεν άλλαξε ουσιαστικά. Το στρατιωτικό δόγμα του 2014 αναφέρει:

Η Ρωσική Ομοσπονδία διατηρεί το δικαίωμα χρήσης πυρηνικών όπλων ως αντίδραση στη χρήση πυρηνικών και άλλων τύπων όπλων μαζικής καταστροφής εναντίων της ίδιας ή / και των συμμάχων της, καθώς και σε περίπτωση επιθετικότητας κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας με τη χρήση συμβατικών όπλων, όταν η ίδια η ύπαρξη του κράτους κινδυνεύει (Putin, 2014: 6).

Μεγάλο μέρος όσων αναφέρονται για τα πυρηνικά όπλα στο Στρατιωτικό Δόγμα της Ρωσίας του 2014 αναφέρονται και στην έκδοση του 2010. Αντιθέτως η έννοια του πρώτου πυρηνικού χτυπήματος σε «καταστάσεις κρίσιμες για την εθνική ασφάλεια» η οποία είχε αναφερθεί στο δόγμα του 2000, δεν υπάρχει στο δόγμα του 2010. Το τρέχον δόγμα εξακολουθεί να προβλέπει την πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων σε δύο τύπους συγκρούσεων: σε μεγάλης κλίμακας και τοπικές. Αυτή η τυπολογία είχε ήδη εισαχθεί στο δόγμα του 2000 ώστε να ορίσει τον ρόλο των πυρηνικών όπλων ως αποτρεπτικού παράγοντα έναντι οποιασδήποτε επιθετικής κίνησης εναντίων της Ρωσικής Ομοσπονδίας, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης συμβατικής δύναμης.

3.5 Το Δόγμα Gerasimov και ο υβριδικός πόλεμος

Στο πλαίσιο του στρατηγικού δόγματος της Ρωσίας διατυπώνεται από τον Valery Vasilevich Gerasimov η προσέγγιση της Ρωσίας για τον πόλεμο του 21^{ου} αιώνα, το λεγόμενο «Δόγμα Gerasimov». Η βιβλιογραφία της Δύσης υποστηρίζει ότι εγκέφαλος της ρωσικής υβριδικής στρατηγικής πολέμου είναι ο Ρώσος Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου. Ο ισχυρισμός αυτός φαίνεται να βασίζεται σε μία από τις ομιλίες του Gerasimov που δημοσιεύτηκε σε στις 27 Φεβρουαρίου του 2013 σε κορυφαίο ρωσικό αμυντικό περιοδικό. Σύμφωνα με δυτικούς αναλυτές στην ομιλία αυτή ο στρατηγός Gerasimov περιέγραψε τη στρατηγική υβριδικού πολέμου της Ρωσίας, υποστηρίζοντας ότι «τον 21^ο αιώνα έχουμε δει την τάση να θολώνουν οι γραμμές μεταξύ των κρατών, του πολέμου και της ειρήνης. Οι πόλεμοι πλέον δε δηλώνονται

και αφού ξεκινήσουν προχωρούν σύμφωνα με ένα άγνωστο πρότυπο» (Galeotti, 2019: 157). Επιπλέον οι αναλυτές υποστηρίζουν ότι ο στρατηγός Gerasimov εισηγήθηκε ότι τα χαρακτηριστικά της σύγκρουσης έχουν αλλάξει σημαντικά και τώρα περιλαμβάνουν τη χρήση ενημερωτικών, πολιτικών, οικονομικών, διαδικτυακών, ανθρωπιστικών και άλλων μη στρατιωτικών μεθόδων. Ο στρατηγός Gerasimov υποστήριξε επίσης ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις σε αυτόν τον νέο τύπο συγκρούσεων διαδραματίζουν περισσότερο υποστηρικτικό, παρά υποστηριζόμενο ρόλο και πρότεινε ότι «έχει αυξηθεί ο ρόλος των μη στρατιωτικών μέσων για την επίτευξη πολιτικών και στρατηγικών στόχων και σε πολλές περιπτώσεις έχουν ξεπεράσει τη δύναμη των όπλων στην αποτελεσματικότητά τους» (Coalson, 2014).

Εκείνοι που πίστευαν ότι ο κόσμος έγινε μάρτυρας της γέννησης μίας νέας ρωσικής στρατηγικής, πείστηκαν ακόμα περισσότερο όταν η Ρωσία χρησιμοποίησε ορισμένα από τα παραπάνω στοιχεία στην προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 και αργότερα με τις ενέργειες στην Ανατολική Ουκρανία (Renz, 2016).

Σε ένα πολιτικό έγγραφο που δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2014, ο Berzins υποστηρίζει ότι η νέα ρωσική προσέγγιση εστιάζει στο μυαλό ως το πρωταρχικό πεδίο μάχης και γι αυτό χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη έμφαση στην πληροφόρηση και τον ψυχολογικό πόλεμο. Όπως πρότεινε ο Berzins, ο κύριος στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να μειώσει την «αναγκαιότητα ανάπτυξης σκληρής στρατιωτικής δύναμης στο ελάχιστο δυνατό, κάνοντας τον στρατιωτικό πληθυσμό και τους πολίτες του αντιπάλου να υποστηρίξει τον εισβολέα εις βάρος της κυβέρνησης και της χώρας τους» (Berzins, 2014). Οι απόψεις του Berzins σχετικά με τις διαφορές μεταξύ των παραδοσιακών και νέων μεθόδων που χρησιμοποιούνται από τους Ρώσους συνοψίζονται στον Πίνακα 1.

Παραδοσιακές μέθοδοι	στρατιωτικές	Νέες στρατιωτικές μέθοδοι
<ul style="list-style-type: none"> • Η στρατιωτική δράση ξεκινά μετά τη στρατιωτική ανάπτυξη 		<ul style="list-style-type: none"> • Η στρατιωτική δράση ξεκινά από στρατιωτικές ομάδες εν καιρώ ειρήνης (δεν κηρύσσεται πόλεμος)
<ul style="list-style-type: none"> • Μετωπικές συγκρούσεις μεταξύ μεγάλων κυρίως επίγειων μονάδων 		<ul style="list-style-type: none"> • Συγκρούσεις χωρίς επαφή μεταξύ ομάδων μάχης
<ul style="list-style-type: none"> • Ήττα του ανθρώπινου δυναμικού και έλεγχος των περιοχών και των συνόρων για την απόκτηση εδαφικού ελέγχου 		<ul style="list-style-type: none"> • Εκμηδένιση της στρατιωτικής και οικονομικής δύναμης του εχθρού με ακριβείς επιθέσεις σε στρατιωτικές και πολιτικές υποδομές
<ul style="list-style-type: none"> • Καταστροφή της οικονομικής δύναμης και εδαφική προσάρτηση 		<ul style="list-style-type: none"> • Μαζική χρήση όπλων υψηλής ακρίβειας και ειδικών επιχειρήσεων, ρομποτικής και όπλων άμεσης ενέργειας (λείζερ, ακτινοβολία βραχέων κυμάτων κλπ)
<ul style="list-style-type: none"> • Πολεμικές επιχειρήσεις στην ξηρά, τον αέρα και τη θάλασσα 		<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση ενόπλων πολιτών
<ul style="list-style-type: none"> • Διαχείριση στρατευμάτων με απόλυτη ιεραρχία 		<ul style="list-style-type: none"> • Ταυτόχρονες επιθέσεις σε όλες τις εγκαταστάσεις του εχθρού
		<ul style="list-style-type: none"> • Ταυτόχρονες μάχες στην ξηρά, τη θάλασσα και τον αέρα
		<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση ασύμμετρων και έμμεσων μεθόδων

Πίνακας 1 (Berzins 2014: 4)

Ο Berzins, αναφερόμενος στα έργα δύο Ρώσων στρατιωτικών θεωρητικών, του Τσέκινοφ και Μπογκντάνοφ και αναλύοντας τα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά την προσάρτηση της Κριμαίας, υποδηλώνει ότι η στρατηγική υβριδικού πολέμου μπορεί να χωριστεί σε οκτώ διακριτές φάσεις.

Η πρώτη φάση περιλαμβάνει ψυχολογικά, ενημερωτικά και οικονομικά μέτρα για τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τις επόμενες δράσεις. Η δεύτερη φάση επικεντρώνεται στην εξαπάτηση και τη σύγχυση της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της στοχευόμενης χώρας μέσω συντονισμένων δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της διαρροής ευαίσθητων πληροφοριών ή της διάδοσης πλαστών δεδομένων. Η επόμενη φάση περιλαμβάνει δωροδοκία, εκβιασμό και εκφοβισμό των ηγετών για να τους κάνει να μην εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους κατά τη διάρκεια μίας κρίσης. Η τέταρτη φάση επικεντρώνεται στη δημιουργία δυσαρέσκειας και σύγχυσης μεταξύ της ηγεσίας και του πληθυσμού της στοχευόμενης χώρας μέσω της αποσταθεροποιητικής προπαγάνδας, που υποστηρίζεται από μυστικές ρωσικές ανατρεπτικές δραστηριότητες. Η πέμπτη φάση αφορά τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος για μία επερχόμενη φυσική δράση μέσω της δημιουργίας ζωνών απαγόρευσης πτήσεων και αποκλεισμών των κύριων γραμμών παροχής. Η επόμενη φάση επικεντρώνεται στην πραγματική στρατιωτική δράση, συμπεριλαμβανομένων των συντονισμένων και συμβατικών επιχειρήσεων, των επιχειρήσεων των ειδικών δυνάμεων και των επιχειρήσεων των μυστικών υπηρεσιών και ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών. Κατά την έβδομη φάση θα πρέπει να δούμε τη συνέχιση των επιχειρήσεων πληροφοριών που επαυξάνονται από τις συνεχιζόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις και την εξαπάτηση. Η όγδοη φάση περιλαμβάνει τη φυσική κατάληψη των τελευταίων σημείων αντίστασης και εάν είναι απαραίτητο, τη φυσική καταστροφή των εχθρικών μονάδων (Berzins, 2014).

Μία άλλη ανάλυση της ρωσικής υβριδικής πολεμικής έννοιας παρουσιάστηκε από τον Racz (2015). Υποστηρίζει ότι η ρωσική υβριδική πολεμική προσέγγιση μπορεί πράγματι να χωριστεί σε φάσεις, αλλά σε αντίθεση με τον Berzins, προτείνει ότι αποτελείται μόνο από τρεις φάσεις: τη φάση προετοιμασίας, τη φάση επίθεσης και τη φάση σταθεροποίησης. Σύμφωνα με τον Racz, κάθε μία από αυτές τις φάσεις περιλαμβάνει τρεις ενότητες. Η φάση προετοιμασίας αποτελείται από ένα στρατηγικό, πολιτικό και επιχειρησιακό προπαρασκευαστικό μέρος. Η φάση επίθεσης συνίσταται στην αποκορύφωση των εντάσεων, την απομάκρυνση της κεντρικής

κυβέρνησης και τη δημιουργία εναλλακτικών τμημάτων εξουσίας. Τέλος, η φάση σταθεροποίησης συνίσταται στην πολιτική σταθεροποίηση του επιτευχθέντος αποτελέσματος και στον διαχωρισμό του καταλαμβανόμενου εδάφους από τη χώρα στόχο επιβάλλοντας στρατηγικούς περιορισμούς στην ελευθερία κινήσεων των επιτιθέμενων τμημάτων (Racz, 2015) .

Οι Kofman και Rojansky υποστηρίζουν ότι οι πρόσφατες δράσεις της Ρωσίας εξακολουθούν να είναι ακατάλληλες και υποδηλώνουν ότι μία πιο συστηματική και λεπτομερής ανάλυση των μεμονωμένων ρωσικών δραστηριοτήτων μπορεί να εξηγήσει τα πώς και τα γιατί των ρωσικών δράσεων (Kofman & Rojansky, 2015). Άλλοι μελετητές φαίνεται να χρησιμοποιούν ακόμα πιο κριτική γλώσσα και αμφισβητούν την ύπαρξη μίας ολοκληρωμένης ρωσικής στρατηγικής αντίληψης.

Φαίνεται ότι μία από τις ισχυρότερες κριτικές προέρχεται από τον πατέρα του δόγματος του Gerasimov, τον Galeotti, ο οποίος παραδέχεται σε άρθρο του 2018 ότι η προηγούμενη χρήση του όρου «δόγμα Gerasimov» δεν είχε ποτέ σκοπό να περιγράψει μία νέα ολοκληρωμένη ρωσική στρατηγική προσέγγιση. Υποστηρίζει ότι τα στοιχεία της ομιλίας του Gerasimov που έχουν αναφερθεί σε μεταγενέστερες δυτικές μελέτες ως χαρακτηριστικά μελλοντικών συγκρούσεων και τα θεμέλια της νέας στρατηγικής προσέγγισης της Ρωσίας, λαμβάνονται εκτός πλαισίου. Σύμφωνα με τον Galeotti, στη διάσημη ομιλία του ο Gerasimov μιλούσε για το πώς το Κρεμλίνο κατανοούσε τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και όχι πώς η Ρωσία βλέπει τα μελλοντικά χαρακτηριστικά μίας σύγκρουσης. Ο Galeotti δηλώνει ότι αυτή η παρεξήγηση τροφοδοτήθηκε από το χρονοδιάγραμμα και τα χαρακτηριστικά των ρωσικών δράσεων στην Κριμαία και οδήγησε τη Δύση να παραβλέψει τις δηλώσεις του Gerasimov και να τις περάσει ως έναν νέο τρόπο πολέμου (Galeotti, 2018).

Με βάση την ανάλυση των ιδεών ορισμένων υποστηρικτών και ορισμένων κριτών, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι υπάρχουν επιχειρήματα για το ότι ο ρωσικός υβριδικός πόλεμος είναι μία μοναδική και επαναστατική ρωσική στρατηγική αντίληψη, αλλά και για το αντίθετο. Έτσι το επόμενο βήμα είναι η αναζήτηση περαιτέρω στοιχείων και για τις δύο πλευρές, αξιολογώντας δύο στοιχεία που παίζουν σημαντικό ρόλο στη ρωσική στρατηγική υβριδικού πολέμου: τις επιχειρήσεις πληροφοριών και την εκμετάλλευση του κυβερνοχώρου.

4 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

4.1 Γενικά

Μία από τις βασικές παραδοχές της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας είναι ότι η διεθνής αρένα είναι ένα επικίνδυνο, χαοτικό και ασταθές πεδίο μάχης (Sinovets, 2016). Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας αναφέρει ότι η χρήση βίας στη διεθνή πολιτική αυξάνεται. Η μακρά ιστορία της Ρωσίας εμφανίζει περιόδους επικίνδυνες, χαοτικές, σχετιζόμενες με τη χρήση βίας για την καταπολέμηση των εχθρών, αλλά και επέκταση της περιοχής και δημιουργία ζωνών ασφαλείας και αμυντικών συνόρων.

Η Ρωσία δέχθηκε πολλές φορές επίθεση. Οι Μογγόλοι κατέστρεψαν το Κίεβο το 1240 και κυβέρνησαν τη Ρωσία μέχρι το 1380. Μετά η Ρωσία δέχθηκε επίθεση από τη Σουηδία το 1700 και από τον Ναπολέοντα το 1812. Η Γερμανία επιτέθηκε στη Ρωσία και στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Η γερμανική επίθεση στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο προκάλεσε πολλά θύματα στη Σοβιετική Ένωση. Αυτές οι ιστορικές εμπειρίες έχουν δημιουργήσει στη ρωσική στρατηγική κουλτούρα μία αίσθηση ευπάθειας και φόβου εισβολής, το λεγόμενο σύνδρομο Barbarossa⁵ (Cimbala, 2014; Eitelhuber, 2009).

Η ρωσική ηγεσία ενίσχυσε αυτήν την αντίληψη της απειλής, παρουσιάζοντας τη Ρωσία ως πολιορκημένο φρούριο. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο Putin, η Σοβιετική Ένωση είναι ένα πολιορκημένο φρούριο που απειλείται συνεχώς από τη Δύση (Aron, 2008). Η διεύρυνση του NATO στην ανατολική Ουκρανία ενίσχυσε αυτή την πεποίθηση και επέστρεψαν οι αντιλήψεις της σοβιετικής εποχής για μόνιμο πόλεμο μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ. Το στρατιωτικό δόγμα του 2014 κατονομάζει το NATO ως έναν από τους κύριους εξωτερικούς στρατιωτικούς κινδύνους. Ο κίνδυνος συνιστάται στη συνολική ικανότητα του NATO, στις πιθανές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου και στην καταπάτηση της στρατιωτικής υποδομής στα σύνορα της Ρωσίας (Putin, 2014). Η θεωρία πολέμου του Clausewitz⁶ ήταν ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία της

⁵ Η επιχείρηση Barbarossa ήταν το κωδικό όνομα της γερμανικής εισβολής στη Σοβιετική Ένωση τον Ιούνιο του 1941, η οποία αιφνιδίασε τις σοβιετικές Ένοπλες Δυνάμεις και τη σοβιετική ηγεσία.

⁶ Πρώσος στρατιωτικός και συγγραφέας για τη θεωρία και την πρακτική του πολέμου.

ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας. Ο στρατός είχε πρωταρχικό ρόλο στην προστασία της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης.

Η ρωσική ιστορία είναι γεμάτη και από εσωτερικές αναταραχές, που ξεκινούν από την προβληματική περίοδο 1606 – 1613, έως τις επαναστάσεις του 1917 και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990, που ήταν ένα τραυματικό ιστορικό γεγονός για τον ρωσικό λαό (Eitelhuber, 2009; Ermarth, 2006). Κατά τη διάρκεια του καθεστώτος του Putin, ο ρόλος των υπηρεσιών ασφαλείας (Chekists) είναι επίσης μεγαλύτερος λόγω του αυξημένου φόβου για εσωτερικές αναταραχές. Αυτή η υπερβολή της εσωτερικής απειλής που προκλήθηκε από την κουλτούρα της KGB και την αντίληψη για την απειλή με γνώμονα τις λεγόμενες έγχρωμες επαναστάσεις, έχει ενισχύσει τον φόβο για εσωτερικούς εχθρούς και έχει αυξήσει την αντίληψη της ευπάθειας. Η ρωσική άποψη είναι ότι η Αραβική Άνοιξη χρηματοδοτήθηκε από δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών, οι οποίες επίσης προσπαθούν να επηρεάσουν τις ρωσικές εσωτερικές υποθέσεις χρηματοδοτώντας την αντιπολίτευση (Facon, 2016).

Η γεωγραφία επηρεάζει επίσης τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα. Η έλλειψη φυσικών συνόρων έχει δημιουργήσει μία αίσθηση ευπάθειας και την ανάγκη για μία ζώνη προστασίας, για πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο των γειτονικών χωρών και εδαφική επέκταση σε φυσικά και εύκολα προστατευόμενα σύνορα. Η τεχνολογική κατωτερότητα της Ρωσίας και η καθυστέρηση στην ανάπτυξη υψηλής τεχνολογίας έχουν επίσης επιρροή στη στρατηγική κουλτούρα της χώρας (Ermarth, 2006; Facon, 2016)

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα και η κεντρική ιδεολογική δομή της περιγράφονται στον Πίνακα 2.

Παράγοντες που επηρεάζουν τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα	Κεντρική ιδεολογική δομή της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας
• Ιστορικοί παράγοντες	• Αίσθηση ευπάθειας
• Εισβολές της Ρωσίας	• Φόβος για εσωτερικούς εχθρούς
• Εσωτερικές διαφωνίες και εξεγέρσεις	• Φόβος αναπάντεχης επίθεσης
• Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης	• Σύνδρομο Barbarossa
• Επέκταση του NATO	• NATO νούμερο ένα εχθρός
• Γεωγραφικοί παράγοντες	• Έννοια του πολιορκημένου φρουρίου
• Έλλειψη φυσικών συνόρων	• Θεωρία του Κλάουζεβιτς για τη χρήση πολεμικής δύναμης
• Τεχνολογικοί παράγοντες	
• Τεχνολογικά οπισθοδρομικοί	• Έννοια του μόνιμου πολέμου
• Ιδεολογικοί παράγοντες	• Ευρύ φάσμα απειλών
• Πολιτικό σύστημα	
• Πόλεμος νέα γενιάς	

Πίνακας 2 Παράγοντες και κεντρική ιδεολογική δομή της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας

Παρόλο που η κεντρική ιδεολογική δομή της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας παραμένει αμετάβλητη εδώ και αιώνες, η δυσαρμονία και η σύγκρουση των βασικών αρχών της στρατηγικής σκέψης έχουν επηρεάσει την αντίληψη της χώρας για τις απειλές.

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 είναι παράδειγμα ενός σοκ που επηρέασε τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα. Το στρατιωτικά ισχυρό, μερικές φορές επιθετικό φρούριο της Σοβιετικής Ένωσης κατέρρευσε και αντικαταστάθηκε

από τη φιλελεύθερη Ρωσία με δημοκρατικές φιλοδοξίες, καθώς και οικονομικές και πολιτικές συνεργασίες με τη Δύση. Το 1996 το Κρεμλίνο άλλαξε τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα υιοθετώντας μία νέα προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική. Ο Yevgeny Primakov, ένας πατριώτης ρεαλιστής, αντικατέστησε τον υπουργό Εξωτερικών Andrei Kozyrev τον Ιανουάριο του 1996 και το επίκεντρο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής μετατοπίστηκε από τη Δύση στην Ευρασία. Ο Primakov, ο οποίος πριν από τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών υπηρέτησε ως επικεφαλής της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Πληροφοριών, επικεντρώθηκε στο να διασφαλίσει την κυριαρχία τους καθεστώτος ως μία παγκόσμια δύναμη (Lynch, 2002)

Ιδιαιτερότητα της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας ήταν πάντα η σαφής διασύνδεση του «μεγαλείου» του κράτους και η στρατιωτική του δύναμη. Αυτή την ιδέα βαραίνει το παρελθόν της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, όταν η στρατιωτική εξουσία έγινε το κύριο θεσμικό θεμέλιο της Ρωσίας (Eimarth, 2009). Η ιδιαιτερότητα αυτή εξηγεί κατά κάποιο τρόπο τη σημασία που δόθηκε στην αποκατάσταση της μεγάλης ισχύος της Ρωσίας και της στρατιωτικής της δύναμης, υπό το καθεστώς Putin.

Η προσπάθεια αποκατάστασης της ισχύος της Ρωσίας φαίνεται στο λεγόμενο δόγμα Primakov, όπου ο Primakov αντιτάχθηκε στην παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ και υποστήριξε ένα πολυπολικό σύστημα, με τη Ρωσία ως έναν από τους πόλους. Προσπάθησε να διαλύσει τη διεθνή δύναμη των ΗΠΑ υποστηρίζοντας μία στρατηγική συνεργασία μεταξύ Κίνας και Ρωσίας, καθώς και την ένωση με τη Λευκορωσία και επιθυμούσε ο Καύκασος και η Κεντρική Ασία να είναι υπό τη σφαίρα της ρωσικής επιρροής. Ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο και ο βομβαρδισμός του ΝΑΤΟ στη Σερβία ήταν η τελική δυσαρμονία των μετα-σοβιετικών δημοκρατικών βασικών αρχών της Δύσης και όταν οι λεγόμενοι Siloviki⁷ κατέλαβαν την εξουσία στο Κρεμλίνο, η ρωσική στρατηγική κουλτούρα άρχισε να μοιάζει με τη στρατηγική κουλτούρα της Σοβιετικής Ένωσης (Kari, 2019).

Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων της Ρωσίας, στρατηγός Valery Gerasimov έδωσε μία ομιλία το 2013 στην οποία δήλωσε ότι οι κανόνες του πολέμου έχουν αλλάξει. Η φιλοσοφία του Clausewitz για τη χρήση βίας στην επίτευξη πολιτικών στόχων ήταν ακόμα ορατή, αλλά είχε αυξηθεί ο ρόλος των

⁷ Πολιτικοί που ήρθαν στην πολιτική από υπηρεσίες ασφάλειας ή στρατιωτικές υπηρεσίες.

μη στρατιωτικών μέσων για την επίτευξη πολιτικών και στρατηγικών στόχων. Σε πολλές περιπτώσεις τα μη στρατιωτικά μέσα έχουν ξεπεράσει τη δύναμη των όπλων στην αποτελεσματικότητα και οι γραμμές μεταξύ πολέμου και ειρήνης είναι θολές. Οι ασύμμετρες δράσεις όπως η χρήση ειδικών δυνάμεων και η εσωτερική αντιπολίτευση για τη δημιουργία ενός μόνιμου μετώπου σε ολόκληρη την επικράτεια του εχθρού, καθώς και επιχειρήσεις πληροφοριών, είναι επίσης μέρος αυτών των τροποποιημένων κανόνων (Kari, 2019).

4.2 Ιστορική αναδρομή

Οι πόλεμοι κατά την περίοδο τη αυτοκρατορικής Ρωσίας βοήθησαν να καθιερωθεί ως μία σημαντική δύναμη, υπολογίσιμη για την Ευρώπη, την Ασία, και την Ανατολή. Ταυτόχρονα, η ρωσική κυβέρνηση προσπαθούσε να διατηρήσει τον εσωτερικό έλεγχο, μία μνημειώδης προσπάθεια λόγω των σκληρών κλιματικών συνθηκών και της έλλειψης αποτελεσματικής υποδομής μεταφορών. Η Ρωσία έρχεται αντιμέτωπη με αυτή την κατάσταση ακόμα και σήμερα.

Η στροφή προς τα ανατολικά κατά τη διάρκεια της μογγολικής διακυβέρνησης είχε ως συνέπεια, η Ρωσία να μείνει πίσω όχι μόνο στην πολιτική ανάπτυξη αλλά και στην τεχνολογική της ανάπτυξη. Την ώρα που η Ευρώπη εισερχόταν στη Βιομηχανική Επανάσταση, η Ρωσία πάλευε ακόμη με τα μεσαιωνικά υπολείμματά της, παρά τις προσπάθειες που είχαν κάνει ο Μεγάλος Πέτρος και άλλοι, να σύρουν στη Δύση τη ξενοφοβική Ρωσία. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ενώ η Ευρώπη αστικοποιήθηκε και βιομηχανοποιήθηκε γρήγορα, η Ρωσία παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αγροτική και γεωργική περιοχή. Ενώ τα ευρωπαϊκά στρατιωτικά όπλα και τακτικές εκσυγχρονίστηκαν με πρωτοφανή ρυθμό, η Ρωσία έμεινε πιο πίσω και δεν είχε την απαραίτητη βιομηχανική υποστήριξη. Για να ξεπεραστούν αυτές οι αδυναμίες στην τεχνολογία, τις μεταφορές και τις υποδομές, ο ρωσικός στρατός ανέλαβε έναν έντονα εργατικό ρόλο. Αυτές οι ελλείψεις υποχρέωσαν επίσης την κυβέρνηση να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διπλωματία και στις προσπάθειες των μυστικών πληροφοριών να παρέχουν επαρκή προειδοποίηση για επικείμενες εχθροπραξίες, αν δεν μπορούσαν να αποφευχθούν (Becker, 1993).

Η άφιξη του σοβιετικού συστήματος επέφερε την αλληλεπίδραση της μαρξιστικής – λενινιστικής ιδεολογίας με τη στρατηγική πραγματικότητα της γεωγραφικής και πολιτικής οντότητας της ρωσικής αυτοκρατορίας. Μόλις ο Στάλιν ανακοίνωσε το σχέδιό του «Σοσιαλισμός σε μία χώρα», η ρωσική, κοινωνική και διοικητική συμπεριφορά ήταν σε θέση να εμφανιστούν ξανά, αλλά με το πρόσχημα του σοσιαλισμού, Αν και αυτό έγινε απρόθυμα αποδεκτό, ο σοβιετικός στρατιωτικός σχεδιασμός βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στους Ρώσους ιμπεριαλιστές στοχαστές.

Η σοβιετική επανάσταση προκάλεσε την κατάρρευση του παλιού κοινωνικού συστήματος. Με στόχο την οικοδόμηση ενός νέου σοσιαλιστικού κράτους, προσφέρθηκαν στον γενικό πληθυσμό νέες ευκαιρίες που δεν ήταν διαθέσιμες στο παρελθόν, όπως πολιτική σταδιοδρομία, διοίκηση βιομηχανιών, τριτοβάθμια εκπαίδευση και διάφορες στρατιωτικές θέσεις. Αν και το σοβιετικό σύστημα ανέπτυξε τη δική του διάκριση των τάξεων, η κοινωνική κινητικότητα ήταν παροχή πολλών που σε άλλες συνθήκες δε θα είχαν αυτή την ευκαιρία. Το τεχνολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού αυξήθηκε, βοηθώντας της προσπάθειες της ΕΣΣΔ για περαιτέρω ανάπτυξη του στρατιωτικού – βιομηχανικού τομέα της (Jones, 1990).

Η σοβιετική ιδεολογία δικαιολόγησε τη διατήρηση πολύ μεγάλων ενόπλων δυνάμεων για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης να διαδίδει την επανάσταση όποτε είναι δυνατό. Το αποτέλεσμα ήταν ότι, σε αξιοσημείωτο βαθμό, ολόκληρη η ΕΣΣΔ στρατιωτικοποιήθηκε. Εδώ υπάρχει μία θεμελιώδης αλλαγή της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας, που αντικατοπτρίζει μία σημαντική αλλαγή στις εγχώριες πολιτικές ρυθμίσεις (Odom, 1976).

Το υψηλό επίπεδο στρατιωτικοποίησης που επιτεύχθηκε υπό σοβιετική κυριαρχία δε ήταν μόνο για την προστασία από εξωτερικές απειλές, αλλά και για την ασφάλεια έναντι εσωτερικών διαταραχών. Οι σοβιετικές στρατιωτικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις αποτέλεσαν πηγή υπερηφάνειας. Η σοβιετική κυβέρνηση χρησιμοποίησε τους θεσμούς ως εργαλεία για τη δημιουργία κοινωνικών κανόνων και την προώθηση της εθνικής ολοκλήρωσης (Gray, 1986). Το ρωσικό κράτος εισήγαγε όλες τις σημαντικές ρυθμίσεις ως αποτέλεσμα στρατιωτικών αναγκών. Για παράδειγμα ο Μεγάλος Πέτρος χρησιμοποίησε νέες στρατιωτικές σχολές για να δυτικοποιήσει και εκσυγχρονίσει τις στρατιωτικές δυνάμεις. Το ρωσικό

κράτος υπήρξε πρωταρχικός παράγοντας στην έναρξη κοινωνικών, οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών (Jones, 1990). Ο αντίκτυπος της στρατικοποίησης των κοινωνικών θεσμών της σοβιετικής εποχής, συμπεριλαμβανομένης της προβολής των στρατιωτικών και παραστρατιωτικών οργανώσεων, σχετικά με τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα, αναμένεται να συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια. Ωστόσο με το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης διαλύθηκε ο μύθος του στρατού και έχασε το κύρος και τον θαυμασμό που κάποτε γνώριζε.

4.4 Γεωπολιτική της Ρωσίας και στρατηγική κουλτούρα

Η σύγχρονη ρωσική γεωπολιτική σκέψη διαμορφώθηκε κυρίως από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό χάος που τη διαδέχθηκε τη δεκαετία του 1990. Η νεοσύστατη Ρωσική Ομοσπονδία, το διάδοχο κράτος της Σοβιετικής Ένωσης, ήταν μόνο μία σκιά της πρότερης δόξας σε όλα σχεδόν τα επίπεδα, με μία οικονομία υπό κατάρρευση εξαιτίας των χαμηλών τιμών του πετρελαίου (Tverberg, 2011). Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, 25 εκατομμύρια περίπου Ρώσοι βρέθηκαν να ζουν έξω από τη Ρωσική Ομοσπονδία (Sencerman, 2016). Χάθηκαν σχεδόν τρεις χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα εδάφους, με το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και την Ουκρανία να συνεργάζονται στενά με τη Δύση (Kotkin, 2016). Ξαφνικά η Ρωσία αποσύρθηκε από τη Νοβορωσία της Μεγάλης Αικατερίνης, τις νότιες στέπες και την Υπερκαυκασία. Επίσης, η Μόσχα βρέθηκε σε ένα πιο δύσκολο γεωπολιτικό περιβάλλον, με τη συνεχή υπεροχή των ΗΠΑ, την άνοδο της Κίνας και την επέκταση του Ισλάμ.

Αυτή η θέση θα ήταν δύσκολη ακόμη και για μία σταθερή και πλούσια χώρα, αλλά η Ρωσία τις τελευταίες ημέρες του Δεκεμβρίου του 1991 δεν ήταν μία τέτοια χώρα. Η δεκαετία του 1990 στη Ρωσία μπορεί να περιγραφεί ως μία εποχή σύγχυσης, ανομίας και χάους με την αποτυχημένη προσπάθεια του Προέδρου Yeltsin να δυτικοποιήσει τη χώρα για να φτάσει οικονομικά τη Δύση. Η κατεύθυνση του Κρεμλίνου άλλαξε σημαντικά με την εμφάνιση και την άνοδο του Vladimir Putin, πρώην αξιωματικού της KGB.

Ένα από τα χαρακτηριστικά της Ρωσίας είναι η ανικανότητά της να συμβιβαστεί με το παρελθόν. Αντιθέτως, το 2005 ο Vladimir Putin κατά την ετήσια

ομιλία του στην Ομοσπονδιακή Συνέλευση αναγνώρισε ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ήταν μία μεγάλη γεωπολιτική καταστροφή. Είναι σαφές ότι δεν αναμένεται να υπάρξει αλλαγή σχετικά με αυτό στο άμεσο μέλλον. Ο Putin δε βαδίζει στο μονοπάτι της αναβίωσης της σοβιετικής κληρονομιάς και της κατάκτησης όλων των πρώην δημοκρατιών της ένωσης, τουλάχιστον όχι άμεσα, αλλά σίγουρα είναι πολύ μακριά και από τον δρόμο της απελευθέρωσης ή της δυτικοποίησης.

Αξιόλογη επισκόπηση της ρωσικής γεωπολιτικής σκέψης και των αντιλήψεων για τις απειλές είναι του Andrew Korybko, «Υβριδικοί πόλεμοι: η έμμεση προσαρμοστική προσέγγιση στην αλλαγή του καθεστώτος» (Korybko, 2015). Ο Korybko παρουσιάζει μία ενδιαφέρουσα σύνοψη των εξεχουσών γεωπολιτικών θεωριών, από τη ρωσική σκοπιά. Δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον Προμηθεϊσμό, ένα πολιτικό σχέδιο που περιγράφεται από τον Jozef Pilsudski, Πολωνό πολιτικό και στρατιωτικό ηγέτη της Δεύτερης Πολωνικής Δημοκρατίας (1926 – 1935).

Ο προμηθεϊσμός του Pilsudski προήλθε από το βαθιά ριζωμένο προσωπικό μίσος του για οτιδήποτε ρωσικό. Μετά την κατάρρευση της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, οι Μπολσεβίκοι αγωνίζονταν να ανακτήσουν τον έλεγχο των πρώην αυτοκρατορικών εδαφών. Ενώ ορισμένα κράτη κατάφεραν να σχηματίσουν δυνατά, ανεξάρτητα κράτη (Πολωνία, Φινλανδία, Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία), άλλοι δεν ήταν τόσο τυχεροί και οι προσπάθειές τους τελικά συντρίφθηκαν από τον Κόκκινο Στρατό (Ουκρανία, Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν κλπ) (Turner, 2015). Ο Pilsudski δεν ήθελε η πρόσφατα ενοποιημένη Πολωνία να ακολουθήσει το παράδειγμά τους. Πίστευε ότι οι μη-Ρώσοι στη Ρωσική Αυτοκρατορία και αργότερα στη Σοβιετική Ένωση, θα μπορούσαν να διαιρέσουν το κράτος σε μία μυριάδα εθνικών οντοτήτων που η Πολωνία θα εκμεταλλευόταν μέσω της συμμαχίας. Ο Korybko ισχυρίζεται ότι ο Προμηθεϊσμός είχε ισχυρή επιρροή στη ρωσική γεωπολιτική και ότι ο Pilsudski πρωτοστάτησε στην ιδέα της στρατηγικής αποσταθεροποίησης της περιφέρειας, η οποία μπορεί να εξαπλωθεί στο εσωτερικό. Ενώ η πολωνική απόπειρα προμηθεϊσμού απέτυχε τελικά, η ιδέα δεν ξεχάστηκε (Korybko, 2015).

Αργότερα, την ιδέα υιοθέτησε ο Zbigniew Brzezinski, γιος ενός Πολωνού διπλωμάτη, σύμβουλος των Lyndon B. Johnson και Jimmy Carter και «νονός των Μουτσαχεντίν». Οι ιδέες του Brzezinski ήταν εμπνευσμένες σε μεγάλο βαθμό από ιδέες και πρακτικές του Προμηθεϊσμού και καθ'όλη τη διάρκεια της καριέρας του,

προωθούσε ενεργά μία εξωτερική πολιτική πάνω σε αυτές τις αρχές. Ως εμπειρογνώμονας για τη Σοβιετική Ένωση και τα έθνη της, πίεσε τις ΗΠΑ να δράσουν στη Σοβιετική Ένωση με εθνικιστικά κινήματα. Ενώ έπitsuχε μόνο εν μέρει, λόγω της πολιτικής αντιπολίτευσης, η υποστήριξή του στους Αφγανούς Μουτζαχεντίν και το κίνημα ενάντια στη σοβιετική εισβολή είχαν σοβαρές συνέπειες για τη Σοβιετική Ένωση (Gibbs, 2000).

Σε ένα από τα έργα του, «Η μεγάλη σκακιέρα», ο Brzezinski επέκτεινε τις προηγούμενες ριζωμένες στον Προμηθεισμό ιδέες του και με βάση τη θεωρία Heartland του Mackinder διατύπωσε την ιδέα των Ευρασιατικών Βαλκανίων. Αυτή η υποθετική θεωρία περιλαμβάνει εννέα χώρες (Καζακστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν, Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Αφγανιστάν και Γεωργία, με δυνητικούς υποψηφίους το Ιράν και την Τουρκία), μίας περιοχής με πολύ υψηλή εθνική ποικιλομορφία, που την καθιστά εύκολο στόχο για πιθανή αποσταθεροποίηση στην αναζήτηση γεωπολιτικής υπεροχής των ΗΠΑ στην Ευρασία (Schmidt, 1998).

Η αντίληψη της Μόσχας για απειλή των ΗΠΑ και NATO εναντίον της Ρωσίας δεν είναι κάτι καινούργιο. Η ελίτ της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας είναι απόλυτα πεπεισμένη ότι οι επιτυχίες των δημοκρατικών κινήματων (έγχρωμη επανάσταση) ήταν μία συνωμοσία των δυτικών για την αποδυνάμωση της ρωσικής επιρροής. Η Επανάσταση των Ρόδων στη Γεωργία το 2003, η Πορτοκαλί Επανάσταση στην Ουκρανία το 2004 και η Επανάσταση των Τουλιπών (ή Λεμονί Επανάσταση) στο Κιργιζιστάν το 2005 τελείωσε με την αντικατάσταση των φιλο-ρωσικών καθεστώτων είτε με φιλο-δυτικές είτε λιγότερο φιλο-ρωσικές κυβερνήσεις (Wilson, 2010).

Η στάση αυτή πηγάζει από τον Μεσαίωνα, όταν μεμονωμένες ρωσικές ηγεμονίες ή βασιλεία υπέφεραν από την έλλειψη φυσικών συνόρων για να εμποδίσουν τους εισβολείς από Δύση, Βορρά, Νότο και Ανατολή. Η Χρυσή Ορδή των Μογγόλων, οι Τεύτονες Ιππότες και οι Σουηδοί εκμεταλλεύτηκαν όλα τα χαρακτηριστικά της ρωσικής αυτοκρατορίας. Καθώς η αυτοκρατορία συνέχιζε να επεκτείνεται προς όλες τις κατευθύνσεις, έθεσε τελικά τα σύνορά της κατά μήκος οροσειρών, θαλασσών, λιμνών και άλλων φυσικών εμποδίων, εκτός από την πεδιάδα της ανατολικής Ευρώπης, τη Βαλτική, την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και ολόκληρο το ευρωπαϊκό τμήμα της Ρωσίας. Αυτή η περιοχή ήταν η κύρια πύλη για τις δυνάμεις

της Κοινοπολιτείας της Πολωνίας-Λιθουανίας το 1612, τον Ναπολέοντα το 1812, τους Γερμανούς στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τελικά τον Χίτλερ το 1941. Τα γεγονότα αυτά δημιούργησαν τη ρωσική στρατηγική σκέψη και στρατιωτική κουλτούρα. Ο επεκτατισμός της Ρωσίας των Τσάρων και η Σοβιετική Ένωση μπορούν να εξηγηθούν εν μέρει από το στρατηγικό βάθος, το πιο σημαντικό αμυντικό πλεονέκτημα του ρωσικού στρατού, όπως φαίνεται από προηγούμενες εμπειρίες. Η σημερινή Ρωσία καταλαβαίνει ότι έχει χάσει μεγάλο μέρος του στρατηγικού της βάθους (ειδικά στη Δύση) λόγω διάδοσης των σύγχρονων στρατιωτικών τεχνολογιών, εξακολουθεί όμως να αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της ρωσικής στρατηγικής νοοτροπίας.

Μαζί με την αδύναμη γεωγραφία της Ρωσίας, υπάρχει μία επικρατούσα ιδέα πως οι άλλες χώρες φοβούνται τη Ρωσία και γι αυτό συνωμοτούν συνεχώς ενάντια στα εθνικά συμφέροντα και την επιρροή της. Η Ρωσία για να υπερασπιστεί τον εαυτό της πρέπει να ανακτήσει το προηγούμενο καθεστώς της υπερδύναμης και να τη σεβαστούν ξανά. Αυτός είναι ο κύριος στόχος της νέας ιδεολογίας του «Πουτινισμού» (Guillory, 2007). Αν και ο Πουτινισμός δεν αποτελεί ιδεολογία με την παραδοσιακή έννοια (τουλάχιστον όχι ακόμη, για αυτό και τα εισαγωγικά) όπως ο φασισμός, ο Ναζισμός ή ο Μαρξισμός, μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητός μέσα από το έργο του Slavoj Zizek (Zizek, 1989). Ο Michel Eltchaninoff περιγράφει τα κύρια χαρακτηριστικά του Πουτινισμού ως την προώθηση του συντηρητισμού ενάντια στην ηθική υποβάθμιση της Δύσης και υπεράσπισης του «ρωσικού μονοπατιού» ενάντια σε εξωτερικούς εχθρικούς ελιγμούς και επιβεβαίωση της ευρασιατικής δύναμης (Eltchaninoff, 2015).

Η εξέλιξη της αντιδυτικής σοβινιστικής ρητορικής του Putin είναι απλή. Μεταξύ του 2000 και 2004 υπήρχε μία ρεαλιστική φιλοδυτική στάση. Μετά τις έγχρωμες επαναστάσεις, μεταξύ 2004 και 2008, η ρητορική αυτή έγινε πιο σκληρή με τις αντιδυτικές πολιτικές να κορυφώνονται κατά την τρίτη προεδρία του Πούτιν (2012 – 2018). Ο Eltchaninoff εξηγεί την άνοδο του Πουτινισμού ως μέσο για την εξισορρόπηση της πιθανής δυσαρέσκειας των πολιτών για την οικονομική κρίση. Η τρέχουσα μορφή του Πουτινισμού κυμαίνεται κάπου μεταξύ γεωπολιτικού ρεαλισμού, Ευρασιασμού, Νέο βυζαντινισμού, απομόνωσης, ορθόδοξου Τσεκισμού και Νεοσταλινισμού, και συνδέει τόσο τις προ-σοβιετικές και σοβιετικές όσο και τις μετασοβιετικές ιδεολογικές δομές. Εν αντιθέσει με τον Μαρξισμό – Λενινισμό, ο

Πουτινισμός φαίνεται να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μία ιστορία προσαρμοσμένη μόνο σε νέες πραγματικότητες (Darczewska & Zochowski, (2017).

Οι προσωπικές σκέψεις και ιδέες του Putin μπορούν να ερμηνευθούν μέσα από τις πολυάριθμες ομιλίες του. Το 2014 στην ομιλία του στην Κριμαία είπε: «Εν ολίγοις, έχουμε κάθε λόγο να υποθέτουμε ότι η περίφημη πολιτική περιορισμού του 18^{ου}, 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα συνεχίζεται και σήμερα. Προσπαθούν συνεχώς να μας στριμώχνουν στη γωνία επειδή η θέση μας είναι ανεξάρτητη και επειδή λέμε τα πράγματα όπως είναι και δεν υποκρινόμαστε. Ωστόσο, υπάρχει ένα όριο. Επιπλέον, σχετικά με την Ουκρανία οι δυτικοί εταίροι μας έχουν ξεπεράσει τη γραμμή και ενεργούν ανεύθυνα και μη επαγγελματικά» (Putin, 2014a). Εδώ γινόμαστε μάρτυρες της πεποίθησης του Putin για τον φόβο των άλλων χωρών για τη Ρωσία και την προσπάθειά τους να τον συγκαλύψουν με μυστικά και προφανή μέσα, ενορχηστρώνοντας την επανάσταση στην Ουκρανία. Η αντίληψη της πολιορκημένης Ρωσίας αποτελεί επαναλαμβανόμενο κίνητρο σε πολλές από τις ομιλίες και συνεντεύξεις του Putin.

Ένα χρόνο αργότερα κατά τη διάρκεια της παρέλασης του Ρωσικού Ναυτικού, ο Putin υπενθύμισε στο κοινό τα λόγια του Τσάρου Αλέξανδρου του Γ', «Όλοι φοβούνται την απεραντοσύνη της Ρωσίας» και «Η χώρα έχει μόνο δύο συμμαχούς – τον στρατό και το ναυτικό» (TASS, 2015). Ο Αλέξανδρος ο Γ' είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς μονάρχες για τον Putin. Τον Νοέμβριο του 2017 συμμετείχε στα αποκαλυπτήρια του μνημείου «Τσάρος Αλέξανδρος ο Γ' ο Ειρημιστής» που ανεργέθηκε στο πάρκο Livadia Palace στην Κριμαία (Putin, 2017). Αυτό ήταν το πρώτο μνημείο του Putin αφιερωμένο σε Ρώσο Τσάρο και το κίνητρο της επιλογής είναι αρκετά ξεκάθαρο. Ο Αλέξανδρος ο Γ' είναι γνωστός για την άρνηση στην ξένη επιρροή και την προώθηση του εθνικισμού. Στην ομιλία του κατά τη διάρκεια της τελετής, ο Putin περιέγραψε τον Αλέξανδρο τον Γ' ως κάποιον που «πίστευε ότι ένα ισχυρό, κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος δε θα πρέπει να βασίζεται μόνο στην οικονομική και στρατιωτική του δύναμη, αλλά και στις παραδόσεις και ότι είναι κρίσιμη για ένα μεγάλο έθνος η διατήρηση της ταυτότητάς του, ενώ οποιαδήποτε κίνηση προς τα εμπρός είναι αδύνατη χωρίς σεβασμό στην ιστορία, τον πολιτισμό και τις πνευματικές αξίες». Σχολίασε επίσης την αφοσίωση του Αλεξάνδρου του Γ' στη Ρωσία: «Ενιωθε πάντα μία τεράστια προσωπική ευθύνη για το πεπρωμένο της χώρας. Πολέμησε για τη Ρωσία σε πεδία μάχης και αφού έγινε κυβερνήτης έκανε τα πάντα

για την πρόοδο και την ενίσχυση του έθνους, για την προστασία του από αναταραχές, εσωτερικές και εξωτερικές απειλές». Αυτά είναι και τα χαρακτηριστικά που θέλει ο Putin να θυμόμαστε.

Από την ομιλία που έδωσε το 2015 στο Valdai International Discussion Club, είναι επίσης σαφές ότι ο Putin αντιλαμβάνεται την αδυναμία της Ρωσίας ως αποτέλεσμα του δυτικού οικονομικού και πληροφοριακού πολέμου, που από τη σκοπιά του είναι συνέχεια των μέτρων που εφαρμόστηκαν εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (Fernandes & Finney, 2016; Putin, 2013). Μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά της αναπτυσσόμενης ιδεολογίας του Putin είναι η άνοδος του εθνικισμού και η έμφαση στις παραδόσεις.

Ενώ οι Ρώσοι ήταν πάντα προσεκτικοί με τη Δύση, δεν είχαν την ικανότητα να δράσουν επί της αντιληπτής απειλής που αντιπροσωπεύουν οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Ξεκάθαρη είναι η έλλειψη δράσης των Ρώσων μετά την επέκταση του ΝΑΤΟ το 1999 και το 2004, τότε που το μόνο αξιόπιστο αποτρεπτικό όπλο στο ρωσικό οπλοστάσιο ήταν οι βαλλιστικοί πυρηνικοί πύραυλοι. Αυτό άλλαξε μετά τον πόλεμο του 2008 με τη Γεωργία, που οδήγησε σε εκτεταμένη στρατιωτική μεταρρύθμιση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων. Μαζί με τις αυξανόμενες δυνατότητες, συχνότερη ήταν η αντιδυτική ρητορική από τη ρωσική ελίτ, μαζί με μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές ασκήσεις που ξεκίνησαν το 2013⁸ (Convington, 2016).

4.5 Οικονομία της Ρωσίας και στρατηγική κουλτούρα

Η οικονομία της Ρωσικής Ομοσπονδίας βασίζεται κυρίως στην εξαγωγή φυσικών πόρων, κυρίως αέριο και πετρέλαιο, που αποτέλεσαν το 2019 το 52,2% των συνολικών εξαγωγών (Workman, 2018). Λόγω της στρατηγικής της θέσης και των πλούσιων αποθεμάτων και ενεργειακών υποδομών (κληρονομιά της Σοβιετικής Ένωσης), η Ρωσία είναι η πιο σημαντική πηγή ενεργειακών πόρων για τα γειτονικά της κράτη. Εκτός από τα οικονομικά οφέλη υπάρχει και σημαντικό γεωπολιτικό πλεονέκτημα.

⁸ Η μεγαλύτερη άσκηση τον Ιούλιο του 2013 περιελάμβανε 160000 στρατεύματα.

Μετά τον θάνατο του Στάλιν το 1953 φάνηκε η ικανότητα οικονομικής επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης, όταν η χώρα εγκατέλειψε την οικονομική της απομόνωση. Η νέα ηγεσία των Georgy M. Malenkov και Nikita S. Khrushchev αποφάσισε να συμμετέχει σε συνέδρια και διμερείς σχέσεις, σχεδιασμένες να ανοίξουν τον δρόμο της απώλειας της ευελιξίας και της οικονομικής ελευθερίας των εμπορικών εταίρων, οδηγώντας τους τελικά στην απώλεια κυριαρχίας τους (Allen, 1960). Χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης υπό τη σοβιετική επιρροή αναγκάστηκαν να αρνηθούν το σχέδιο Μάρσαλ.

Στη δεκαετία του 1950, ο κύριος στόχος της σοβιετικής εξωτερικής οικονομικής πολιτικής ήταν η οικοδόμηση ενός οικονομικού μπλοκ και οικονομική, πολιτική και ιδεολογική εισχώρηση των υπανάπτυκτων χωρών μέσω διμερούς εμπορίου και οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας. Δευτερεύον στόχος ήταν η διακοπή των δυτικών συμμαχιών, η ενθάρρυνση της ουδετερότητας και η διάδοση της σοβιετικής και κομμουνιστικής επιρροής. Ένα από τα εργαλεία αυτής της πολιτικής ήταν το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (Comecon), ένας οικονομικός οργανισμός που αποτελείται από χώρες του Ανατολικού Μπλοκ και από κομμουνιστικά κράτη.

Ένα παράδειγμα οικονομικού πολέμου στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου είναι η περίπτωση της Φινλανδίας στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Μετά τη σύναψη διμερών σχέσεων, οι Σοβιετικοί αγόρασαν σχεδόν τα τρία τέταρτα των φινλανδικών μετάλλων και ένα σημαντικό μέρος άλλων προϊόντων. Επίσης, έγινε σύναψη τριγωνικών συμφωνιών με άλλες χώρες του Ανατολικού μπλοκ για τη χειραγώγηση του ισοζυγίου εξαγωγών υπέρ του μπλοκ. Επιπλέον, η Φινλανδία εξαρτήθηκε από το Σοβιετικό μπλοκ σε σιτηρά, λάδι, άνθρακα και λιπάσματα. Αυτή την οικονομική επιρροή εκμεταλλεύτηκε η Ρωσία μετά τις εκλογές του 1958, όταν η Κομμουνιστική Φινλανδική Λαϊκή Δημοκρατική Ένωση έμεινε έξω από την κυβέρνηση συνασπισμού. Απειλώντας την εμπορική τους σχέση, η σοβιετική πίεση ανάγκασε τη νέα φινλανδική κυβέρνηση να παραιτηθεί και να επαναφέρει τη δύναμη του εθνικού κομμουνιστικού κόμματος, αυξάνοντας τη σοβιετική επιρροή στη Φινλανδία (Dickey et al., 2015).

Η Ρωσική Ομοσπονδία υπό τη διοίκηση Yeltsin, δεν μπόρεσε να βελτιώσει την οικονομία της χώρας και συνεπώς υπήρχε περιορισμός στην εφαρμογή

οποιοδήποτε μέτρων οικονομικού πολέμου, ειδικά μετά την οικονομική κατάρρευση του 1998. Ένα παράδειγμα απειλής υπό τη μορφή οικονομικών κυρώσεων κατά την εποχή του Yeltsin είναι η διεύρυνση του NATO το 1999. Ο Ρώσος πρέσβης στη Δημοκρατία της Τσεχίας Νικολάι Ριάμποφ έκανε δηλώσεις στη ρωσική τηλεόραση NTV σχετικά με τις επιπτώσεις της ένταξης των Τσέχων στο NATO για τις παραδόσεις του φυσικού αερίου και την πυρηνική ηλεκτροπαραγωγή (Naegele, 1997).

Σήμερα, η ικανότητα χειραγώγησης και εξαναγκασμού με οικονομικά μέσα των σοβιετικών είναι υπαρκτή, ιδίως στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που χρησιμοποιείται ως «ενεργειακό όπλο» και έτσι οι ενεργειακοί πόροι μετατρέπονται σε πολιτικό κεφάλαιο. Η ιδέα αυτή δεν είναι ορατή στα στρατηγικά έγγραφα και στα στρατιωτικά δόγματα, αλλά φαίνεται από τον γεωγραφικό χαρακτήρα των αποθεματικών πόρων και των δικτύων διανομής. Έτσι οι γεωπολιτικές αυτές ευκαιρίες είναι ένα μεγάλο ενεργειακό όπλο.

Η ιδέα του ενεργειακού όπλου αναπτύχθηκε από την Karen Smith Stegen το 2011 στο άρθρο της «Αποδόμηση του ενεργειακού όπλου: η ρωσική απειλή για την Ευρώπη ως μελέτη περίπτωσης» (Stegen, 2011). Η Stegen προσδιορίζει τρία στάδια που πρέπει να πληρούνται για να θεωρείται ένα κράτος ότι διαθέτει ενεργειακούς πόρους ως όπλο:

1. Το κράτος πρέπει να ενοποιήσει τους ενεργειακούς πόρους της χώρας
2. Το κράτος πρέπει να αποκτήσει τον έλεγχο των διαδρομών διέλευσης
3. Το κράτος πρέπει να χρησιμοποιεί τους ενεργειακούς πόρους σε μία προσπάθεια να προωθήσει τους πολιτικούς του στόχους.

Η ενοποίηση των ενεργειακών πόρων στην περίπτωση της Ρωσίας σήμαινε ότι βρίσκονται υπό τον έλεγχο του κράτους (μέσω κρατικών εταιρειών) και όχι ευκαιριακών ολιγαρχών. Ο Vladimir Putin το κατανοούσε αυτό πολύ καλά. Το 1997 υποστήριξε επιτυχώς τη διατριβή του «Ακατέργαστα ορυκτά: Υλικά στη στρατηγική για την ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας» για το πτυχίο των Οικονομικών του Πανεπιστημίου της Αγίας Πετρούπολης (Putin, 2006). Στη διατριβή του ο Putin υποστήριξε ότι η Ρωσία πρέπει να ελέγξει τους ακατέργαστους πόρους της προκειμένου να πετύχει εγχώρια οικονομική ευημερία και να επανέλθει στην πρότερη παγκόσμια θέση της.

Ένα από τα σημαντικότερα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η σύλληψη του Michael Chodorkowski το 2003, Ρώσου δισεκατομμυριούχου και CEO της ιδιωτικής εταιρείας πετρελαίου και φυσικού αερίου Yukos. Η εταιρεία στο αποκορύφωμά της παρήγαγε έως και 20% της ρωσικής παραγωγής πετρελαίου. Μετά τη σύλληψη, η Yukos πτώχευσε για μη καταβληθέντες φόρους και τα περιουσιακά στοιχεία κατασχέθηκαν και μεταφέρθηκαν σε κρατικές εταιρίες (Woodruff, 2003).

Το Κρεμλίνο προσπάθησε επίσης να αποκτήσει πρόσβαση στα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας. Το ζήτημα των αποθεμάτων της Κασπίας Θάλασσας ξεκίνησε με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη ότι τα αποθέματα υπερβαίνουν πολύ τις προηγούμενες εκτιμήσεις. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Σοβιετική Ένωση και το Ιράν ανακηρύξαν λίμνη την Κασπία, γεγονός που την υπέβαλε σε ειδικούς νόμους σχετικά με τις διεθνείς λίμνες: πέρα από τους παράκτιους πόρους των ακτών κάθε χώρας, όλοι οι άλλοι πόροι εντάσσονται στην ιδιοκτησία (Stegen, 2011). Οι υπόλοιπες χώρες (Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν και Καζακστάν) διαφωνούν ότι η Κασπία είναι λίμνη, καθώς οι νόμοι που αφορούν τη διεθνή θάλασσα θα τους ωφελούσαν περισσότερο. Η διαφορά αυτή συνεχίζεται ακόμη, ενώ η Ρωσία έστρεψε την προσοχή της στον έλεγχο της παράδοσης άλλων ενεργειακών πόρων των δύο ασιατικών κέντρων.

Το δεύτερο στάδιο είναι να ασκήσει τον έλεγχο των διαδρομών διέλευσης. Ενώ περίπου το 90% του ρωσικού πετρελαίου εντός της Ρωσικής Ομοσπονδίας μεταφέρεται με Transneft και το φυσικό αέριο με Gazprom, η κατάσταση εκτός Ρωσίας μετά το 1999 ήταν διαφορετική. Για τον έλεγχο των διαδρομών διέλευσης εκτός Ρωσίας, η Μόσχα πίεσε τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες να μεταβιβάσουν τον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων διέλευσης στην Gazprom χρησιμοποιώντας τα χρέη της Σοβιετικής Εποχής για διαπραγμάτευση. Η προσέγγιση αυτή αποδείχθηκε επιτυχής στην περίπτωση της Μολδαβίας το 1998. Η χώρα είχε προβλήματα με τις πληρωμές για το ενεργειακό της χρέος στην Gazprom και για να αποφευχθεί η συνολική διακοπή (οι παραδόσεις είχαν ήδη μειωθεί στο μισό), μεταφέρθηκε το 50% συν ένα της Moldova Gaz, στην Gazprom, η οποία πλέον κατείχε την πλειοψηφία (Bruce, 2007).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η Ρωσία καταβάλλει πολλές προσπάθειες για τη διέλευση του πετρελαίου, ιδιαίτερα για τους αγωγούς πετρελαίου

της Κασπίας που διέρχεται από το Αζερμπαϊτζάν, τη Τσετσενία, το λιμάνι του Νοβορωσίσκ και τα Στενά του Βοσπόρου. Οι διαπραγματεύσεις ήταν πολύ προβληματικές, με τη Μόσχα να δηλώνει ότι έχει το πλεονέκτημα. Μερικοί αναλυτές πετρελαίου πιστεύουν ότι η ρωσική καταστολή εναντίον των Τσετσένων αυτονομιστών ήταν με κίνητρο τη σημασία αυτής της διόδου μεταφοράς. Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Μόσχα υποστήριξε τη σύγκρουση του Ναγκόρνο – Καραμπάχ μεταξύ Αζερμπαϊτζάν και Αρμενίας καθώς ήταν η μόνη γεωγραφικά λογική διαδρομή για τον μη-ρωσικό αγωγό (Stegen, 2011). Η όλη διαπραγματεύση τελείωσε άσχημα για το Κρεμλίνο με μία κοινοπραξία κρατών της Κεντρικής Ασίας που τελικά ευνοήθηκε από ένα έργο που περιελάμβανε τη Ρωσία μόνο εν μέρει.

Η ίδια προσπάθεια έγινε με την απόπειρα κυριαρχίας στην ευρωπαϊκή υποδομή μεταφοράς φυσικού αερίου. Αυτή κορυφώθηκε με τα έργα αγωγών φυσικού αερίου Nord Stream και South Stream. Τελικά κατασκευάστηκε μόνο ο Nord Stream περνώντας κάτω από τη Βαλτική Θάλασσα, με σημείο εκκίνησης το Βίμποργκ της Ρωσίας και τερματισμού το Γκράιφσβαλντ της Γερμανίας. Το South Stream (από τη Ρωσία μέσω της Μαύρης Θάλασσας στα Βαλκάνια με τερματισμό στην Αυστρία) ακυρώθηκε τελικά από τη Ρωσία., μετά από την κρίση της Κριμαίας το 2014, τις επακόλουθες κυρώσεις και άλλα εμπόδια, ιδίως από τη βουλγαρική κυβέρνηση και την ΕΕ (Sputnik, 2014).

Όλη αυτή η εκτεταμένη δέσμευση της Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας έδωσε στη Μόσχα σημαντική ώθηση κατά των καταναλωτικών κρατών, κάτι που εμφανίζεται στο τρίτο και τελευταίο στάδιο του μοντέλου του ενεργειακού όπλου. Είναι δύσκολο να διακρίνουμε εάν οι περικοπές αερίου ή πετρελαίου προκαλούνται από τεχνικές δυσκολίες, είτε οι αυξήσεις των τιμών είναι αποτέλεσμα αλλαγής της αγοράς ή πρόκειται για δράσεις με πολιτικά κίνητρα. Ο αποφασιστικός παράγοντας για να αποφασιστεί ποιο είναι το πλαίσιο ή τι προκαλεί υποψία σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι ο χρόνος της περικοπής (Stegen, 2011). Πράγματι, ο συγχρονισμός συμπίπτει πολύ συχνά με μία διαμάχη που έχει η επηρεαζόμενη χώρα με τη Ρωσία. Η Stegen επισημαίνει ότι η Ρωσία δεν προωθεί ενοποιημένη τιμολογιακή πολιτική. Αυτό το μέτρο παρέχει ευελιξία για τιμωρία ή ανταμοιβή της στάσης της χώρας έναντι της Ρωσίας. Το ίδιο ισχύει και για την Ευρώπη, την Κεντρική και την Ανατολική Ασία (Bruce, 2007). Αυτό που μας ενδιαφέρει δεν είναι οι αυξήσεις ή οι μειώσεις των τιμών, ή οι περικοπές σχετικά με τις τιμολογιακές διαφορές, όπως η

περίπτωση της Ουκρανίας τον Ιανουάριο του 2006⁹, αλλά τα πολιτικά κίνητρα που κρύβονται πίσω από αυτό.

Παραδείγματα είναι οι μειώσεις του φυσικού αερίου το 1992 κι το 1993 στις χώρες της Βαλτικής λόγω της διαμάχης για το καθεστώς των Ρώσων αμάχων και της στρατιωτικής εγκατάστασης στη Λετονία, τη Λιθουανία και την Εσθονία μετά το 1991. Τον Ιούλιο του 1992, η Δούμα της Ρωσίας ενέκρινε ψήφισμα που απειλούσε την Εσθονία με οικονομικές κυρώσεις για τη μεταχείριση των Ρώσων στη χώρα (Bohlen, 1992).

Άλλο παράδειγμα είναι η διακοπή παροχής φυσικού αερίου στη Γεωργία τον Ιανουάριο του 2006 εν μέσω πίεσης της Μόσχας στην Τυφλίδα για να πουλήσει τον αγωγό φυσικού αερίου. Αιτία της διακοπής υποτίθεται ότι ήταν σαμποτάζ των κύριων και εφεδρικών αγωγών στη ρωσική επικράτεια, ακολουθούμενη από επίθεση στην κεντρική γραμμή ηλεκτρικής ενέργειας στη Γεωργία. Η Ρωσία κατηγορήσε άγνωστους αντάρτες αλλά καμία ομάδα δεν ανέλαβε την ευθύνη (Chivers, 2006).

Οι τιμές του ρωσικού φυσικού αερίου ήταν σημαντικές για τη διαπραγμάτευση Ρωσίας – Ουκρανίας για τον στόλο της Μαύρης Θάλασσα. Ο Viktor Yanukovich¹⁰ συμφώνησε να παρατείνει τη μίσθωση της ναυτικής βάσης της Ρωσίας στην Κριμαία με αντάλλαγμα έκπτωση στις τιμές του φυσικού αερίου κατά 100US\$ (από 330US\$) (Harding, 2010). Σε συνέντευξή του το 2010, ο Medvedev αναγνώρισε ότι οι τιμές του φυσικού αερίου έπαιξαν βασικό ρόλο στο σύμφωνο του Χαρκόβου (Stegen, 2011).

Μετά την προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας, η Ρωσία ακύρωσε στην Ουκρανία την έκπτωση στο φυσικό αέριο από το σχέδιο δράσης Ουκρανίας – Ρωσίας του 2013 λόγω της αύξησης του χρέους του Κιέβου για το φυσικό αέριο (BBC, 2015) και αργότερα το ίδιο έτος η Μόσχα αύξησε την τιμή στα 485\$ ανά 1000 κυβικά μέτρα (Mazneva & Krasnolutska, (2014). Η Ουκρανία έγινε ανεξάρτητη από το φυσικό αέριο της Ρωσίας το 2015 και εισήγαγε την περισσότερη προμήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Daiss, 2016). Το Κίεβο επέστρεψε ξανά στην Gazprom το 2018,

⁹ Η άνευ προηγουμένου μείωση της ροής αερίου κατά 125 εκατομμύρια κυβικά μέτρα τον Ιανουάριο του 2006 (στη μέση του Χειμώνα), μπορεί επίσης να ερμηνευθεί ως τιμωρία του Κρεμλίνου για τη νέα κυβερνητική στάση του Κιέβου.

¹⁰ Ουκρανός πολιτικός που εξελέγει πρόεδρος της Ουκρανίας το 2010.

αλλά με τις εναλλακτικές πηγές από την Ευρώπη η Ρωσία δε θα είναι πια σε θέση να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά τη μόχλευση του αερίου (Stratfor, 1918).

Αυτό το παζάρι στις τιμές μεταξύ Μόσχας και Κιέβου, οδήγησε της επηρεαζόμενες χώρες σε μία πιο ενεργή προσέγγιση διαφοροποίησης αλλά αυτή η διαφοροποίηση έχει όρια και η Ρωσία μαζί με την Αφρική παραμένουν οι πιο σημαντικοί προμηθευτές φυσικού αερίου στην Ευρώπη (Petroff, 2014; Daily Sabbah, 2018). Ορισμένες χώρες όπως η Πολωνία και η Λιθουανία αποφάσισαν να μην ανανεώσουν τις συμβάσεις τους με την Gazprom και θα χρησιμοποιήσουν εναλλακτικούς παρόχους (Martewicz, 2018). Η κατάσταση στην Κεντρική Ασία και τη Λευκορωσία είναι φυσικά διαφορετική και πολλές χώρες εξαρτώνται αποκλειστικά από τους ρωσικούς πόρους.

Η οικονομία της Ρωσίας πάσχει επίσης τρομερά από τις χαμηλές τιμές πετρελαίου και τις δυτικές κυρώσεις και έτσι δε φαίνεται να αξίζει η διακινδύνευση μίας πολύ σημαντικής πηγής εσόδων για πολιτικά σχέδια.

4.6 Η ρωσική στρατηγική κουλτούρα στον κυβερνοχώρο

Οι αντιλήψεις και οι αντιδράσεις σε απειλές στον κυβερνοχώρο της Ρωσίας φαίνονται από τα στοιχεία της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας. Παράγοντες που επηρεάζουν της ρωσική στρατηγική κουλτούρα, όπως η αίσθηση ευπάθειας, ο φόβος του απρόσμενης επίθεσης και εισβολής, η περιγραφή της Ρωσίας ως πολιορκημένο φρούριο και η έννοια του μόνιμου πολέμου, επηρεάζουν τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα και στον κυβερνοχώρο. Στοιχείο της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας στον κυβερνοχώρο είναι η κεντρική ιδεολογική δομή, που σημαίνει ότι οι αντιδράσεις της Ρωσίας σε απειλές στον κυβερνοχώρο περιγράφουν τις αντιλήψεις και τις στρατηγικές των Ρώσων για αυτές τις απειλές. Η κεντρική ιδεολογική δομή περιλαμβάνει υποθέσεις σχετικά με τη φύση και τον ρόλο μίας σύγκρουσης στον κυβερνοχώρο και το αντικείμενο της απειλής.

Σύμφωνα με τη Ρωσία, ο αριθμός και η σοβαρότητα των απειλών κατά της Ρωσίας έχουν αυξηθεί στον κυβερνοχώρο και τα εθνικά συμφέροντά της μπορεί να απειληθούν. Οι τρομοκράτες και οι εξτρεμιστές μπορούν να κατευθύνουν επιθέσεις στον κυβερνοχώρο σε στρατηγικούς στόχους, για να διαταράξουν τη διαχείριση και

τη λήψη αποφάσεων της Ρωσίας και να παραλύσουν τη στρατηγική της ηγεσία. Επιπλέον, εγκληματίες στον κυβερνοχώρο μπορούν να απειλήσουν τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας διεισδύοντας στα κρατικά συστήματα πληροφοριών (Kari, 2019).

Για τη Ρωσία, η αντιμετώπιση κυβερνοαπειλών είναι δύσκολη, καθώς η χώρα υστερεί έναντι των κορυφαίων ξένων χωρών στην ανάπτυξη ανταγωνιστικής τεχνολογίας πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων των υπερυπολογιστών. Αυτό το κενό ενισχύει την αντίληψη της Ρωσίας για την στρατηγική της ευπάθεια στον κυβερνοχώρο. Οι σημαντικότερες στρατηγικές της Ρωσίας έναντι απειλών στον κυβερνοχώρο είναι η βελτιωμένη προστασία της κρίσιμης υποδομής πληροφοριών, η προετοιμασία για την απομόνωση του ρωσικού διαδικτύου από το παγκόσμιο διαδίκτυο, η εντατική παρακολούθηση και απαγόρευση της ανωνυμίας των χρηστών στο RuNet και η φιλοδοξία να αντικατασταθούν οι εισαγόμενες τεχνολογίες και επικοινωνίες με ρωσικής παραγωγής τεχνολογίες πληροφορίας.

Μία από τις βασικές παραδοχές της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας όσον αφορά τις στρατηγικές της Ρωσίας για την απομόνωση του ρωσικού διαδικτύου και τη βελτιωμένη προστασία του κέντρου πληροφοριών, είναι ότι η αντιπαράθεση μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ έχει κλιμακωθεί στον κυβερνοχώρο. Μία εικασία βασισμένη στη φιλοσοφία του Clausewitz για τη χρήση βίας, είναι ότι οι δυτικές χώρες περιβάλλουν τη Ρωσία και διεξάγουν μόνιμο πόλεμο στον κυβερνοχώρο και καθημερινές μάχες για τη διατάραξη της ψηφιακής κυριαρχίας της (Sinovets, 2016). Ένα από τα εθνικά συμφέροντα της Ρωσίας είναι η διατήρηση της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας του ρωσικού διαδικτύου. Στον κυβερνοπόλεμο η δύναμη ενός παραδοσιακού στρατού είναι ελάχιστη, ενώ έχει αυξηθεί ο ρόλος της Υπηρεσίας Ασφάλειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας (FSB).

Ιστορικές, πολιτιστικές και γεωπολιτικές ιδεολογίες έχουν δημιουργήσει αντιλήψεις για απειλές που βασίζονται στην αίσθηση της ευπάθειας. Οι δυτικές δυνάμεις προσπαθούν να διατηρήσουν τις θέσεις τους στον κόσμο, περιέχοντας «εναλλακτικά κέντρα δύναμης», δηλαδή τη Ρωσία. Η αίσθηση της ευπάθειας έχει δημιουργήσει μία αίσθηση ότι η Ρωσία είναι ένα πολιορκημένο φρούριο. Η ίδια αίσθηση υπάρχει και στον κυβερνοχώρο. Οι τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς – πολιτικούς σκοπούς ενάντια

στην κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσίας. Αυτή η ιστορία του πολιορκημένου φρουρίου μπορεί επίσης να φανεί στην αντίληψη της Ρωσίας για την κυβερνοαπειλή. Ο Putin δήλωσε ότι λόγω των κινδύνων που ενέχει η ψηφιοποίηση, πρέπει να ενισχύσει την άμυνά έναντι των απειλών στον κυβερνοχώρο, που μπορεί να στοχεύουν στη ρωσική υποδομή, στο οικονομικό σύστημα της χώρας, καθώς και στην ηγεσία και τη διοίκηση του κράτους. Ο αριθμός και η σοβαρότητα των κινδύνων και των απειλών έχουν αυξηθεί στον χώρο της πληροφορίας καθώς ορισμένα κράτη επιτίθενται και συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τη ρωσική πληροφοριακή υποδομή, για στρατιωτικούς και πολιτικούς σκοπούς.

Οι ΗΠΑ έχουν χαρακτηριστεί ως η κύρια εξωτερική απειλή στον κυβερνοχώρο. Σύμφωνα με τη Ρωσία, οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν την τεχνολογική υπεροχή τους για να κυριαρχήσουν στον χώρο της πληροφορίας. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο Putin, οι ΗΠΑ προσπαθούν να καταστρέψουν τη στρατηγική ισορροπία, να αλλάξουν την ισορροπία της εξουσίας και κυριαρχούν και υπαγορεύουν τη θέση τους σε όλους. Αυτό έχει κάνει το Κρεμλίνο να νιώθει ευπάθεια στον κυβερνοχώρο. Η φιλοσοφία του Clausewitz που κατέχει η ρωσική ηγεσία για τη χρήση βίας ως μέρος της πολιτικής, φαίνεται στις δηλώσεις σχετικά με την προετοιμασία για τον πληροφοριακό πόλεμο και πώς οι φιλοδοξίες των δυτικών χωρών απειλούν τα στρατηγικά ενδιαφέροντα της Ρωσίας στον κυβερνοχώρο και θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε έναν εικονικό πόλεμο (Kari, 2019).

Η ανησυχία του Κρεμλίνου για τους εσωτερικούς εχθρούς έχει αυξηθεί μετά την Αραβική Άνοιξη, όταν εξεγέρσεις σε ορισμένες αραβικές χώρες ανάγκασαν την ηγεσία να αλλάξει. Αυτός ο φόβος των εσωτερικών εχθρών φαίνεται και στην αντίληψη της Ρωσίας για τις κυβερνοαπειλές, (Facon, 2016; Felgenhauer, 2005; Skak, 2016).

ΜΕΡΟΣ Γ΄ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

5. ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο ο όρος «δόγμα» ακολουθεί την ευρεία χρήση του όρου από τον Posen στο «The Sources of Military Doctrine» που απαντά στο ερώτημα, «Ποιά στρατιωτικά μέσα θα χρησιμοποιηθούν και πώς θα απασχοληθούν;» (Posen, 1986). Πρόκειται για μία πιο γενική χρήση από τις αρχές που καθοδηγούν τον σχεδιασμό στρατιωτικών εκστρατειών ή τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων (Gortney, 2012). Θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι κατά τη χρήση του όρου «δόγμα» ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός δεν κατανοεί τον όρο με τον ίδιο τρόπο όπως οι δυτικοί μελετητές (Fravel, 2016). Η χρήση του εδώ είναι παρόμοια με τον ορισμό της «στρατιωτικής στρατηγικής» από την Ακαδημία Στρατιωτικών Επιστημών της Κίνας, η οποία ορίζει τη «στρατιωτική στρατηγική» ως «κατευθυντήριες αρχές» για τον σχεδιασμό και την καθοδήγηση της συνολικής δομής και απασχόλησης των στρατιωτικών δυνάμεων για τον πόλεμο και την εθνική άμυνα». Σχετικά με τις στρατηγικές και δογματικές επιλογές της Κίνας, ο στρατός της παραμένει εξαιρετικά αδιαφανής με λίγα σημάδια βελτίωσης. Κατά συνέπεια παραμένει απρόσιτη η άμεση γνώση της στρατηγικής και του δόγματος της Κίνας. Ωστόσο, μπορούμε να έχουμε έμμεσα μία αντίληψη της στρατηγικής και δογματικής της σκέψης, με την επιθεώρηση έγκυρων δημοσιεύσεων από την Ακαδημία Στρατιωτικών Επιστημών και το Εθνικό Πανεπιστήμιο Άμυνας (Lim, 2017).

Η εξέλιξη του στρατιωτικού δόγματος της Κίνας αποδεικνύει την αύξηση της δύναμής της. Η Κίνα έχει υιοθετήσει μία πιο αποφασιστική και δραστήρια στάση σε διάφορα θέματα και περιοχές. Η φιλοσοφία της άρχισε να αλλάζει καθώς έγινε πιο ισχυρή μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η δογματική καινοτομία του κινεζικού στρατού συμβαδίζει με τη διαφοροποίηση των συμφερόντων του και την αυξημένη στρατιωτική του ικανότητα. Στο μυαλό του κινεζικού στρατού, η κεντρική σκηνή του πολέμου έχει μετακινηθεί από την ηπειρωτική Κίνα, στην περιφέρεια της Κίνας με μεγαλύτερη έμφαση στον θαλάσσιο τομέα.

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Κίνα έχει επίσης εγκαταλείψει το επί δεκαετίες πολεμικό της δόγμα, υιοθετώντας ένα πιο περιορισμένο δόγμα,

καταλληλότερο για τους πολιτικούς της στόχους. Επίσης, αν και η Κίνα είναι μία σημαντική δύναμη στη Βόρεια και Νοτιοανατολική Ασία, δεν είναι ακόμα η ώρα για να γίνει μία παγκόσμια στρατιωτική δύναμη που να μπορεί να προβάλλει τη στρατιωτική της ικανότητα πέρα από τις κοντινές της θάλασσες. Το πιο πρόσφατο στρατιωτικό δόγμα είναι σχεδιασμένο για την αντιμετώπιση τοπικών προκλήσεων. Επίσης, τα ονόματα αυτών των δογμάτων αντικατοπτρίζουν ανησυχίες για τους τοπικούς πολέμους. Αυτό σημαίνει ότι η Κίνα δεν έχει παγκόσμια στρατηγικά συμφέροντα να υπερασπιστεί με έναν πόλεμο. Παρόλα αυτά συνεχίζει να επεκτείνεται και να προωθεί τα οικονομικά της συμφέροντα παγκοσμίως. Ωστόσο, ο κινέζικος στρατός εξακολουθεί να αισθάνεται ότι η Κίνα δε θα εμπλακεί σε έναν παγκόσμιο θαλάσσιο ή εδαφικό πόλεμο, εν αντιθέσει με αυτό που προτείνουν πολλές μελέτες. Είναι σαφές ότι για παράδειγμα, δε θα προκαλέσει η Κίνα στρατιωτικά της ΗΠΑ, καθώς δεν έχει αναπτύξει ένα κατάλληλο δόγμα για μία τέτοια αντιπαράθεση (Johnston, 2003).

Σχετικά με τις στρατηγικές και δογματικές επιλογές της Κίνας, ο στρατός της παραμένει εξαιρετικά αδιαφανής με λίγα σημάδια βελτίωσης. Κατά συνέπεια παραμένει απρόσιτη η άμεση γνώση της στρατηγικής και του δόγματος της Κίνας. Ωστόσο, μπορούμε να έχουμε έμμεσα μία αντίληψη της στρατηγικής και δογματικής σκέψης της Κίνας, με την επιθεώρηση έγκυρων δημοσιεύσεων από την Ακαδημία Στρατιωτικών Επιστημών και το Εθνικό Πανεπιστήμιο Άμυνας (Lim, 2017).

5.1 Ιστορική αναδρομή

Η Κίνα από την ίδρυσή της το 1949 έως το 1993 υιοθέτησε επτά στρατιωτικά δόγματα. Τα δόγματα πριν το 1993 οραματίζονταν την έννοια του «λαϊκού πολέμου» ακολουθώντας τις σκέψεις του Μάο για τον πόλεμο. Στην ουσία, ο λαϊκός πόλεμος ήταν το ορθόδοξο δόγμα του κινεζικού στρατού κατά την εποχή του Μάο. Ο λαϊκός πόλεμος είχε μία εκτενή συνολική αντίληψη του πολέμου, η οποία βασίζεται στη θυσία των ανθρώπινων δυνάμεων και στο να κερδίζεται όσο το δυνατόν περισσότερος χρόνος. Αποτελείται από τρεις πολεμικές φάσεις: στρατηγική άμυνα, στρατηγική ακινησία και στρατηγική αντεπίθεση. Επιπλέον, ένας λαϊκός πόλεμος θα

πολεμούσε σε μία τριαδική δύναμη που συντίθεται από τις κύριες δυνάμεις (τακτικές δυνάμεις), τις τοπικές δυνάμεις και τις αντάρτικες δυνάμεις (Yunzhu, 1995).

Στα τέλη της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, ο κινεζικός στρατός υπέστη δύο σημαντικές καινοτομίες. Πρώτον, η Κίνα υιοθέτησε τον Λαϊκό Πόλεμο υπό το «Δόγμα των Σύγχρονων Περιστάσεων» το 1980. Το δόγμα του 1980 ήταν σημαντικά αποκλίνων από τα προηγούμενα δόγματα παρά τη διατήρηση της ετικέτας του «Λαϊκού Πολέμου». Η ουσία του Λαϊκού Πολέμου είναι να νικήσει τον εχθρό σε έναν πόλεμο τριβής, τραβώντας τις εχθρικές δυνάμεις στο εσωτερικό της Κίνας. Από την άλλη πλευρά, το δόγμα του 1980, δηλαδή ο Λαϊκός Πόλεμος υπό σύγχρονες συνθήκες / ενεργητική άμυνα, οραματίστηκε αμυντική μάχη μέσω επιπέδων θέσης κοντά στα σύνορα και συνέλαβε πιο επιθετικές λειτουργίες από τα προηγούμενα δόγματα (Li, 1996).

Το 1993 η Κίνα υιοθέτησε ένα στρατιωτικό δόγμα που ονομάζεται «Κερδίζοντας τοπικούς πολέμους υπό συνθήκες υψηλής τεχνολογίας». Ενώ τα προηγούμενα δόγματα βασίστηκαν στην αντιμετώπιση εισβολής στην ηπειρωτική χώρα, το νέο δόγμα που υιοθετήθηκε το 1993 οραματίστηκε έναν πόλεμο στον οποίο θα πολεμούσε η Κίνα στην περιφέρειά της υπό σύγχρονες συνθήκες. Το δόγμα ήταν επιθετικό καθώς κράτησε «το πρώτο χτύπημα»¹¹ για να εκμεταλλευτεί τις αντίπαλες δυνάμεις. Έτσι, δεν ήταν αντενεργό όπως τα προηγούμενα δόγματα, αλλά ένα ενεργό πολεμικό δόγμα.

Το στρατηγικό δόγμα του 1993

Το δόγμα του 1993 ήταν η δεύτερη μεγάλη καινοτομία του κινεζικού στρατού μετά το δόγμα του 1980. Τότε η Κίνα υιοθέτησε ένα στρατιωτικό δόγμα που ονομάζεται «Κερδίζοντας τοπικούς πολέμους υπό συνθήκες υψηλής τεχνολογίας». Ενώ τα προηγούμενα δόγματα βασίστηκαν στην αντιμετώπιση εισβολής στην ηπειρωτική χώρα, το νέο δόγμα που υιοθετήθηκε το 1993 οραματίστηκε έναν πόλεμο στον οποίο θα πολεμούσε η Κίνα στην περιφέρειά της υπό σύγχρονες συνθήκες. Το

¹¹ Στην πυρηνική στρατηγική η ικανότητα πρώτου χτυπήματος είναι η ικανότητα μίας χώρας να νικήσει μία άλλη πυρηνική δύναμη καταστρέφοντας το οπλοστάσιό της.

δόγμα ήταν επιθετικό καθώς κράτησε «το πρώτο χτύπημα»¹² για να εκμεταλλευτεί τις αντίπαλες δυνάμεις. Έτσι, δεν ήταν αντενεργό όπως τα προηγούμενα δόγματα, αλλά ένα ενεργό πολεμικό δόγμα.

Το δόγμα του 1993 δε διέφερε μόνο σημαντικά από το δόγμα του 1980, αλλά και από όλα τα προηγούμενα δόγματα που έχουν υιοθετηθεί από τον κινεζικό στρατό. Όταν εξετάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του δόγματος φαίνεται ότι το νέο δόγμα περιλαμβάνει τις έννοιες «στρατηγικά σύνορα», «στρατηγική αποτροπή», «νίκη μέσω ελίτ στρατευμάτων», «κερδίζοντας πρωτοβουλία με το πρώτο χτύπημα», «νίκη επί κατωτερότητας μέσω ανωτερότητας» και «πολεμώντας μία γρήγορη μάχη για να αναγκάσει μία γρήγορη επίλυση» (Li, 1996).

Το δόγμα απέκλινε ριζικά από την προηγούμενη έννοια του λαϊκού πολέμου για τον κινεζικό στρατό, για διάφορους λόγους. Πρώτον, το πολεμικό δόγμα μάλλον οραματίστηκε έναν γρήγορο πόλεμο, προτιμότερο από την εξόντωση του εχθρού σε έναν πόλεμο τριβής. Δεύτερον, τόνισε τη δύναμη επί της αδυναμίας. Το δόγμα του λαϊκού πολέμου ήταν βασισμένο στο γεγονός ότι οι Κινέζοι θα ήταν η κατώτερη πλευρά σε έναν πόλεμο ενάντια στον επιδρομέα. Τρίτον, το δόγμα τόνισε τη σημασία του πρώτου χτυπήματος αντί της έννοιας του λαϊκού πολέμου «χτύπημα μετά την επίθεση του εχθρού». Τέταρτον, τόνισε τη στρατηγική αποτροπή, που βασίζεται σε πυρηνικά αντίποινα. Τέλος, το δόγμα υπογράμμισε τον ρόλο των ελίτ στρατευμάτων αν αντιθέσει με τον λαϊκό πόλεμο του Μάο.

Επιπλέον, η υιοθέτηση των «κοινών επιχειρήσεων» ως κύρια μορφή επιχείρησης ήταν μία από τις βασικές πτυχές του δόγματος του 1993. Στα προηγούμενα δόγματα, οι κύριες μορφές λειτουργίας τους κυμαίνονταν, από θέσεις άμυνας έως τον αντάρτικο πόλεμο. Οι κοινές επιχειρήσεις απαιτούν την εμπλοκή τριών κλάδων υπό κεντρικές εντολές και έλεγχο στο πεδίο της μάχης. Τέτοιες επιχειρήσεις απαιτούν περαιτέρω την ίδρυση ενός νέου οργανισμού, που θα προκαλέσει αλλαγές στην ιεραρχία. Προηγουμένως, ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός είχε εκτιμήσει τον ρόλο των επίγειων δυνάμεων, καθώς τα προηγούμενα στρατηγικά δόγματα βασίζονταν στον εδαφικό πόλεμο. Η έννοια των κοινών επιχειρήσεων από την άλλη, επισημαίνει τον ρόλο της αεροπορίας και του ναυτικού.

¹² Στην πυρηνική στρατηγική η ικανότητα πρώτου χτυπήματος είναι η ικανότητα μίας χώρας να νικήσει μία άλλη πυρηνική δύναμη καταστρέφοντας το οπλοστάσιό της.

Έτσι, το νέο δόγμα επαναπροσδιορίζει τη σχέση μεταξύ των τριών αυτών υπηρεσιών (Li, 1996).

Επίσης, η εστίαση σε πολέμους περιορισμένους στην περιφέρεια, ήταν μία κεντρική αλλαγή για τον κινεζικό στρατό. Όπως προαναφέρθηκε, ο πολεμικός προγραμματισμός της Κίνας ήταν βασισμένος στην αντιμετώπιση μίας εδαφικής εισβολής από μία μεγάλη δύναμη. Το δόγμα του 1993 εγκατέλειψε αυτό το όραμα. Με αυτό το δόγμα η Κίνα υιοθέτησε μία θεωρία νίκης όχι μόνο στην επικράτειά της, αλλά κι στην περιφέρειά της. Το δόγμα αυτό ήταν ένα μήνυμα ότι η Κίνα μπορεί να επικαλεστεί στρατιωτική σύγκρουση με τους γείτονές της σε περίπτωση κρίσης.

Το στρατηγικό δόγμα του 2004

Το 2004, η Κίνα υιοθέτησε ένα νέο στρατιωτικό δόγμα που ονομάστηκε «Νικώντας τους τοπικούς πολέμους υπό πληροφοριακές συνθήκες». Ωστόσο, αυτή η δογματική αλλαγή, δεν ήταν μία ριζική απομάκρυνση από το προηγούμενο δόγμα του 1993. Το δόγμα εισάγει την έννοια της πληροφοριοποίησης που αντικαθιστά τη φράση «συνθήκες υψηλής τεχνολογίας» (Fravel, 2019). Η πληροφοριοποίηση αναφέρεται βασικά στον συντονισμό των ενόπλων υπηρεσιών που πραγματοποιούν κοινές επιχειρήσεις. Ενώ το δόγμα του 1993 εισήγαγε την έννοια των κοινών επιχειρήσεων, το δόγμα του 2004 τόνισε τη συντονισμένη ροή πληροφοριών μεταξύ υπηρεσιών που πραγματοποιούν κοινές επιχειρήσεις. Για τη διεξαγωγή τέτοιων επιχειρήσεων, το δόγμα οδήγησε τον κινεζικό στρατό στο να επενδύσει στην ανάπτυξη της διοίκησης, των επικοινωνιών, των υπολογιστών και των τεχνολογιών αναγνώρισης (Kamphausen et al., 2014; McReynolds & Mulvenon, 2014).

Υπό αυτή την έννοια, το δόγμα του 2004 ήταν απλά μία προσαρμογή που αποσκοπούσε στην αύξηση της επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού και δεν υπήρξε μία σημαντική αλλαγή που να απαιτεί την κατάργηση των υπαρχουσών οργανωτικών δομών και επιχειρησιακών μορφών, αλλά είχε ρόλο καθοδηγητικό.

Όπως και το δόγμα του 1993, το δόγμα του 2004 προέβλεπε επίσης έναν τοπικό πόλεμο στην περιφέρεια της Κίνας. Οι προσδιορισμένοι τύποι στρατιωτικών εκστρατειών ήταν επιθέσεις σε νησιά, αποκλεισμός νησιών και εκστρατείες αντεπίθεσης στα σύνορα. Η εστίαση στο «νησί» ως την κεντρική σκηνή των

πολεμικών επιχειρήσεων αντανακλά τις πολιτικές και στρατηγικές ανησυχίες της Κίνας σχετικά με την Ταϊβάν. Το δόγμα ήταν επιθετικό με την έννοια ότι προέβλεπε μία συμβατική κινεζική επίθεση σε ένα νησί, πιθανότατα στην Ταϊβάν (Fravel, 2019).

5.2 Το τρέχον στρατηγικό δόγμα της Κίνας

Το πιο πρόσφατο στρατιωτικό δόγμα της Κίνας ονομάζεται «Νικώντας τους πληροφοριοποιημένους τοπικούς πολέμους» και εγκρίθηκε το 2014. Το νέο δόγμα είναι ένα δόγμα «ενεργής άμυνας». Η στρατηγική κατευθυντήρια γραμμή της Κίνας κυκλοφόρησε το 2015 και περιγράφεται ως «η τήρηση των αρχών της άμυνας και της αυτοάμυνας» και «Δε θα επιτεθούμε αν δε μας επιτεθούν, αλλά σίγουρα θα αντεπιτεθούμε αν μας επιτεθούν». Ενώ υπάρχει αμυντική στρατηγική στάση, το νέο δόγμα υπογραμμίζει τον ρόλο των επιθετικών αποστολών σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο (Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2015).

Το δόγμα του 2014 δεν παρουσιάζει κάποια σημαντική απόκλιση από τους προκατόχους του (δόγματα 1993 και 2004) και τονίζει τον ρόλο της ευελιξίας, της κινητικότητας, των ολοκληρωμένων κοινών επιχειρήσεων, την επικράτηση των πληροφοριών και τις ακριβείς επιθέσεις. Παρόμοιο με το δόγμα του 2004, έχει σχεδιαστεί για να παρέχει νέες βελτιώσεις και προσαρμογές στο δόγμα του 1993. Η στρατηγική κατεύθυνση τείνει επίσης προς τη νοτιοανατολική Ταϊβάν, υποδηλώνοντας ότι η Κίνα είναι προετοιμασμένη για μία πιθανή σύγκρουση με την Ταϊβάν με τη συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών (Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2015).

Σε ότι αφορά τις ΗΠΑ η Λευκή Βίβλος αναφέρει ότι ο διεθνής στρατηγικός ανταγωνισμός βρίσκεται σε άνοδο και οι Κινέζοι υποστηρίζουν ότι, καθώς οι ΗΠΑ προσάρμοσαν την εθνική τους στρατηγική ασφάλειας και άμυνας και υιοθέτησαν μονομερής πολιτικές, προκαλούν και εντείνουν αυτόν τον διεθνή ανταγωνισμό καθώς αυξάνουν σημαντικά τις αμυντικές τους δαπάνες, και δίνουν έμφαση στην πυρηνική τους δύναμη, το διάστημα, τον κυβερνοχώρο και τους αμυντικούς πυραύλους και υπονομεύουν την παγκόσμια στρατηγική σταθερότητα (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2019).

Ωστόσο, η Λευκή Βίβλος δεν αποτελεί ένδειξη ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας μπορεί να εξελιχθεί σε μία μεγάλη σύγκρουση. Συνεπώς, οι ΗΠΑ θα πρέπει να ανταποκριθούν ενισχύοντας τις στρατηγικές εταιρικές τους σχέσεις στην Ασία και θα πρέπει να βρουν κάθε πιθανή ευκαιρία συνεργασίας με την Κίνα και να περιορίσουν τον στρατιωτικό και πολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ των δύο χωρών, έτσι ώστε το αποτέλεσμα να ωφελήσει και τις δύο δυνάμεις, έστω σε κάποιο βαθμό (Cordesman, 2019).

Επίσης στη Λευκή Βίβλο η Κίνα υποστηρίζει πως:

Το Κινεζικό Έθνος ποτέ δε θα αναζητήσει ηγεμονία, επέκταση ή σφαίρα επιρροής... Η Κίνα έχει δεσμευτεί να αναπτύξει φιλική συνεργασία με όλες τις χώρες των Πέντε Αρχών της Ειρηνικής Συνύπαρξης¹³. Σέβεται τα δικαιώματα όλων των λαών να επιλέξουν ανεξάρτητη πορεία ανάπτυξης και υποστηρίζει τη διευθέτηση διεθνών διαφορών μέσω ισότιμου διαλόγου, διαπραγμάτευσης και διαβούλευσης. Η Κίνα αντιτίθεται στην παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων και σε οποιαδήποτε απόπειρα επιβολής βούλησης σε άλλους. Η Κίνα υποστηρίζει τις εταιρικές σχέσεις και όλες τις συμμαχίες και δε συμμετέχει σε κανένα στρατιωτικό μπλοκ. Αντιστέκεται στην επιθετικότητα και την επέκταση και αντιτίθεται στην αυθαίρετη χρήση ή απειλή όπλων. Η ανάπτυξη της εθνικής άμυνας της Κίνας στοχεύει στην κάλυψη των νόμιμων αναγκών ασφαλείας της και συμβάλλει στην ανάπτυξη ειρηνικών δυνάμεων... Η Κίνα δε θα απειλήσει ποτέ καμία άλλη χώρα και δε θα αναζητήσει οποιαδήποτε σφαίρα επιρροής... (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2019).

Στη Λευκή Βίβλο δε θα μπορούσε να μην αναφερθεί η επιμονή των αυτονομιστών του κινήματος «Ανεξαρτησία στην Ταϊβάν» και η άρνησή τους να αναγνωρίσουν τη συναίνεση του 1992. Η Κίνα θεωρεί ότι απειλούν την εθνική ασφάλειά της και την κοινωνική σταθερότητα και ένας από τους αμυντικούς στόχους είναι να αντιταχθεί στο κίνημα αυτό, ίσως με χρήση βίας και λήψη απαραίτητων μέτρων, όχι προς τους συμπατριώτες στην Ταϊβάν, αλλά προς τους αυτονομιστές. «Το PLA (People's Liberation Army θα αμυνθεί αποφασιστικά σε οποιοδήποτε προσπαθήσει να χωρίσει την Ταϊβάν από την Κίνα και θα διασφαλίσει την εθνική

¹³ Οι Πέντε Αρχές της Ειρηνικής Συνύπαρξης αποτελούν μία συνθήκη μεταξύ κρατών και περιγράφουν τις αρχές που διέπουν τις σχέσεις τους.

ενότητα με κάθε κόστος» (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2019).

Στο στρατηγικό της δόγμα η Κίνα χαρακτηρίζει τη στρατιωτική της στρατηγική ως «ενεργή άμυνα», μία έννοια που την περιγράφει ως αμυντική στρατηγικά, αλλά επιθετική λειτουργικά. Η στρατηγική αυτή βασίζεται στην ιδέα ότι μόλις το Πεκίνο αποφασίσει ότι ο αντίπαλος έχει βλάψει ή σκοπεύει να προκαλέσει ζημιά στα συμφέροντα της Κίνας σε στρατηγικό επίπεδο, το Πεκίνο τότε θα δικαιολογείται να αντιδρά αμυντικά σε επιχειρησιακό ή τακτικό επίπεδο, ακόμη και αν ο αντίπαλος δεν ενεργεί ακόμη με επιθετικές στρατιωτικές επιχειρήσεις (Defence Intelligence Agency, 2019). Ο Πρόεδρος Ξι σε ομιλία του στην παρέλαση για την 90^η επέτειο της PLA τόνισε ότι η Κίνα δε θα επιδιώξει ποτέ εισβολή και επέκταση, αλλά δε θα επέτρεπε και ποτέ σε οποιοδήποτε κομμάτι της κινεζικής επικράτειας να διαχωριστεί από την Κίνα (Office of the Secretary of Defense, 2013).

Οι επαναλαμβανόμενες δοκιμές τις Κίνας με τα υπερηχητικά της όπλα και η οριοθέτηση μίας αεροπορικής ζώνης άμυνας, δεν αποτελούν τυχαίες κινήσεις στον στρατιωτικό της εκσυγχρονισμό. Αυτές οι στρατιωτικές ενέργειες και η ενίσχυση των δυνάμεών της συνάδει με την ευρύτερη αμυντική στρατηγική της περιοχής και την προβολή δύναμης. Η Κίνα φιλοδοξεί να έχει Ναυτικό «γαλάζιων νερών» και η Λευκή Βίβλος ορίζει ότι το Ναυτικό θα αλλάξει σταδιακά την εστίασή του από την υπεράσπιση υπεράκτιων υδάτων, στον συνδυασμό υπεράκτιας άμυνας υδάτων και προστασίας της ανοικτής θάλασσας και θα χτίσει μία συνδυασμένη, πολυλειτουργική και αποτελεσματική ναυτική δομή (People's Republic of China, 2015). Η απόκτηση ενός αεροπλανοφόρου χαρακτηρίζεται ως απόλυτο σύμβολο στρατηγικής του ναυτικού των «γαλάζιων νερών». Ένα αεροπλανοφόρο προωθεί επίσης τη στρατηγική «ενεργούς άρνησης» και βοηθά στην αύξηση του στρατηγικού βάθους. Μία σημαντική πτυχή του να είσαι δύναμη υπεροχής με ναυτικό «γαλάζιων νερών», είναι η ικανότητα προβολής ισχύος μακριά από τις ακτές της χώρας (Singh, 2017).

Για τους παρατηρητές των κινεζικών ναυτικών υποθέσεων, η Άνοιξη του 2015 έφερε πολλές εκπλήξεις, καθώς τα κινεζικά και μετά τα δυτικά μέσα ενημέρωσης αποκάλυψαν, ότι προσχώρησαν στο Ναυτικό του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού τρία πυρηνικά επιθετικά υποβρύχια της ολοκαίνουργιας έκδοσης Type 093G. Τα τρία υποβρύχια ανήκουν σε έναν μακρύ κατάλογο

σημαντικών εξαγορών των κινεζικών ναυτικών δυνάμεων, που τις τελευταίες δύο δεκαετίες περιλαμβάνει περισσότερα από σαράντα νέα υποβρύχια, περισσότερες από τριάντα φρεγάτες, τα πρώτα αεροπλανοφόρα της Κίνας και περισσότερα από εκατό μικρά σκάφη. Για τους αναλυτές, αυτός ο μαζικός μετασχηματισμός του κινεζικού ναυτικού είναι κατά κάποιο τρόπο περισσότερο κατάρα παρά ευλογία. Καθώς η ανοδική πορεία του εκσυγχρονισμού αναβαθμίζει όλα τα κινεζικά σκάφη, παραμένει δύσκολο να καθοριστεί με βεβαιότητα η ιεραρχία των κινεζικών προτεραιοτήτων σε θέματα ναυτικής δύναμης (Erickson, 2014).

Σημαντική είναι και η ανάπτυξη της κινεζικής στρατηγικής σε ότι αφορά τα υπερηχητικά όπλα. Τα υπερηχητικά όπλα πιάνουν εξαιρετικά υψηλές ταχύτητες (πάνω από 5 Μαχ) έχουν την ικανότητα να αποφύγουν την ανίχνευση με ραντάρ πρόωρης προειδοποίησης (Al-Rodhan, 2015) και να υπονομεύσουν τα πυραυλικά αμυντικά συστήματα με την εξαιρετική ευελιξία τους (Di Giorgio et al., 2019). Η χρήση πυρηνικών κεφαλών σε υπερηχητικούς πυραύλους δεν είναι κάτι μακρινό. Μόλις αυτά τα όπλα γίνουν πλήρως λειτουργικά, θα μπορέσουν να επεκτείνουν την υπάρχουσα φιλοσοφία σχετικά με την πυρηνική αναχαίτιση. Η αύξηση των υπερηχητικών όπλων θα μπορούσε να προκαλέσει δογματική αλλαγή σε ό,τι αφορά την πυρηνική αποτροπή (Lele, 2019).

Η δήλωση της Κίνας για την Αέρια Ζώνη Άμυνας σε τμήματα της θάλασσας της Ανατολική Κίνας προβάλλει το στρατηγικό της βάθος στην περιφέρεια αυτή. Η δήλωση της Κίνας για την αέρια Ζώνη Άμυνας ενισχύει και νομιμοποιεί τους ισχυρισμούς της για αμφισβητούμενες περιοχές όπως τα νησιά Σενκάκου/Ντιαόγιου/Ντιαογιουτάι. Ενισχύονται ισχυρισμοί για τεράστια αποθέματα ενέργειας που πιστεύεται ότι βρίσκονται κάτω από τη θάλασσα και για τη δυνατότητα να επηρεάσουν τους ισχυρισμούς κυριαρχίας της Ταϊβάν. Επίσης η δήλωση της Κίνας για την Αέρια Ζώνη Άμυνας συνδυάζεται τέλεια με τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειας. Λειτουργεί για τη διατήρηση της κυριαρχίας των ΗΠΑ εκτός περιοχής και δίνει τη δυνατότητα στην Κίνα να προβάλλει την εξουσία της στη «μακρά θάλασσα», μία περιοχή που μοιράζεται με ασθενέστερους εδαφικούς διεκδικητές (Gupta, 2013; Lim, 2020).

Τα παραπάνω υπογραμμίζουν την εστίαση της Κίνας στους στόχους εθνικής ασφάλειας που περιλαμβάνονται στις διάφορες Λευκές Βίβλους (για παράδειγμα στόχοι όπως «υπεράσπιση μίας ηπειρωτικής δύναμης με αυξανόμενα θαλάσσια συμφέροντα», ενοποίηση της Ταϊβάν και «καθεστώς ασφάλειας, νομιμότητας και μακροζωίας για το Κινεζικό Κομμουνιστικό Κόμμα») (Fravel, 2008).

Στο ίδιο αμυντικό πλαίσιο της αυτοάμυνας κινείται η Κίνα και σε ό,τι αφορά τα πυρηνικά όπλα. Στο κείμενο αναφέρεται ότι η Κίνα είναι δεσμευμένη σε μία no first use πυρηνική πολιτική και δε θα χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα εναντίον κρατών που δε διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Η Κίνα υποστηρίζει ότι διατηρεί τις πυρηνικές της δυνατότητες στο ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο για την εθνική ασφάλεια και ακολουθεί πυρηνική στρατηγική αυτοάμυνας με στόχο τη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας μέσω της αποτροπής άλλων κρατών από τη χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον της Κίνας (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2019). Τα παραπάνω φαίνεται πράγματι να ισχύουν, καθώς το πυρηνικό της οπλοστάσιο αποτελείται από 400 πυρηνικές κεφαλές, τη στιγμή που οι ΗΠΑ διαθέτουν δέκα φορές περισσότερες πυρηνικές κεφαλές (Davenport, 2018; Kristensen & Korda, 2019).

Το δόγμα υπογραμμίζει περαιτέρω τη δέσμευση του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού για πρόληψη του πολέμου και διαχείριση των κρίσεων. Η στρατηγική κατευθυντήρια γραμμή τονίζει αυτά τα θέματα ως εξής (Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2015):

Θα ακολουθηθεί μία ολιστική προσέγγιση για την εξισορρόπηση της προετοιμασίας και της πρόληψης του πολέμου, τα δικαιώματα προστασίας και διατήρησης της σταθερότητας, την αποτροπή και τις πολεμικές μάχες, τις επιχειρήσεις σε καιρό πολέμου και την απασχόληση των στρατιωτικών δυνάμεων σε καιρό ειρήνης. Θα ασκηθεί πίεση για διορατικό σχεδιασμό και διαχείριση για τη δημιουργία ευνοϊκής στάσης, διαχείρισης συνολικών κρίσεων και αποφασιστικής αποτροπής και πολεμικής νίκης.

Το δόγμα επίσης ορίζει καθήκοντα στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό για την προετοιμασία για τη διεξαγωγή «στρατιωτικών επιχειρήσεων εκτός πολέμου (MOOTW)». Η στρατηγική κατευθυντήρια γραμμή περιγράφει τις MOOTW ως «διάσωση έκτακτης ανάγκης και ανακούφιση από καταστροφές, αντιτρομοκρατία και

συντήρηση σταθερότητας, προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων, καθήκοντα φύλαξης, διεθνής ειρηνευτική και ανθρωπιστική βοήθεια και ανακούφιση από καταστροφές». Ο κινεζικός στρατός διακρίνει το MOOTW από αυτό που αποκαλεί προσπάθεια «προετοιμασίας για στρατιωτικό αγώνα». Οι MOOTW αναμένεται να αυξήσουν την επιχειρησιακή εμπειρία του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού σε καιρό ειρήνης, συμμετέχοντας σε υπερπόντιες επιχειρήσεις (Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2015a).

Η ιδέα των MOOTW αποδεικνύει τις μακροπρόθεσμες προσπάθειες της Κίνας να αναπτύξει ικανότητες για τη διεξαγωγή εξωτερικών και υπερπόντιων επιχειρήσεων. Επί του παρόντος, στο δόγμα του 2014 κυριαρχεί μία αποφασιστική και αυτόνομη στάση για τα κοντινά θαλάσσια και εδαφικά της συμφέροντα. Όσον αφορά τα συμφέροντα της Κίνας στο εξωτερικό, το δόγμα έχει μία λιγότερο φιλόδοξη στάση, όπως υπογραμμίζει και η στρατηγική κατευθυντήρια γραμμή «διεθνής συνεργασία για την ασφάλεια» για τη διατήρηση τέτοιων συμφερόντων. Αυτό δείχνει ότι η Κίνα εξακολουθεί να προετοιμάζει την οικοδόμηση ικανοτήτων για εξωτερικές επιχειρήσεις. Εκτός από την αύξηση του αριθμού των οπλικών συστημάτων, η Κίνα αναπτύσσει επίσης την ποιότητα των ναυτικών οπλικών συστημάτων επενδύοντας σε εγχώρια και ξένα συστήματα. Ωστόσο, η κορυφαία της προτεραιότητα παραμένει η προετοιμασία της για τοπικούς πολέμους στην περιφέρειά της. Τις επερχόμενες δεκαετίες, καθώς η ικανότητα προβολής της Κίνας αυξάνεται, μπορούμε να περιμένουμε ότι ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός θα αναπτύξει στρατιωτικά δόγματα για πολέμους σε περιοχές εκτός της Νοτιοανατολικής Ασίας (Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2015).

5.3 Τα πυρηνικά όπλα στο στρατηγικό δόγμα της Κίνας

Η απόφαση της Κίνας για ανάπτυξη πυρηνικών όπλων χρονολογείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 όταν η Κίνα ήρθε αντιμέτωπη με μία σοβαρή πυρηνική απειλή από της Ηνωμένες Πολιτείες. Κατά την πρώτη κρίση των Στενών της Ταϊβάν από τον Σεπτέμβριο του 1954 έως τον Απρίλιο του 1955, οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφάσισαν να ξεκινήσουν ατομικές επιθέσεις εναντίον στρατηγικών στόχων της Κίνας. Η Κίνα πραγματοποίησε δοκιμή ατομικής βόμβας το 1964 και τρία χρόνια

αργότερα δοκίμασε μία θερμοπυρηνική βόμβα, ενώ έκτοτε διατηρεί ένα δόγμα ελάχιστης αποτροπής (Rosa, 2018).

Η Κίνα έχει χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά της όπλα ως μέσο αποτροπής των εχθρών της από την επιβολή πολέμου στον κινεζικό λαό. Ανέπτυξε τα πυρηνικά της όπλα υπό ένα ασφαλές περιβάλλον κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όπου η Κίνα αντιμετώπισε πυρηνικές απειλές. Από τη πρώτη ημέρα που δοκίμασε τα πυρηνικά της όπλα, έκρινε ότι αυτά τα όπλα πρέπει να απαγορευθούν και να καταστραφούν πλήρως και δεσμεύτηκε να μην είναι ποτέ η πρώτη χώρα που θα χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα ανά πάσα στιγμή ή υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Αυτό σημαίνει ότι η Κίνα θεωρεί τον ανθρωπισμό ως έναν από τους πυλώνες του κινεζικού πυρηνικού δόγματος (Liping, 2015).

Το τρέχον πυρηνικό δόγμα της Κίνας μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξής:

- Η Κίνα έχει εφαρμόσει μία πυρηνική στρατηγική αυτοάμυνας (Kaufman, 2009).
- Η Κίνα διαθέτει μία μικρή ποσότητα πυρηνικών όπλων μόνο για αυτοάμυνα.
- Η Κίνα έχει δεσμευτεί να μην είναι η πρώτη που χρησιμοποιεί πυρηνικά όπλα οποιαδήποτε στιγμή ή κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες.
- Η Κίνα έχει δεσμευτεί άνευ όρων να μη χρησιμοποιήσει ή να απειλήσει να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα εναντίον μη πυρηνικών κρατών.
- Η Κίνα δε συμμετέχει σε κανένα αγώνα πυρηνικών όπλων και δεν έχει αναπτύξει ποτέ πυρηνικά όπλα στο εξωτερικό.
- Η Κίνα διατηρεί μία μικρή σε αριθμό αλλά αποτελεσματική πυρηνική δύναμη για αντεπίθεση. Προκειμένου να αποτραπούν πιθανές πυρηνικές επιθέσεις εναντίον της Κίνας από άλλες χώρες, οποιαδήποτε πυρηνική επίθεση από άλλες χώρες εναντίον της Κίνας θα οδηγήσει σε αντεπίθεση της Κίνας.
- Ο αριθμός των πυρηνικών όπλων της Κίνας έχει διατηρηθεί σε σχετικά χαμηλό επίπεδο και το πεδίο εφαρμογής, η δομή, η σύνθεση και η

ανάπτυξή τους συνάδουν με τη στρατιωτική στρατηγική κατευθυντήρια γραμμή της Κίνας για την ενεργό άμυνα.

- Η Κίνα έχει υιοθετήσει μία εξαιρετικά συνετή και υπεύθυνη πολιτική έναντι της διαχείρισης πυρηνικών όπλων, δημιούργησε αυστηρούς κανόνες και λαμβάνει αυστηρά προληπτικά μέτρα ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλεια και αξιοπιστία των πυρηνικών της όπλων (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2000).
- Η πυρηνική δύναμη της Κίνας είναι κυρίως υπεύθυνη για ην αποτροπή χρήσης πυρηνικών όπλων από άλλες χώρες εναντίον της Κίνας και για τη διεξαγωγή πυρηνικών αντεπιθέσεων. Η πυρηνική δύναμη της Κίνας αναλαμβάνει ως θεμελιώδη αποστολή της την προστασία της Κίνας από οποιαδήποτε πυρηνική αντεπίθεση. Σε περίοδο ειρήνης τα πυρηνικά πυραυλικά όπλα της Κίνας δε στοχεύουν σε καμία χώρα. Αλλά αν η Κίνα βρεθεί υπό πυρηνική απειλή, η πυρηνική πυραυλική δύναμή της θα βρεθεί σε κατάσταση επιφυλακής και θα ετοιμαστεί για μία πυρηνική αντεπίθεση ώστε να αποτρέψει τον εχθρό από τη χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον της. Εάν η Κίνα υποστεί πυρηνική επίθεση, η Κίνα θα χρησιμοποιήσει πυρηνικούς πυραύλους για να ξεκινήσει μία αποφασιστική αντεπίθεση ενάντια στον εχθρό (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2000).

6 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

6.1 Γενικά

Σε μελέτες για την κινεζική στρατηγική κουλτούρα γίνονται συζητήσεις για το αν είναι μοναδική, πόσες στρατηγικές κουλτούρες μπορεί να υπάρχουν στην Κίνα και ποιά από αυτές επηρεάζει τις κινεζικές στρατηγικές αποφάσεις. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η σύγχρονη κινεζική κουλτούρα αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία: τον παραδοσιακό πολιτισμό, την κομμουνιστική ιδεολογία και πιο πρόσφατα, τις δυτικές αξίες (Liu, 2014).

Ορισμένοι μελετητές διεθνών σχέσεων έχουν αναπτύξει διαφορετικές απόψεις σχετικά με το πεδίο και την έμφαση σε αυτό που πρέπει να προσέξουμε όταν μελετάμε την κινεζική στρατηγική κουλτούρα. Οι συμβατικές απόψεις υποστηρίζουν ότι η Κίνα έχει μία μοναδική στρατηγική κουλτούρα, βασισμένη στον Κομφουκιανισμό, επιδιώκοντας μη βίαιες λύσεις σε προβλήματα διασυνοριακών και διακρατικών διαφορών, με αμυντικό τρόπο σκέψης, υποστηρίζοντας τις ισχυρές οχυρώσεις και την ειρήνη έναντι του επεκτατισμού και του πολέμου, παραδειγματιζόμενη από τον τρόπο σκέψης σοφών όπως ο Sun Zi και ο Κομφούκιος. «Οι περισσότεροι θα υποστήριζαν ότι η κινεζική στρατηγική κουλτούρα τονίζει με μοναδικό τρόπο τα μη βίαια πολιτικά ή διπλωματικά μέσα για να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους ή –όταν είναι απαραίτητο- την ελεγχόμενη, αμυντική χρήση της βίας. Αυτό έδωσε στην κινεζική στρατηγική συμπεριφορά έναν διακριτά ελάχιστα βίαιο χαρακτήρα» (Johnston, 1998: 22). Αυτή η αρχαία κινεζική παράδοση στη φιλοσοφία και την πολιτική δεινότητα είναι μοναδική ή τουλάχιστον ουσιαστικά διαφορετική από τις δυτικές παραδόσεις. Η Κίνα διαθέτει μία αδύναμη πολεμική παράδοση – ειδικά σε σύγκριση με την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ.

Ωστόσο, πολλές μελέτες, ιδίως από δυτικούς μελετητές, αμφισβήτησαν αυτή την άποψη. Για παράδειγμα ο Alastair Iain Johnston έχει βρει ότι υπάρχουν δύο ομάδες κινεζικής στρατηγικής κουλτούρας. Η μία είναι ένα συμβολικό ή εξιδανικευμένο σύνολο παραδοχών και η άλλη είναι ένα λειτουργικό σύνολο που επηρεάζει τη στρατηγική επιλογή. Το συμβολικό σύνολο βασίζεται στον Κομφουκιανισμό. Υποθέτει ότι οι συγκρούσεις μπορούν να αποφευχθούν μέσω της προώθησης της καλής διακυβέρνησης και της οικειοποίησης των εξωτερικών απειλών. Πρέπει να γίνεται αμυντική και ηθική χρήση των δυνάμεων. Αυτές οι υποθέσεις μεταφράζονται σε μία κατάταξη στρατηγικών προτιμήσεων που τοποθετούν πρώτα τη συμβιβαστική στρατηγική, ενώ ακολουθεί η αμυντική και έπειτα η επιθετική στρατηγική. Το συμβολικό σύνολο αιτιολογεί μόνο συμπεριφορές. Η συμβολική συνδιάλεξη εκφράζεται ως διαφορετική από τη Δυτική στρατηγική κουλτούρα. Το λειτουργικό σύνολο προϋποθέτει ότι η σύγκρουση είναι ένα διαρκές χαρακτηριστικό των ανθρώπινων υποθέσεων και η εφαρμογή της βίας είναι εξαιρετικά αποτελεσματική για την αντιμετώπιση του εχθρού. Οι υποθέσεις αυτές μεταφράζονται σε προτίμηση σε επιθετικές στρατηγικές. Η επιχειρησιακή στρατηγική κουλτούρα απαιτεί καταναγκαστική δράση εναντίον του εχθρού. Αυτό συμβαδίζει με

τις δυτικές πολιτικές παραδόσεις και προέρχεται από αρχαίους κινέζους στρατηγικούς στοχαστές και δυτικούς στοχαστές όπως ο Λένιν. Αυτά τα δύο σύνολα κουλτούρας έχουν ανταγωνιστεί μεταξύ τους κατά τη διάρκεια διαφορετικών περιόδων. Αναφερόμενος στη μελέτη περίπτωσης της Μαιοϊκής περιόδου, ο Καθηγητής Johnston ισχυρίστηκε ότι την περίοδο εκείνη η σκληρή πολιτική παράδοση επικράτησε του συμβολικού συνόλου (Liu, 2014).

6.2 Ιστορική αναδρομή

Σε γενικές γραμμές, το κινεζικό έθνος έχει ιστορικά αναπτύξει μία αμυντική στρατηγική κουλτούρα. Με την αρμονία ως ηθικό τους πνεύμα, οι περισσότεροι από τους αρχαίους Κινέζους μελετητές υποτιμούσαν τον θετικό ρόλο του πολέμου και πίστευαν ότι η ειρήνη ήταν αναμφίβολα καλύτερη από τον πόλεμο στις περισσότερες περιπτώσεις. Αυτοί οι στοχαστές συνδιαλέγονταν για τη λεγόμενη Θεωρία του Δίκαιου Πολέμου, η οποία αναφέρει ότι ορισμένοι πόλεμοι είναι καταδικασμένοι να συμβούν (Turner, 1993).

Η δυτική και η κινεζική βιβλιογραφία αναγνωρίζει τον ασήμαντο ρόλο της στρατιωτικής δύναμης στην κινεζική πολιτιστική παράδοση. Έχει γίνει ευρέως αποδεκτό ότι ακόμα και αν οι περισσότεροι πιστεύουν ότι είναι λογικό να ξεκινήσει πόλεμος σε ορισμένα κράτη, οι ηγέτες των κρατών πρέπει πριν σπεύσουν σε πόλεμο, πρέπει να αναγνωρίσουν πρώτα αν είναι αναγκαίο να γίνει ένας πόλεμος και τις πιθανές τεράστιες καταστροφές που θα φέρει στους άμαχους πολίτες (Johnston, 1998).

Ο Κομφουκιανισμός είναι αναμφισβήτητα η φιλοσοφία με τη μεγαλύτερη επιρροή. Αποτελεί το θεμέλιο λίθο της κινεζικής πολιτιστικής παράδοσης και εξακολουθεί να παρέχει τη βάση των κανόνων της κινεζικής διαπροσωπικής συμπεριφοράς. Στα Ανάλεκτα του Κομφούκιου, το ρεν¹⁴ αναφέρεται 109 φορές και υπάρχει εκεί ένας μεγάλος αριθμός συζητήσεων για τον πόλεμο και την ειρήνη. Ο Κομφούκιος είπε στους μαθητές του ότι εάν ο αρχηγός του κράτους μπορούσε να αποτελέσει καλό παράδειγμα για τον λαό του, τότε δε θα χρειαζόταν να γίνει χρήση

¹⁴ Σημαίνει ανθρωπιά και είναι Κομφουκιανή αρετή που υποδηλώνει την καλή ποιότητα ενός ενάρετου ανθρώπου, όταν είναι αλτρουιστής.

βίας γιατί οι πολίτες θα αποδειχθούν επίσης καλοί άνθρωποι. Υποστήριξε ότι η καλοσύνη πρέπει να τεθεί στην πρώτη θέση. Ακόμα και όταν το κεντρικό βασίλειο αντιμετώπιζε τις βάρβαρες φυλές, ο Κομφούκιος πρότεινε ότι οι άνθρωποι έπρεπε να είναι ευγενικοί και ειλικρινείς (Fan, 2000).

Όταν μιλούσε για εξωτερική πολιτική ο Κομφούκιος επισήμανε τους ηθικούς τρόπους για να γίνει κάποιος παγκόσμιος ηγέτης: «Εάν ένας λαός δεν είναι υποτακτικός, όλες οι επιρροές της πολιτικής κουλτούρας και της αρετής θα πρέπει να καλλιεργηθούν για να τον προσελκύσουν» (Getty & Kwon, 2020). Αυτή η άποψη έγινε αποδεκτή από τον διάσημο σχεδιαστή στρατηγικής Sun-Tse, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι ο καλύτερος τρόπος για να γίνει κάποιος παγκόσμιος ηγέτης είναι η βελτίωση της εσωτερικής διακυβέρνησης και να κάνει τη χώρα τόσο ισχυρή που κανένα άλλο κράτος δε θα τολμούσε να την αμφισβητήσει: «Η υπέρτατη τέχνη του πολέμου είναι να υποτάξει τον εχθρό χωρίς να πολεμήσει σε πολέμους» (Jackson, 2014).

Ο Λάο Τσε ήταν ο πρωταρχικός εκπρόσωπος του Ταοϊσμού, που υπήρξε μία από τις τρεις μεγάλες φιλοσοφικές σχολές της Κίνας. Αντιτάχθηκε σθεναρά στις επιθετικές ενέργειες ή στη σκόπιμη επέκταση από κυβερνήτες κρατών. «Ο Ένας που βοηθά τον αυτοκράτορα με την αρχή του Τάο, δε θα κατακτήσει τον κόσμο με τη δύναμη των όπλων. Όπου είναι στρατός αναπτύσσονται αγκάθια. Τον πόλεμο ακολουθούν πάντα φτωχά χρόνια» (Liu, 2014: 560).

Ο Zhuang-Tse, άλλος ένας μεγάλος στοχαστής αυτής της σχολής, εξέτασε τον πόλεμο υπό την προοπτική του νατουραλισμού και υποστήριξε ότι κανένας πόλεμος δεν είναι δίκαιος και ότι ο πόλεμος μεταξύ των ανθρώπων είναι σε συμφωνία με τις αφύσικες και κακές ανθρώπινες επιθυμίες (Kjellberg & Ivanhoe, 1996).

Αν και Κινέζοι Legists¹⁵ όπως ο Han Feizi έτειναν να πιστεύουν ότι η ανθρώπινη φύση είναι εγγενώς κακή και ως εκ τούτου οι κυβερνήτες του κράτους πρέπει να κάνουν ολοκληρωμένους και άκαμπτους νόμους ή κανόνες για να κυβερνήσουν την κοινωνία και ότι δεν μπορεί ποτέ να μην υπάρξει πάρα πολύ εξαπάτηση στον πόλεμο. Ο Han έδωσε μεγάλη προσοχή στα λεγόμενα του Λαό-Τσε και συμφώνησε ότι οι καλοί άνθρωποι δε χρειάζεται να προφυλάσσονται έναντι

¹⁵ Από τη λατινική λέξη «lex» που σημαίνει «νόμος» είναι οποιοσδήποτε ειδικός των νόμων.

άλλων στον κόσμο, επειδή δεν αποτελούν απειλές για τους άλλους. Ισχυρίστηκε ότι «καλός διοικητής είναι κάποιος που κατανοεί τη ζήτηση του λαού και έτσι κερδίζει την υποστήριξή του στον πόλεμο» (Liu, 2014: 560).

Ως εκ τούτου οι αρχαίοι Κινέζοι στοχαστές ανέπτυξαν μία πολύ συνετή και αμυντική στρατηγική κουλτούρα. Εκτιμούν ότι οι κυβερνήτες του κράτους πρέπει να επιτύχουν τους στόχους τους χωρίς τη χρήση βίας και θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί στη διεξαγωγή πολέμων.

Η θεωρία του Δίκαιου Πολέμου

Στην κινεζική παραδοσιακή κουλτούρα μπορούμε να βρούμε κάποιες απόψεις που σχετίζονται με τη θεωρία του Δίκαιου Πολέμου. Οι Κομφουκιανοί αντιπαθούν τους πολέμους, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αρνούνται όλους του πολέμους. Πρώτον, πιστεύουν ότι οι ηθικές αρχές και όχι τα εθνικά συμφέροντα πρέπει να αποτελούν το κύριο μέλημα κατά την έναρξη ενός πολέμου. Η κρατική ηγεσία πριν προχωρήσει σε πόλεμο, θα πρέπει να προβάλλει πειστικούς ηθικούς και νομικούς λόγους για αυτό. Το δικαίωμα διεξαγωγής πολέμου πρέπει να αποδίδεται μόνο στον μονάρχη του βασιλείου και όχι σε δούκες ή πρίγκιπες. Δεύτερο, όλοι οι πόλεμοι πρέπει να διεξάγονται για τον λαό και τα αποτελέσματα των πολέμων πρέπει επίσης να καθορίζονται από τον λαό. Εάν ο πόλεμος είναι δίκαιος και ταυτόχρονα κερδίσει την επικύρωση του λαού, αναμφίβολα θα είναι επιτυχής (Liu, 2014).

Άλλες σημαντικές πηγές της κινεζικής παραδοσιακής θεωρίας του Δίκαιου Πολέμου προέρχονται από τους Guan-Tse, Motzi και αρχαίους Κινέζους σχεδιαστές στρατηγικής. Ο Guan Zhong, ο οποίος θεωρήθηκε ο πρώτος και πιο σημαντικός στοχαστής των Legists, επισήμανε ότι ακόμη και αν ένα κράτος έχει συντριπτική στρατιωτική εξουσία έναντι των εχθρών του, δεν μπορεί να είναι παγκόσμιος ηγέτης εάν ο αρχηγός του δε γνωρίζει τον κατάλληλο τρόπο να χρησιμοποιήσει αυτό το πλεονέκτημα. Ένα σημαντικό στοιχείο της θεωρίας του Motzi είναι η έννοια της «καθολικής αγάπης» και της «μη επίθεσης». Καταδίκασε ρητά την αδικία των επιθετικών πολέμων, αλλά δεν υποστήριξε την αντίσταση σε όλους τους πολέμους. Ο Motzi υπερασπίστηκε τον αμυντικό πόλεμο και είχε πράγματι συμμετάσχει σε πολλούς μεγάλους διακρατικούς πολέμους για να αντιμετωπίσει τους εισβολείς, χωρίς να λάβει υπόψη την εθνική του θέση. Αντιτάχθηκε στον άδικο πόλεμο και υποστήριξε τον δίκαιο πόλεμο. Ο Sun Zi, με το έργο του “The Art of War” ήταν ο πιο διάσημος

σχεδιαστής στρατηγικών στην αρχαία Κίνα. Παρόλο που ανέφερε ότι ο μόνος τρόπος για να γίνει ένα έθνος ισχυρό κράτος ήταν νικώντας τους άλλους, ισχυρίστηκε ακόμη ότι ένας δίκαιος πόλεμος θα είναι επιτυχημένος πόλεμος και αν ο πόλεμος ήταν άδικος χωρίς καλή προετοιμασία, το κράτος αργά η γρήγορα θα έχανε τη δύναμή του (Yinhong, 2008).

Στην παραδοσιακή κινεζική κουλτούρα υπάρχει σαφής διαφορά μεταξύ ενός δίκαιου και ενός άδικου πολέμου και αυτό ορίζεται από το κίνητρο του πολέμου και την επίδρασή του στους πολίτες. Το μέτρο για το κατά πόσο ένας πόλεμος είναι δίκαιος, είναι η υποστήριξη των ανθρώπων.

6.3 Δυτικές επιρροές στη στρατηγική κουλτούρα της Κίνας

Η σύγχρονη κινεζική στρατηγική κουλτούρα έχει επίσης επηρεαστεί βαθιά από τις δυτικές σκέψεις, όπου οι πιο σημαντικές είναι ο μαρξισμός, ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός. Η μαρξιστική θεωρία του πολέμου και της ειρήνης εξαπλώθηκε στην Κίνα μετά τη ρωσική επανάσταση το 1917. Πιστεύεται ότι οι μαρξιστικές προοπτικές κυριάρχησαν στην αντίληψη του Μάο Τσε Τουνγκ σχετικά με τη χρήση βίας. Με την επιρροή αυτής της ιδεολογίας στην κινεζική εξωτερική πολιτική να καταργείται από τη δεκαετία του 1970, οι ρεαλιστικές και φιλελεύθερες προοπτικές γίνονται όλο και πιο σημαντικές για την κατανόηση των κινεζικών αντιλήψεων για τον πόλεμο και την ειρήνη. Βεβαίως, η μαρξιστική προοπτική εξακολουθεί να υφίσταται, αλλά έχει αναμορφωθεί στο πλαίσιο του «σοσιαλισμού με κινεζικά χαρακτηριστικά». Εν συγκρίσει με τα ηθικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής σκέψης της αρχαίας Κίνας, η εισαγωγή του μαρξισμού, του φιλελευθερισμού και του ρεαλισμού έχουν προσδώσει στη σύγχρονη κινεζική στρατηγική κουλτούρα ρεαλιστικά χαρακτηριστικά.

Μαρξιστική επιρροή

Στον μαρξισμό ο πόλεμος θεωρείται ότι είναι συνέχεια της πολιτικής, η οποία ουσιαστικά εξυπηρετεί τα συμφέροντα των κυβερνώντων τάξεων και επομένως ο ιμπεριαλισμός είναι η πηγή των σύγχρονων πολέμων. Σε σύγκριση με τον άδικο ιμπεριαλιστικό πόλεμο, ο πόλεμος για την εθνική απελευθέρωση θα πρέπει να θεωρείται δίκαιος πόλεμος. Όπως και οι Κομφουκιανοί, οι μαρξιστές δεν αποφεύγουν

τον ρόλο του πολέμου στην ανθρώπινη ιστορία. Στον μαρξισμό, ειδικά στον λενινισμό, υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για τη διάκριση του δίκαιου πολέμου από τον άδικο και την προέλευση αυτών των πολέμων (Liu, 2014).

Η ανάλυση της ταξικής πάλης είναι η κύρια προσέγγιση του μαρξισμού για την κατανόηση του φαινομένου του πολέμου. Σε αντίθεση με ορισμένους αρχαίους Κινέζους μελετητές, αυτή η αντίληψη θεωρεί ότι η ανθρώπινη φύση δεν είναι εγγενής ή καθολική. Υπό διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες οι άνθρωποι θα καλλιεργήσουν διαφορετική ανθρώπινη φύση, δηλαδή η ανθρώπινη φύση ενός ανθρώπου αποδίδεται στο άθροισμα όλων των κοινωνικών σχέσεων. Πριν διεισδύσει στον κόσμο ο κομμουνισμός, οι ταξικές σχέσεις θα είναι οι κυρίαρχες πολιτικές σχέσεις στην ανθρώπινη κοινωνία και έτσι η ανθρώπινη φύση και οι ανθρώπινες σχέσεις θα εξαρτώνται από τις ταξικές σχέσεις. Ο μαρξισμός καθορίζει την ταξική κατάσταση από την οικονομική κατάσταση και τις οικονομικές σχέσεις. Ο Λένιν είπε κάποτε: «Ο πόλεμος διεξάγεται πάντα από τους εκμεταλλευτές, τους ηγέτες και τους καταπιεστές» (Lenin, 1905: 107). Σύμφωνα με τους πολιτικούς σκοπούς του πολέμου που ξεκινούν από διαφορετικές τάξεις, μπορεί να αποφασιστεί η κοινωνική φύση του πολέμου. Η ταξική φύση του πολέμου είναι το κύριο πρότυπο που κρίνει αν είναι δίκαιος ή όχι.

Η επιρροή του ρεαλισμού

Ο ρεαλισμός είναι μία σημαντική σχολή διεθνών σχέσεων στη δυτική ακαδημαϊκή κοινότητα. Σύμφωνα με τον ρεαλισμό, η σχέση μεταξύ των εθνών είναι διαφορετική από αυτή των ντόπιων μελών της κοινότητας, η οποία βρίσκεται υπό άναρχη κατάσταση και δεν υπάρχουν ηθικές αρχές. Υποθέτοντας ότι η εγγενής φύση των ανθρώπων είναι κακή, πιστεύεται ότι θα υπάρχουν πάντα πόλεμοι, επειδή οι άνθρωποι είναι απλώς επιθετικά ζώα. Όσο υπάρχουν άνθρωποι, θα υπάρχουν πόλεμοι.

Οι ρεαλιστές πιστεύουν ότι υπάρχουν δύο αιτίες για την προέλευση των πολέμων. Όπως ορισμένοι αρχαίοι Κινέζοι μελετητές και Δυτικοί στοχαστές, έτσι και οι Thomas Hobbes, Hans Morgenthau και άλλοι ρεαλιστές μελετητές, θεωρούν ότι σημαντικός παράγοντας στην έναρξη πολέμου είναι η κακή ανθρώπινη φύση και ειδικότερα η φιλοδοξία για εξουσία. Άλλοι ρεαλιστές δίνουν μεγαλύτερη έμφαση

στην άναρχη κατάσταση της διεθνούς κοινωνίας. Δεδομένου ότι το διεθνές σύστημα αποτελείται από ανεξάρτητα κυρίαρχα κράτη, δεν μπορεί να υπάρχει περιορισμός στις φιλοδοξίες των μεγάλων δυνάμεων. Η αναρχία της διεθνούς πολιτικής σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να ενεργούν με τρόπο που να διασφαλίζεται η ασφάλειά τους είτε μέσω πολέμου, είτε μέσω διπλωματίας (Liu, 2014).

Επομένως, υπό τη σκοπιά του ρεαλισμού, ο πόλεμος είναι ένα νόμιμο μέτρο για την επίτευξη των εθνικών πολιτικών στόχων. Στις διεθνείς σκέψεις, η χρήση βίας είναι απλώς μία πολιτική σκέψη των υπεύθυνων λήψης αποφάσεων και δεν έχει καμία σχέση με την ηθική. Το αν θα γίνει χρήση βίας ή όχι αποφασίζεται από την κατανομή ισχύος μεταξύ των εθνών. Η ασφάλεια και οι κρατικές φιλοδοξίες είναι σημαντικές για την κατανόηση των πολεμικών κινήτρων των κρατών και η αναρχία είναι ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει τους πολέμους υπό διεθνείς συνθήκες.

Η επιρροή του φιλελευθερισμού

Οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ένα ευρύ φάσμα ανάλογα με την κατανόησή του επιδιωκόμενου σκοπού των φιλελεύθερων αρχών. Ως εκ τούτου η έννοια του φιλελευθερισμού αποκλίνει σε διάφορα μέρη του κόσμου. Ο φιλελευθερισμός υποστηρίζει τις αρχές της ισότητας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, των πολιτικών δικαιωμάτων και της διεθνούς συνεργασίας. Στην Κίνα ο φιλελευθερισμός αναφέρεται πολιτικά στη δημοκρατία της Δύσης και οικονομικά στις αγορές (Yan, 2018).

Μερικοί σκεπτικιστές χαρακτηρίζουν τον φιλελευθερισμό ως πρόωρο, ακόμη και περιττό, αφού η Κίνα υπήρχε για χιλιάδες χρόνια κι χωρίς αυτόν. Θεωρούν τον φιλελευθερισμό ξενόφερτο δόγμα που προήλθε από τη Δύση και έχει ελάχιστα κοινά με την κινεζική κουλτούρα. Στη Δύση ο φιλελευθερισμός συνάδει με την οικονομία των αγορών και τώρα η οικονομία των αγορών έχει γίνει αναπόφευκτη επιλογή για την Κίνα και εφόσον η εμπορευματοποίηση στην Κίνα είναι αμετάκλητη, ο θρίαμβος του φιλελευθερισμού είναι αναπόφευκτος. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος στο πρώην σοβιετικό μπλοκ και η μεγάλη επέκταση της παγκόσμιας αγορά παρέχουν όλες τις ευνοϊκές συνθήκες για τον εκδημοκρατισμό και τον φιλελευθερισμό στην Κίνα (Liu, 2000).

6.4 Ο ηθικός ρεαλισμός στην Κίνα (Η θεώρηση του Yan Xuetong)

Ο ηθικός ρεαλισμός ασχολείται με τη διατύπωση μίας συστηματικής θεωρίας που εξηγεί τον μηχανισμό ενός ανερχόμενου κράτους να αντικαταστήσει την ηγεσία ενός κυρίαρχου κράτους... τόσο στο σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα όσο και στα αρχαία διακρατικά συστήματα... Ο ηθικός ρεαλισμός θεωρεί την ηθική εξίσου σημαντική για τη χάραξη πολιτικής, όσο τη δύναμη και την ικανότητα (Xuetong, 2019: 8).

Ο Yan είναι Κινέζος πολιτικός επιστήμονας με τις περισσότερες αναφορές στη βιβλιογραφία και εδώ και καιρό τονίζει την επικράτηση των πολιτικών μεταβλητών έναντι των υλικών μεταβλητών στην αξιολόγηση της σύνθετης εθνικής ισχύος. Κατά τη δημιουργία της θεωρίας του «ηθικού ρεαλισμού», ο Yan χρησιμοποιεί την πολιτική ηγεσία ως κεντρική ανεξάρτητη μεταβλητή που επηρεάζει τη σύνθετη εθνική δύναμη. Η σχολή σκέψης του ηθικού ρεαλισμού, ασχολείται με το πώς μία αναπτυσσόμενη δύναμη μπορεί να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά ένα κυρίαρχο κράτος σε ένα διεθνές σύστημα. Επικεντρώνεται επίσης στο πώς αυτή η αναπτυσσόμενη δύναμη μπορεί μία μέρα να ξεπεράσει το κυρίαρχο κράτος (Trigkas, 2020).

Το κεντρικό ερώτημα του Yan είναι γιατί ορισμένα ανερχόμενα κράτη μπορούν να επιτύχουν τον στόχο τους να γίνουν ηγεμόνες, ενώ άλλα δεν μπορούν και υπό ποιες συνθήκες η ηγεμονία διατηρείται ή εξασθενεί. Ένα υποκείμενο ερώτημα είναι πώς μία αναπτυσσόμενη δύναμη μπορεί να περιορίσει το χάσμα ισχύος κατ'έναντι των υφιστάμενων ηγετικών δυνάμεων, ενώ υιοθετεί μία πολιτική «ηγεσίας μέσω παραδείγματος», διασφαλίζοντας την άνοδό της σε παγκόσμια δύναμη.

Η προσέγγιση του Yan τείνει περισσότερο στον Κλασικό Ρεαλισμό, παρόμοια με την προσέγγιση του Morgenthau που πιστεύει ότι υπάρχει χώρος για ηθικά ζητήματα στην εξωτερική πολιτική. Σύμφωνα με τον Yan: «Ο ηθικός ρεαλισμός είναι μία προσέγγιση στην κατανόηση της συμπεριφοράς μίας μεγάλης δύναμης, όταν η ηθική είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στις στρατηγικές προτιμήσεις της ηγεσίας της» (Xuetong, 2019: 7).

Η έννοια της ηθικής δεν είναι ένα κενό σύνθημα, αλλά καθορίζει συγκεκριμένους τύπους πολιτικής και συμπεριφοράς. Οι ηθικές ανησυχίες χρησιμοποιούνται από ένα κράτος στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων σχετικά με τον

τρόπο επίτευξης της μεγιστοποίησης των συμφερόντων. Ο Yan υποστηρίζει ότι η ηθική για αυτόν «αναφέρεται αποκλειστικά στην ηθική της κυβέρνησης, όπου οι ενέργειες των ηγετών θα κριθούν σύμφωνα με τους αποδεκτούς κώδικες συμπεριφοράς που αφορούν τα εθνικά συμφέροντα» (Xuetong, 2019: 7).

Ο Yan εμμένει στο βασικό δόγμα του ρεαλισμού, ότι το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο, ότι σημασία έχει η εξουσία και ότι η δημιουργία διεθνούς σταθερότητας και προσφοράς δημόσιων αγαθών βρίσκεται στους ώμους της ηγεμονικής δύναμης. Κατά τη διαχείριση της παγκόσμιας αναρχίας, ο Yan δίνει προβάδισμα στα ηγετικά κράτη. Θεωρεί ότι όταν η ηγετική δύναμη δεν καθοδηγεί, τα άλλα κράτη δεν μπορούν να ακολουθήσουν και το παγκόσμιο σκάφος θα βυθιστεί. Παγκόσμια διακυβέρνηση σημαίνει κατανομή της διεθνούς ευθύνης για την μείωση κοινών απειλών σε κάθε χώρα. Εάν τα ηγετικά κράτη είναι διατεθειμένα να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη στην παγκόσμια διακυβέρνηση, τα μικρότερα κράτη θα έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στην επίτευξη του στόχου. Διαφορετικά, θα χάσουν το ενδιαφέρον τους επειδή η παγκόσμια διακυβέρνηση είναι πέρα από τις δυνατότητές τους. Για τον Yan ηγετικά κράτη είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα και προβλέπει έναν διπολικό κόσμο (Acharya, 2019).

Ενώ όμως η εξουσία είναι σημαντική για την παγκόσμια διακυβέρνηση, πρόσφατες εργασίες έδειξαν ότι δεν είναι επαρκής προϋπόθεση. Οι πιο αδύναμοι παράγοντες διαδραματίζουν ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην παγκόσμια διακυβέρνηση. Ο Yan υποστηρίζει ότι η διπολικότητα δε σημαίνει επιστροφή στον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά η πρόβλεψή του για μία Σινοαμερικανική διπολικότητα που θα αντικαταστήσει τη μονοπολική φιλελεύθερη τάξη υπό την ηγεσία των ΗΠΑ είναι μάλλον προβληματική. Θα πρέπει επίσης να υπολογιστεί η θέση άλλων παγκόσμιων παικτών όπως η Ιαπωνία, η Ρωσία, η ΕΕ και η Ινδία, καθώς και ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων όπως η Τουρκία, η Σαουδική Αραβία, η Ινδονησία, η νότια Αφρική, η Βραζιλία και η Νιγηρία, στη διαμόρφωση πολλών πτυχών της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η παγκόσμια πολιτική γίνεται όλο και πιο περίπλοκη. Υπάρχουν πολλά ζητήματα που διαμορφώνουν την παγκόσμια τάξη που δεν μπορούν να εξηγηθούν αποκλειστικά από τη μεταβαλλόμενη κατανομή της εξουσίας ή του ηγετικού ρόλου των δύο εθνών (Acharya, 2019).

Εάν οι θεωρίες έχουν πάντα κάποιον σκοπό, η θεωρία του Yan φαίνεται να έχει στρατηγικό σκοπό (Cox, 1981). Απευθύνεται ιδιαίτερα στο ηγεμονικό ύφος των ΗΠΑ. Ένα βασικό στοιχείο του Ηθικού Ρεαλισμού είναι η έννοια του «μεγαλοπρεπή τρόπου» (Wang Dao), που τονίζει τη δικαιοσύνη και την καλοσύνη έναντι των δυτικών εννοιών της ισότητας και της δημοκρατίας. Ο Yan παραδέχεται ότι οι κινεζικές αξίες μπορεί να μην ανταγωνίζονται πάντα, αλλά να συμπληρώνουν δυτικούς φιλελεύθερους κανόνες όπως η δικαιοσύνη (Xuetong, 2013).

Ο ηθικός ρεαλισμός δηλώνει ότι στρατηγικά σημαντική για την άνοδο της Κίνας είναι η προσπάθεια για διεθνή υποστήριξη. Είναι πολύ φυσικό μία αναπτυσσόμενη δύναμη να αντιμετωπίζει αντιπάλους καθώς συνεχίζει να μεγαλώνει. Ως εκ τούτου, η αναπτυσσόμενη δύναμη θα πρέπει να αναπτύξει μία στρατηγική που να δίνει έμφαση στη μείωση της διεθνούς αντίστασης στην άνοδό της. Μία τέτοια στρατηγική θα επιτρέψει στην Κίνα να εργαστεί για να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερη υποστήριξη στη διεθνή σκηνή. Προκειμένου να μειωθεί η τριβή που δημιουργείται από την άνοδο ενός έθνους, ο ηθικός ρεαλισμός ορίζει ότι το ανερχόμενο έθνος πρέπει να υιοθετήσει τη στρατηγική επέκτασης των συμφερόντων του. Το ανερχόμενο έθνος θα πρέπει να κάνει προσαρμογές στην εξωτερική του στρατηγική σύμφωνα με τις δικές του δυνατότητες σε κάθε τομέα.

Η στρατηγική αξιοπιστία είναι σημαντική για μία αναπτυσσόμενη δύναμη, καθώς συνεχίζει να επεκτείνεται διεθνώς. Ο ηθικός ρεαλισμός θεωρεί ότι η αναπτυσσόμενη δύναμη πρέπει να αποφύγει κενές και μη ρεαλιστικές πολιτικές. Τέτοιες πολιτικές θα είχαν ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της στρατηγικής αξιοπιστίας της Κίνας διεθνώς. Είναι σημαντικό η πολιτική ηγεσία του αναπτυσσόμενου έθνους να είναι σε θέση να υιοθετήσει μία εξωτερική στρατηγική που να ευνοεί την άνοδό της. Ομοίως είναι σημαντικό η εθνική κυβέρνηση να είναι σε θέση να παράγει ηγέτες που να έχουν κοινό πνεύμα συνεχούς μεταρρύθμισης. Εάν είναι σε θέση να το κάνει, το ανερχόμενο έθνος θα είναι σε θέση να γεφυρώσει το χάσμα με το κυρίαρχο έθνος με πιο γρήγορο ρυθμό, διασφαλίζοντας τη δική του άνοδο. Εάν το κυρίαρχο κράτος κάνει συνεχώς στρατηγικά λάθη, η αποτελεσματικότητα της μεταρρύθμισης της αναπτυσσόμενης δύναμης θα γίνει πιο ορατή (Yan, 2016).

Ο ηθικός ρεαλισμός επικεντρώνεται στον ρόλο που έπαιξε η ηθική στην άνοδο των εθνών σε όλη την ιστορία. Επιδιώκει να προσδιορίσει ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στις επιτυχίες αυτών των εθνών και ποιοι συνέβαλαν στις αποτυχίες τους. Αυτή η σχολή σκέψης υποστηρίζει ότι είναι πιο σημαντικό η Κίνα να μάθει από τα παραδείγματα της αποτυχίας, παρά να επικεντρωθεί στα παραδείγματα της επιτυχίας. Είναι τα παραδείγματα αποτυχίας που μπορούν να παρέχουν στην Κίνα μερικές από τις πιο πολύτιμες προειδοποιήσεις.

6.5 Η αντίληψη της Κίνας για τον πόλεμο

Μετά το 1978 και τις αλλαγές που επέφερε η ανάληψη εξουσίας του Deng Xiaoping, σε ότι αφορά την κινεζική στρατηγική κουλτούρα ο πόλεμος παραμένει πολιτικό μέσο για την απόκτηση εθνικών ή λαϊκών συμφερόντων από τη μία, και από την άλλη τα κριτήρια που κρίνουν τη νομιμότητα του πολέμου άρχισαν να εξαρτώνται περισσότερο από το διεθνές δίκαιο και το καταστατικό του ΟΗΕ. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα καλό διεθνές περιβάλλον για την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, άλλαξαν η κινεζική στρατηγική κουλτούρα και διπλωματία υπό την ηγεσία του Deng, ώστε να γίνει πιο ρεαλιστική. Η χρήση πολιτικών που θα κάνουν την Κίνα ελκυστική για τις μεγάλες δυνάμεις φαινόταν πιο επωφελής, ενώ παράλληλα θα παρέμενε ευέλικτη αποφεύγοντας ευθυγραμμίσεις με συγκεκριμένα κράτη (Goldstein, 2001).

Η θεωρία του Deng Xiaoping συνέστησε τις βασικές αρχές της εξωτερικής πολιτικής της Κίνας υπό την προοπτική των εθνικών συμφερόντων (Ρεαλιστική και Φιλελεύθερη προοπτική) και ο πρόεδρος Hu Jintao τόνισε περαιτέρω την έννοια ενός «Αρμονικού Κόσμου» και τον ρόλο των διεθνών θεσμών. Βεβαίως, η ενσωμάτωση αυτών των δύο νέων προοπτικών ταιριάζει με την ηθική και μαρξιστική αντίληψη των δημόσιων εγγράφων. Η επιδίωξη του εθνικού συμφέροντος από την Κίνα συμβαδίζει με τα συμφέροντα του κόσμου και της καταπιεσμένης τάξης με τα Ηνωμένα Έθνη και άλλα θεσμικά όργανα που συμβάλλουν στην παγκόσμια ειρήνη, επομένως συμβαδίζει και με τη στρατηγική κουλτούρα του Μάο.

Στην εποχή του Deng Xiaoping, η ανάλυση του ταξικού αγώνα εντάχθηκε σε διεθνές πολιτικό πλαίσιο και συνεπώς περιορίστηκε. Στη διεργασία για τον

παγκόσμιο κομμουνισμό, τα σοσιαλιστικά κράτη πρέπει πρώτα να βελτιωθούν μέσω της συμμόρφωσης με την πολιτική πραγματικότητα, για να γίνουν αρκετά ισχυρά. Όσον αφορά την Κίνα το πιο σημαντικό καθήκον ήταν να αναπτύξει την οικονομία της, αντί να στηρίζει ένα παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα. Με την εκτίμηση του Deng Xiaoping και της κινεζικής κυβέρνησης στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ότι δε θα μπορούσε να συμβεί παγκόσμιος πόλεμος στο εγγύς μέλλον, η Κίνα απαιτούσε ένα ειρηνικό διεθνές περιβάλλον ώστε να επικεντρωθεί στην οικονομική της ανάπτυξη (Liu, 2014).

Σε σύγκριση με τον Mao Zedong, ο Deng Xiaoping ήταν ένας άνθρωπος με ευρεία οπτική και όλα τα χρόνια αφιερώθηκε στις εξωτερικές σχέσεις. Έχει επισημάνει ότι τα κινεζικά συμφέροντα υπό διεθνή προοπτική, βρίσκονται κυρίως στην αναζήτηση ενός ειρηνικού περιβάλλοντος για την πραγματοποίηση εκσυγχρονισμών (Deng, 1979). Ο Deng Xiaoping θεώρησε τον ηγεμονισμό ως βασική αιτία των σύγχρονων πολέμων. Επεσήμανε: «Υιοθετούμε μία εξωτερική πολιτική κατά της ηγεσίας και υπέρ της προστασίας της παγκόσμιας ειρήνης» (Pillsbury, 1998: 20). Στη συνέχεια πρόσθεσε: «Η κινεζική εξωτερική πολιτική μπορεί να συνοψιστεί σε δύο προτάσεις. Η μία είναι ότι αντιτιθέμεθα στον ηγεμονισμό και προστατεύουμε την παγκόσμια ειρήνη. Η άλλη είναι ότι η Κίνα είναι πάντα στον Τρίτο Κόσμο». Τόνισε επίσης ότι «θα πολεμήσουμε όποιον διαπράξει ηγεμονισμό και επιθετικότητα» (Pillsbury, 1998: 24).

Ο Deng Xiaoping είχε ακόμη μία ηθική αντίληψη για τον πόλεμο, η οποία αποτέλεσε το θεμελιώδες πολιτιστικό υπόβαθρο της αντίληψης των Κινέζων ηγετών για τον πόλεμο. Κάποτε τόνισε (Pillsbury, 1998: 20):

Η Κίνα είναι μία δύναμη για τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και σταθερότητας και δεν είναι μία δύναμη καταστροφής. Όσο ισχυρότερη γίνεται η Κίνα, τόσο πιο εχέγγυα θα είναι η παγκόσμια ειρήνη. Στο παρελθόν, υπήρχαν άνθρωποι στον κόσμο που πίστευαν ότι η Κίνα ήταν πολεμοχαρής. Εγώ και άλλοι Κινέζοι ηγέτες, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου Mao Zedong και του πρωθυπουργού Zhou Enlai, δηλώσαμε σε πολλές περιπτώσεις ότι η Κίνα ελπίζει περισσότερο για την ειρήνη... Είναι σημαντικό για εμάς να δημιουργήσουμε μία εικόνα δύναμης για ειρήνη και για τον περιορισμό του πολέμου. Αυτός πρέπει να είναι ο πραγματικός ρόλος μας στον κόσμο».

Ο πρόεδρος Hu Jintao συμφώνησε με τη βασική άποψη του Deng Xiaoping. Η ειρήνη και η ανάπτυξη παραμένουν τα βασικά θέματα της σημερινής εποχής και ταυτόχρονα, ο κόσμος παραμένει μακριά από την ηρεμία, ενώ η παγκόσμια ειρήνη και ανάπτυξη αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες και προκλήσεις. Ο πρόεδρος Hu Jintao υποστήριξε την έννοια του Αρμονικού Κόσμου στη σύνοδο κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για την 60^η επέτειο: «Η πολυμερής και αμοιβαία επωφελής συνεργασία και το πνεύμα πληρότητας πρέπει να υποστηριχθούν για την πραγματοποίηση κοινής ασφάλειας, ευημερίας και για τη δημιουργία ενός κόσμου όπου όλοι οι πολιτισμοί συνυπάρχουν αρμονικά και φιλοξενούν ο ένας τον άλλον» (C. Daily, 2005).

Για τον σκοπό αυτό, ο Hu πρότεινε να τηρήσουν όλες οι χώρες τους σκοπούς και τις αρχές του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, να τηρούν το διεθνές δίκαιο και τους παγκοσμίους αναγνωρισμένους κανόνες των διεθνών σχέσεων και να προωθούν τη δημοκρατία, την αρμονία και τη συνεργασία στις διεθνές σχέσεις. Τα τελευταία χρόνια, η υπεράσπιση της πολυμέρειας υπήρξε το εντυπωσιακό χαρακτηριστικό της κινεζικής διπλωματίας, καθώς η χώρα έχει συνεργαστεί περισσότερο με διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Η στρατηγική αυτή περιγράφηκε στην έκθεση του 16^{ου} Εθνικού Κογκρέσου του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας το 2002 και καθοδήγησε τη διπλωματική πρακτική τα επόμενα πέντε χρόνια. Η έκθεση ανέφερε ότι η «Κίνα θα συμμετάσχει ενεργά σε πολυμερείς δραστηριότητες και θα διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο σε διεθνή και περιφερειακό πλαίσιο» (Shijia, 2007). Έτσι, οι Κινέζοι ηγέτες υπογραμμίζουν όλο και περισσότερο το θεσμικό πρότυπο και τη λειτουργία του στη διεθνή πολιτική. Η έννοια ενός αρμονικού κόσμου αντικατοπτρίζει και την επιρροή του ηθικού προσανατολισμού, δηλαδή να είναι πολύ προσεκτικοί στη χρήση βίας στις εξωτερικές σχέσεις.

Για να κατανοήσουμε την πρόσφατη κινεζική στρατηγική κουλτούρα, μπορούμε να δούμε τα επιχειρήματα της κινεζικής κυβέρνησης ως προς την ένοπλη ανθρωπιστική επέμβαση ως παράδειγμα στο πεδίο αυτό. Αυτό το πεδίο είναι ιδιαίτερο και είναι δύσκολο να εξεταστεί μέσω της ρεαλιστικής ανάπτυξη της κινεζικής πολεμικής πολιτικής, επειδή οι ανθρωπιστικές παρεμβάσεις έχουν τεθεί ψηλά ηθικά. Έτσι, σύμφωνα με τις ηθικές και μαρξιστικές αντιλήψεις της Κίνας, η Κίνα θα πρέπει να υιοθετήσει κάπως παράδοξες πολιτικές. Από ηθική σκοπιά η Κίνα

πρέπει να υποστηρίξει αυτούς τους δίκαιους πολέμους για την ανατροπή των τυράννων. Από μαρξιστική σκοπιά όμως, οι στρατιωτικές ανθρωπιστικές παρεμβάσεις θεωρούνται ως επιθέσεις από αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες της Δύσης, οπότε η Κίνα θα πρέπει να σταθεί με τις χώρες που δέχονται επίθεση, οι οποίες στις περισσότερες περιπτώσεις είναι χώρες του Τρίτου Κόσμου. Υπάρχουν εν τέλει, πολλές αντιφάσεις σε αυτόν τον τομέα από τις ηθικές και μαρξιστικές αντιλήψεις.

Η πυρηνική κουλτούρα

Τα πρώτα χρόνια της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας τα πυρηνικά όπλα δεν ήταν σε προτεραιότητα. Ο Μάο είχε επανειλημμένα εκφράσει περιφρόνηση για τη χρήση πυρηνικών όπλων (Twomey, 2005). Ωστόσο, η Κίνα ξεκίνησε το πρόγραμμα πυρηνικών όπλων τον Ιανουάριο του 1955 μετά από τις απειλές στα στενά της Ταϊβάν το 1954 – 55 (Chang, 1988). Αρχικά το πρόγραμμα βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στον ιδεολογικό σύμμαχο του Πεκίνου, τη Μόσχα (Lewis & Xue, 1991). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ισχυρής συμμαχίας, η Μόσχα είχε υποσχεθεί να παραδώσει ένα σχέδιο ατομικών όπλων και υποστήριξε σημαντικά την κινεζική βιομηχανική ανάπτυξη. Ωστόσο, μετά την κατάρρευση της σχέσης ους και την απόσυρση των σοβιετικών συμβούλων το 1960, ουσιαστικά έμεινε πίσω το σχέδιο ανάπτυξης των κινεζικών ατομικών όπλων. Αυτή η περίοδος συνέπεσε με μία οξεία ριζοσπαστικοποίηση της πολιτικής στην Κίνα. Πράγματι, το «Μεγάλο Βήμα προς τα Εμπρός¹⁶» συνέβαλλε σημαντικά στην κατάρρευση της Σινοσοβιετικής συμμαχίας. Απαιτούνταν η ενεργή παρέμβαση της ανώτερης κινεζικής ηγεσίας για να εξασφαλιστεί ότι αυτή η ριζοσπαστικοποίηση δε θα παρεμπόδιζε την τρέχουσα έρευνα και ανάπτυξη για το κινεζικό πυρηνικό πρόγραμμα. Ωστόσο, το 1964 στον χώρο δοκιμών Lop Nor, οι Κινέζοι δοκίμασαν με επιτυχία το δικό τους εγχώριο πρόγραμμα ανάπτυξης (Chen, 2010).

Το κινεζικό πρόγραμμα ανάπτυξης πυρηνικών όπλων καθυστέρησε από ιδεολογικούς παράγοντες. Η Κομμουνιστική ιδεολογία και ο Μαιοϊσμός ήταν υπεύθυνες για τις πρώτες καθυστερήσεις στην έναρξη και την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώθηκε αρχικά το πρόγραμμα, βασίστηκε στη

¹⁶ Ήταν μία οικονομική και κοινωνική εκστρατεία με επικεφαλής το Κινεζικό Κομμουνιστικό Κόμμα από το 1958 έως το 1962.

στενή συνεργασία του Πεκίνου με τους ιδεολογικούς του συμμάχους. Είναι σαφές ότι η ώθηση πίσω από το πυρηνικό πρόγραμμα προέρχεται από υλικούς παράγοντες. Οι υποτιμητικές ιδεολογικές απόψεις του Μάο για τα πυρηνικά όπλα, ξεπεράστηκαν μόνο μετά από άμεσες και επαναλαμβανόμενες απειλές προς την Κίνα, οι οποίες θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μόνο με ένα πρόγραμμα πυρηνικών όπλων.

6.6 Στρατιωτικές στρατηγικές

Η σύγχρονη Κίνα αποτελεί το προϊόν 4000 ετών ιστορίας, πλούσιας στρατιωτικής παράδοσης και φιλοσοφίας. Ταυτόχρονα η σύγχρονη κινεζική στρατηγική κουλτούρα χαρακτηρίζεται από μία εποχή κομμουνιστικής κυριαρχίας, με επικεφαλής τον Μάο Τσετούνγκ και στη συνέχεια από το Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας (ΚΚΚ) στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι από την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949 έχουν εγκριθεί εννέα μεγάλες στρατιωτικές στρατηγικές (Li, 2017). Κάθε μία στρατηγική έχει χτιστεί στις προηγούμενες. Επομένως, για την κατανόηση της τρέχουσας στρατηγικής κουλτούρας της Κίνας απαιτείται η εξέταση της ιστορικής της εξέλιξης.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι τρεις πιο σημαντικές στρατηγικές είναι η ενεργή άμυνα, ο περιορισμένος περιφερειακός πόλεμος υπό συνθήκες υψηλής τεχνολογίας και ο περιορισμένος περιφερειακός πληροφοριακός πόλεμος.

Η ενεργή άμυνα, που επινοήθηκε από τον στρατάρχη Peng Dehuai στα μέσα της δεκαετίας του 1950, ήταν η πρώτη αμυντική στρατηγική της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Ο πυρήνας της στρατηγικής αυτής ήταν εγγενώς αμυντικός: η Κίνα θα ενεργούσε μόνο ως απάντηση σε επιθετικές κινήσεις. Η ενεργητική αμυντική στρατηγική σχεδιάστηκε για την αντιμετώπιση πιθανών επιθέσεων της Ταϊβάν και της Αμερικής από τα νοτιοανατολικά της χώρας. Η ενεργή άμυνα ταιριάζει στην εξωτερική πολιτική της Κίνας της δεκαετίας του 1950. Αφού απέκτησε διεθνές κύρος μετά τον πόλεμο της Κορέας, η νεοσύστατη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ακολούθησε ενεργά μία ειρηνική πολιτική συνύπαρξης με τα γειτονικά κράτη και τις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να ενωθούν ενάντια στους ιμπεριαλιστές της Δύσης. Η Κίνα αναγνώρισε το γεγονός ότι έπρεπε να δημιουργήσει μία ισχυρή

παρουσία για να αποτρέψει τις δυτικές δυνάμεις, αλλά εξακολουθεί να είναι ένας ταπεινός υπερασπιστής και υποστηρικτής μίας επαναστατικής ιδεολογίας, ειδικά σε ό,τι αφορά τα αναπτυσσόμενα κράτη. Επομένως, η ενεργή άμυνα ήταν ένα τέλειο μοντέλο για την κάλυψη και των δύο αυτών θεμάτων. Η στρατηγική αυτή χρησιμοποιήθηκε με επιτυχία και εναντίον της Ινδίας κατά τη συνοριακή σύγκρουση του 1962 και εξακολουθεί να έχει αξία στην τρέχουσα διεθνή τάξη. Πράγματι, η ενεργή άμυνα έχει γίνει ο βασικός οδηγός της τρέχουσας στρατιωτικής στρατηγικής της Κίνας (Li, 2017).

Ο περιορισμένος περιφερειακός πόλεμος υπό συνθήκες υψηλής τεχνολογίας ήταν η μόνη κινεζική στρατηγική που δε διαμορφώθηκε ως απάντηση σε επικείμενη απειλή κατά της Κίνας και θεωρείται ευρέως ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της τρέχουσας στρατιωτικής στρατηγικής. Η νίκη των ΗΠΑ στον πόλεμο του Κόλπου το 1991 έδειξε ότι η τεχνολογική πρόοδος θα διαδραματίσει βασικό ρόλο στον σύγχρονο πόλεμο και οι Κινέζοι αξιωματούχοι θεώρησαν ότι ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός ήταν πολύ πίσω σε τεχνολογική ανάπτυξη (Scobell, 2016). Ο Κινέζος στρατιωτικός αναλυτής You Ji είπε ότι μία σωστά διαμορφωμένη αμυντική στρατηγική θα οδηγήσει το κράτος να προετοιμαστεί για κάθε πόλεμο και ότι μία τέτοια προετοιμασία στη σύγχρονη εποχή απαιτεί προσαρμογή και εφαρμογή μίας στρατηγικής υψηλής τεχνολογίας, η οποία αποτέλεσε τη βάση για τις επόμενες στρατηγικές άμυνας που υιοθετήθηκαν από τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (Li, 2017). Επιπλέον ο Ji υποστηρίζει ότι μετά την ηγεσία του Mao και του Deng Xiaoping δεν ήταν εύκολο για τον διάδοχό τους Jiang Zemin να είναι τόσο επιδραστικός στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό όσο οι προκάτοχοί του. Ως εκ τούτου εφάρμοσε τη θεσμοθέτηση και την επαγγελματοποίηση του στρατού για να έχει μία πιο πειθαρχημένη ιεραρχία. Οι εξελίξεις αυτές συμπλήρωσαν τη στρατηγική «περιορισμένου περιφερειακού πολέμου υπό συνθήκες υψηλής τεχνολογίας», προετοιμάζοντας τις ένοπλες δυνάμεις της Κίνας για την επόμενη στρατηγική, τον περιορισμένο πληροφοριακό περιφερειακό πόλεμο.

Η στρατηγική του περιορισμένου πληροφοριακού πολέμου εγκρίθηκε το 2004 από τον Πρόεδρο της Κεντρικής Στρατιωτικής Επιτροπής, Jiang Zemin. Ο ίδιος δήλωσε: «Πρέπει να θέσουμε τη βάση των προετοιμασιών του στρατιωτικού αγώνα για τη νίκη τοπικών πολέμων υπό πληροφοριακές συνθήκες», δηλαδή, «ολοκληρωμένη ψηφιοποίηση και δικτύωση» (Lowsen, 2016). Η αλλαγή αυτή στη

στρατηγική αντανάκλούσε το γεγονός ότι ο πληροφοριακός πόλεμος θα γίνει η βασική μορφή πολέμου του 21^{ου} αιώνα. Ο κύριος στόχος της στρατηγικής ήταν να προετοιμαστεί για πόλεμο υπέρ της προστασίας της κυριαρχίας και των υπερπόντιων συμφερόντων της υπό την απειλή επέμβασης των ΗΠΑ. Η στρατηγική αυτή ήταν ένα σημαντικό βήμα για τον εκσυγχρονισμό της Κίνας, καθώς απαιτεί από τις στρατιωτικές δυνάμεις να έχουν έναν κεντρικό και εύκολα ρέοντα έλεγχο, που απαιτεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα δικτύου. Αργότερα, το 2014, αυτή η στρατηγική μετατράπηκε σε «πληροφοριακούς τοπικούς πολέμους» αν και ο βασικός στόχος δεν έχει αλλάξει. Εν ολίγοις, η πληροφορία είναι πιθανό να συνεχίσει να παίζει κρίσιμο ρόλο στον στρατό της Κίνας έως ότου η Κίνα να επιτύχει τους εκατονταετή στόχους της (Fravel, 2018).

Η Κίνα κατά τη διάρκεια του καθαρισμού και των αλλαγών των διάφορων στρατηγικών της απέκτησε μεγάλη εμπειρία και η ουσιαστικά η τρέχουσα στρατιωτική στρατηγική είναι ένα επαναληπτικό προϊόν της Κεντρικής Στρατιωτικής Επιτροπής της Κίνας. Σίγουρο είναι ότι ο μετασχηματισμός και εκσυγχρονισμός του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού πραγματοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας. Επιπλέον, η μεταβαλλόμενη νοοτροπία του προσωπικού του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού, μαζί με την ψηφιοποίηση, την πληροφοριοποίηση και τη μηχανοποίηση του είναι κρίσιμες ενέργειες για την τρέχουσα στρατηγική. Όπως επεσήμανε ο ανώτερος αξιωματούχος του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού Ji, «η υπεροχή δεν έγκειται μόνο στην προηγμένη τεχνολογία, αλλά και στις προηγούμενες ιδέες της στρατιωτικής επιστήμης». Επιπλέον όπως αναφέρει ο Ji, «οι ερευνητές του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού υποστηρίζουν ότι η νέες τεχνολογίες δε θα κερδίσουν πολέμους χωρίς νέες θεωρίες μάχης. Οι νέες θεωρίες δε θα εφευρεθούν χωρίς θεμελιώδης αλλαγές στη νοοτροπία των διοικητών και των στρατιωτών του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού. Ωστόσο, το μοναδικό πολιτικό σύστημα λήψης αποφάσεων της Κίνας στο πλαίσιο του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας, συνεχίζει να επιτρέπει στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό να έχει αποκλειστική εξουσία στην ανάπτυξη της στρατηγικής της, σε αντίθεση με τις δημοκρατικές χώρες όπου διαφορετικά κόμματα μπαίνουν στην εξουσία αλλάζοντας τις πολιτικές τάσεις που διαμορφώνουν την αμυντική στρατηγική. Όλοι αυτοί οι διαφορετικοί παράγοντες

συνδυάζονται για να διαμορφώσουν την τρέχουσα στρατιωτική κατάσταση της Κίνας» (Damdinbazar, 2019: 32).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

7 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ

7.1 Putin Vs Xi

Εκ πρώτης όψεως, οι στόχοι και η αμυντική στρατηγική της Κίνας και της Ρωσίας έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Και οι δύο χώρες είναι αυταρχικά καθεστώτα, με ηγέτες που έχουν την κεντρική εξουσία στα χέρια τους. Οι ηγέτες της Κίνας και της Ρωσίας συγκέντρωσαν την εξουσία στα αυταρχικά τους καθεστώτα με διαφορετικούς τρόπους.

Στην Κίνα, η άνοδος του Xi Jinping και ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας, ενσωματώνεται στην πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας, η οποία αξιοποιεί την αμυντική ανάπτυξη ως μέρος της προσπάθειας ολόκληρης της χώρας να εξελιχθεί. Στη Ρωσία ο Putin χρησιμοποίησε την εξαπάτηση και την αναξιοκρατία για να αποκτήσει εξουσία, γεγονός που υπονομεύει τη λαϊκή υποστήριξή του εντός και εκτός της χώρας, μειώνοντας έτσι τις δυνατότητες εφαρμογής της στρατηγικής του.

Ο πρόεδρος Xi Jinping πέρασε το φίλτρο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας, που διαμορφώνει εξέχοντες ηγέτες της χώρας και δοκιμάστηκε με επιτυχία σε διάφορα επίπεδα πολιτικών και διευθυντικών θέσεων καθ' όλη τη διάρκεια της πολιτικής του σταδιοδρομίας, προτού αποκτήσει την ανώτατη ηγετική θέση της Κίνας (CNN, 2020). Από την αρχή της καριέρας του, ο Xi ήταν ένας σκληροπυρηνικός μαθητής της πολιτικής του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας και αργότερα έγινε αυστηρός κατασκευαστής και εκτελεστής της πολιτικής του. Πιστεύει ότι η ενότητα και η πειθαρχία υπό μονοκομματικό κανόνα είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των υποσχέσεων να κάνει την Κίνα πλούσια και ισχυρή (Gracie, 2017). Έτσι, τόσο ο πρόεδρος όσο και το κόμμα κινούνται μαζί με τον λαό προς την επιτυχή επίτευξη της αμυντικής στρατηγικής της Κίνας για την επιδίωξη του κινεζικού ονείρου.

Αντίθετα, ο πρόεδρος Putin ανέβηκε γρήγορα από μεσαίου επιπέδου πράκτορα της KGB σε αρχηγό της ρωσικής υπηρεσίας ασφάλειας και σε πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας σε μόλις οκτώ χρόνια. Επιπλέον, ένας αριθμός αναφορών περιγράφει πώς ο Putin κέρδισε την εξουσία εξαλείφοντας τους αντιπάλους του με οποιοδήποτε κόστος – συμπεριλαμβανομένης της ζωής τους – και διατηρεί τον λαό

παραπληροφορημένο ελέγχοντας αυστηρά τα κοινωνικά μέσα, έτσι ώστε το κοινό να βλέπει μόνο τις καλές αναφορές στον Putin (Deutsche Welle, 2018). Επιπλέον, ο Putin έχει χρησιμοποιήσει τη δύναμή του για να εφαρμόσει μη δημοφιλείς πολιτικές, όπως η αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης. Σε σύγκριση με τον Xi, ο Putin είναι λιγότερο ενσωματωμένος στην κυβερνητική και κοινωνική δομή. Αυτή η κατάσταση τον χωρίζει από τον λαό του και από την ξένη υποστήριξη, που και οι δύο αποτελούν καθοριστικούς μηχανισμούς επιτυχημένων αμυντικών στρατηγικών.

7.2 Οι στρατηγικές αντιλήψεις των δύο χωρών

Οι ρεαλιστικές στρατηγικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται στις πηγές ισχύος που αυξάνουν την ικανότητα ενός κράτους να ασκήσει εξαναγκασμό, όπως το μέγεθος του πληθυσμού, οι στρατιωτικές δυνατότητες και η οικονομική του δύναμη. Τα τελευταία χρόνια μελετητές επικρίνουν την έμφαση των ρεαλιστών στην καταναγκαστική δύναμη, υποστηρίζοντας ότι ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στον ολοένα αλληλοεξαρτώμενο κόσμο αποκτούν οι τεχνολογικές δυνατότητες του έθνους, η ελκυστικότητα του πολιτισμού του και το πολιτικό του σύστημα (Nye, 2004). Η Ρωσία και η Κίνα ακολουθούν όλες αυτές τις διαφορετικές διαστάσεις, την οικονομία, τις στρατιωτικές δυνατότητες, τη δημογραφία και την τεχνολογική δύναμη και αν συγκρίνουμε τις δύο χώρες η ισχύς της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα μειώνεται, ενώ τις Κίνας βρίσκεται σε άνοδο.

Και οι δύο χώρες έχουν αποφασιστικές προσεγγίσεις στις στρατιωτικές τους δραστηριότητες, αλλά και οι δύο υπόσχονται ότι οι στρατηγικές τους είναι αποκλειστικά αμυντικές. Ενώ όμως η Κίνα συνεχίζει να δίνει έμφαση στο ενεργό αμυντικό της δόγμα, οι Ρώσοι αξιωματούχοι εξετάζουν την επιβολή προληπτικής στρατηγικής. Καθώς κάποιοι Ρώσοι αξιωματούχοι πιστεύουν ότι η Δύση προσπαθεί να κρατήσει πολιορκημένη τη Ρωσία, αυτό θα μπορούσε, υπό αμυντική σκοπιά, να δικαιολογήσει επιθετικές ενέργειες.

Το δόγμα του 2014 υπογραμμίζει τον θεμελιώδη ρόλο της ευελιξίας, της κινητικότητας, των κοινών επιχειρήσεων, της κυριαρχίας των πληροφοριών και των επιδρομών ακριβείας. Επιπλέον, θέτει το ζήτημα των Στρατιωτικών Επιχειρήσεων Εκτός Πολέμου (MOOTV), όπως επιχειρήσεις διάσωσης, αντιτρομοκρατία,

διατήρηση της πολιτικής και κοινωνικής σταθερότητας, ειρηνευτικές δραστηριότητες και διεθνής ανθρωπιστική βοήθεια. Ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός κάνει επίσης διάκριση μεταξύ MOOTW και προετοιμασίας για στρατιωτικό αγώνα.

Επί του παρόντος, το κινέζικο δόγμα αφορά κυρίως περιφερειακούς και περιορισμένους πολέμους στη χρήση βίας, τόσο σε χρόνο, όσο και σε χώρο. Αυτό σημαίνει ότι η Κίνα δεν έχει ακόμη τεράστια παγκόσμια συμφέροντα να υπερασπιστεί με έναν πόλεμο. Επιπλέον, οι Κινέζοι πολιτικοί και στρατιωτικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων δεν πιστεύουν ότι στο κοντινό μέλλον η Κίνα θα συμμετάσχει σε έναν παγκόσμιο θαλάσσιο ή εδαφικό πόλεμο.

Αν και ο στρατός της Κίνας εξακολουθεί να είναι πιο αδύναμος από της Ρωσίας, μεταξύ 1996 κι 2015 αύξησε τις στρατιωτικές δαπάνες κατά 11% ετησίως. Η Κίνα έχει επίσης επενδύσει στην αεροπορία, τους βαλλιστικούς πυραύλους και τις δυνατότητες υποβρύχιου πολέμου (Krickovic, 2017).

Η μεγαλύτερη δύναμη της Ρωσίας εξακολουθεί να είναι η στρατιωτική της δύναμη. Μετά τη δεκαετία του 1990 κατάφερε να ανακτήσει μερικές από τις συμβατικές στρατιωτικές δυνατότητές της έχοντας ξεκινήσει ένα μεγάλο πρόγραμμα στρατιωτικού εκσυγχρονισμού, με τις στρατιωτικές δαπάνες να έχουν αυξηθεί κατά 83% από το 2007. Οι αναβαθμισμένες αυτές δυνατότητες φάνηκαν στην Ουκρανία και τη Συρία, όπου η Ρωσία επέδειξε την ικανότητα να πραγματοποιεί εξωτερικές στρατιωτικές επιχειρήσεις συγκρίσιμες με των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρ' όλα αυτά διατηρεί μόνο τρεις βάσεις εκτός της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Krickovic, 2017).

Η Σινο – Σοβιετική Συνθήκη Φιλίας (1950 – 1979) έληξε μετά από οξείες διαφορές σχετικά με τις σοβιετικές απειλές για πυρηνικό πόλεμο. (Dibb, 2019) και μετά από δεκαετίες ανύπαρκτων αμυντικών δεσμών μεταξύ Κίνας και Ρωσίας, η εφαρμογή από ΗΠΑ και Ευρώπη του εμπάργκου όπλων στην Κίνα, μετά τη σφαγή στην πλατεία Τιενανμέν το 1989 και την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης τον Δεκέμβριο του 1991, προκάλεσε συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Εκείνη την εποχή η Κίνα είχε κατώτερο στρατιωτικό εξοπλισμό σε σύγκριση με τη Ρωσία και προσπαθούσε να εκσυγχρονίσει τον στρατό της, ιδιαίτερα το ναυτικό και την αεροπορία. Ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός ήθελε ρωσικά όπλα για διάφορους λόγους. Η Ρωσία ήταν από τις λίγες χώρες που επιθυμούσαν να πουλήσουν όπλα στην Κίνα μετά το εμπάργκο όπλων, τα ρωσικά όπλα ήταν συμβατά με τον εξοπλισμό

του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού και ήταν φθηνά σε σχέση με των Δυτικών. Εν τω μεταξύ η Ρωσία μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και μετά τον Ψυχρό Πόλεμο δεν είχε αξιόπιστους εταίρους από τους οποίους θα μπορούσε να επιδιώξει κέρδη με την πώληση όπλων (Muraviev, 2014).

Οι δύο πλευρές λοιπόν, επέκτειναν σταδιακά τους αμυντικούς τους δεσμούς στη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, επιδιώκοντας να ξεπεράσουν τη δυσπιστία και να θέσουν τα θεμέλια για τις τρέχουσες στρατιωτικές τους σχέσεις. Το 1996, το Πεκίνο και η Μόσχα ξεκίνησαν μία στρατηγική εταιρική σχέση συντονισμού που καθιέρωσε διαλόγους υψηλού επιπέδου για μία σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας. Έναν χρόνο αργότερα, οι δύο μεριές συμφώνησαν στη μείωση των συνοριακών στρατευμάτων (Muraviev, 2014). Ως ένα περαιτέρω βήμα υπογράφηκε το 2001 η Συνθήκη Καλής Γειτονίας το 2001, που δήλωνε ότι εάν οποιοδήποτε μέρος ένιωθε ότι απειλούνται τα συμφέροντα του για την ασφάλεια, οι δύο χώρες θα καθιερώσουν διαβουλεύσεις (Treaty, 2001). . Μεταξύ άλλων παρέχει αυξημένη στρατιωτική συνεργασία, συμπεριλαμβανομένης της ανταλλαγής στρατιωτικής τεχνογνωσίας και συγκεκριμένα, την πρόσβαση της Κίνας στη ρωσική στρατιωτική τεχνολογία. Αυτή η πρόσβαση αντικατοπτρίζεται στην πρόσφατη παροχή στην Κίνα ολοένα και πιο προηγμένου ρωσικού στρατιωτικού εξοπλισμού, καθώς και κοινών στρατιωτικών ασκήσεων στη θάλασσα της Βαλτικής και της Ανατολικής Κίνας (Dibb, 2019). Τέλος, η Κίνα και η Ρωσία διευθέτησαν τη διασυνοριακή τους διαφορά το 2004, επιλύοντας μία μακροχρόνια ένταση στη σχέση τους (Fenghua, 2016).

Παρά την ενίσχυση του αμυντικού συντονισμού και τη διευθέτηση περιοχών έντασης, κάποιες τριβές έχουν παραμείνει. Η δυσπιστία βρίσκεται στο επίκεντρο αυτών των τριβών και εκδηλώνεται κυρίως σε τρία σημεία. Αν και το Πεκίνο και η Μόσχα ήταν σύμμαχοι κατά τη διάρκεια του Α' και Β' Παγκόσμιου Πολέμου και μοιράζονταν συμφέροντα στην Κεντρική Ασία, είναι γεωστρατηγικοί ανταγωνιστές (Duchatel, 2016; Weitz, 2015).

Αυτή η δυναμική έρχεται κατά καιρούς στο προσκήνιο και καθοδηγείται από την πρόοδο του στρατιωτικού εκσυγχρονισμού της Κίνας και την αυξημένη κινεζική επιθετικότητα στον Ασιατικό Ειρηνικό. Για αυτούς τους λόγους, η Ρωσία ήταν γενικά πιο προσεκτική στο να αποδεχθεί την Κίνα ως πρωταρχικό αμυντικό της εταίρο, κάτι

που αντικατοπτρίζεται στην εκτεταμένη αμυντική συνεργασία της Μόσχας με χώρες της περιοχής που θεωρούν το Πεκίνο ως απειλή, όπως το Βιετνάμ και η Ινδία (Sputnik, 2017).

Στη ρωσική κουλτούρα κυριαρχούν και ξενοφοβικές στάσεις απέναντι στην Κίνα, ιδιαίτερα λόγω της αμφιλεγόμενης ιστορίας της κινεζικής επιρροής στη ρωσική οικονομία και την παρουσία κινέζων εργαζομένων και επιχειρήσεων στην Άπω Ανατολή της Ρωσίας. Στην Κίνα επίσης, ορισμένοι έχουν αρνητικές αντιλήψεις για τους Ρώσους, που οφείλονται σε περιστατικά παρενόχλησης Κινέζων πολιτών στην Άπω Ανατολή της Ρωσίας. Εν τω μεταξύ συγκεκριμένες ενέργειες και από τις δύο πλευρές συνεχίζουν να βλάπτουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Αυτές οι ενέργειες περιλαμβάνουν τα αντίστροφοι μηχανικού σχεδιασμού ρωσικά μαχητικά αεροσκάφη Su-27 της Κίνας και την εμπορία αντιγράφων τους στην παγκόσμια αγορά όπλων στα μέσα της δεκαετίας του 2000 και η ανακοίνωση της Ρωσίας τον Οκτώβριο του 2016 ότι θα πουλήσει τέσσερα έως πέντε τάγματα συστημάτων S-400 στην Ινδία, μόλις ενάμισι χρόνο μετά την ανακοίνωση της πώλησης S-400 στην Κίνα, μία εξέλιξη που σίγουρα το Πεκίνο αντιμετωπίζει με ανησυχία λόγω της γεωπολιτικής αντιπαλότητας της Κίνας με την Ινδία (Kazimiroff, 2012).

Παρά την αμοιβαία δυσπιστία, ένας από τους βασικούς παράγοντες που βοήθησε στη βελτίωση των διμερών αμυντικών τους σχέσεων τα τελευταία χρόνια είναι ο τρόπος με τον οποίο οι ηγέτες των δύο χωρών βλέπουν ο ένας τον άλλον και τις αντίστοιχες εξελίξεις στην ασφάλεια. Ο Κινέζος πρόεδρος Jinping και ο Ρώσος πρόεδρος Putin φαίνεται να μοιράζονται μία προσωπική σχέση, καθώς έχουν πραγματοποιήσει 20 συναντήσεις κορυφής από τότε που ο πρόεδρος Xi ανέλαβε τα καθήκοντα του στα τέλη του 2014. Όσον αφορά τις αντιλήψεις για την ασφάλεια, το Πεκίνο ισχυρίζεται ότι αντιμετωπίζει μία όλο και πιο εχθρική κατάσταση κατά μήκος της περιφέρειάς του. Αντιλαμβάνεται πως η πολιτική των ΗΠΑ στον Ειρηνικό έχει σχεδιαστεί για να περιορίζει την κινεζική επιρροή στην περιοχή (Bartholomew, et al., 2019). Εν τω μεταξύ η Μόσχα συμμαρτίζεται την άποψη του Πεκίνου ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ακολουθούν μία στρατηγική περιορισμού και παρεμβαίνουν στις υποθέσεις άλλων χωρών, όπως η πρόταση των ΗΠΑ στον ΟΗΕ για επιβολή κυρώσεων στη Ρωσία μετά την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014. Δεδομένων των αυστηρών κυρώσεων που επιβλήθηκαν στη Ρωσία από τις ΗΠΑ και την Ευρώπη, μαζί με την οικονομική ύφεση του 2006 και αντιμετωπίζοντας δυσοίονες προοπτικές ανάπτυξης,

η Ρωσία στηρίζεται όλο και περισσότερο στη συνεργασία με την Κίνα. Από πλευρά άμυνας, περιλαμβάνεται η διευκόλυνση των μακροχρόνιων ρωσικών πωλήσεων προηγμένων οπλικών συστημάτων στην Κίνα, που βοηθούν στη στήριξη της αμυντικής βιομηχανίας της Ρωσίας (Gabuev, 2016).

Πράγματι, η Κίνα και η Ρωσία φαίνεται να κινούνται προς ένα υψηλότερο επίπεδο αμυντικής συνεργασίας. Οι τρεις κύριοι τομείς της διμερούς αμυντικής τους σχέσης, στρατιωτικές ασκήσεις, στρατιωτική συνεργασία και υψηλού επιπέδου στρατιωτικές επαφές, δείχνουν να αναπτύσσονται σε επίπεδο και ποιότητα δέσμευσης, αντανακλώντας συλλογικά στενότερους αμυντικούς δεσμούς. Η αυξημένη πολυπλοκότητα και η εστίαση σε κοινές επιχειρήσεις στρατιωτικών ασκήσεων μεταξύ Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού και των Ενόπλων Δυνάμεων της Ρωσίας δίνουν και στις δύο πλευρές πολύτιμη εμπειρία στην επίτευξη των αμυντικών τους στόχων. Οι ασκήσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό, ο οποίος στερείται πρόσφατης εμπειρίας στη μάχη, επειδή παρέχει πολύτιμες γνώσεις που βοηθούν την Κίνα να επιτύχει τους στρατιωτικούς της στόχους εκσυγχρονισμού. Το πρόσφατα διευρυμένο γεωγραφικό πεδίο των Σινο – Ρωσικών στρατιωτικών ασκήσεων, με μία νέα εστίαση στην πυραυλική άμυνα, αντανακλά όλο και πιο ευθυγραμμισμένα συμφέροντα και υποδηλώνει ότι και οι δύο χώρες σηματοδοτούν την υποστήριξή τους στην ασφάλεια του άλλου (Meick, 2017).

7.3 Απειλές Κίνας και Ρωσίας

Η στρατηγική κατεύθυνση του δόγματος του 2014 της Κίνας είναι η Νοτιοανατολική Ασία και η Ταϊβάν και αφήνει να εννοηθεί ότι μία μελλοντική και πιθανή σύγκρουση με την Ταϊβάν θα περιλαμβάνει επίσης τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πρωταρχικός στόχος είναι ο πόλεμος για την κατάκτηση της Ταϊβάν, αλλά ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός προετοιμάζεται επίσης για περιφερειακούς πολέμους στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας και στη Νοτιοανατολική Ασία.

Η Ρωσία βοηθά την Κίνα στο πλαίσιο αυτό με την πώληση στην Κίνα του ρωσικού αμυντικού συστήματος S-400. Βοηθά την Κίνα να βελτιώσει την αεροπορική της άμυνα και τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό να αυξήσει την αεροπορική υπεροχή του έναντι της Ταϊβάν, αν αναπτυχθεί στα σύνορα. Αυτά τα

συστήματα αποτελούν πρόκληση για την αεροπορία της Ταϊβάν σε μία πιθανή διασυνοριακή σύγκρουση.

Η Κίνα και η Ρωσία είναι δύο ηγετικές δυνάμεις που τις ενώνει η περιφρόνηση τους για τη Δύση. Και τα δύο αυτά αυταρχικά κράτη βλέπουν μία Δύση αδύναμη και απασχολημένη με εξουθενωτικές πολιτικές προκλήσεις. Ο Putin βλέπει με περιφρόνηση το τέλος της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε μία αδύναμη και διχασμένη Ευρώπη, που στερείται αξιών και ηθικής. Ο Xi Jinping πιστεύει ότι η Κίνα βρίσκεται στην οδό του να γίνει κυρίαρχη Ασιατική δύναμη, με πιο εναλλακτικό και επιτυχημένο μοντέλο πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης από της Δύσης (Dibb, 2019).

Βλέπουμε δύο μεγάλες αυταρχικές δυνάμεις να προκαλούν την καθιερωμένη διεθνή τάξη. Ο εξαναγκασμός και η απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης είναι και πάλι επίκαιρος, μαζί με μία εκσυγχρονισμένη εκδοχή του πολιτικού ή υβριδικού πολέμου. Η Ρωσία επιδιώκει επιρροή στην Ευρώπη και η Κίνα χρησιμοποιεί την πίεση στη θάλασσα της Νότιας και Ανατολικής Κίνας για να εδραιωθεί ως μεγάλη δύναμη. Η Ρωσία και η Κίνα συμφωνούν στην απόρριψη της ηγεμονίας των ΗΠΑ και στην άποψη ότι η Δύση τους έχει επιβάλει τη φιλοσοφία της διεθνούς τάξης, η οποία τώρα πρέπει να στραφεί υπέρ τους. Υπάρχει μία αναδύομενη αντιπαράθεση μεταξύ δύο νέων μπλοκ εξουσίας, των αυταρχικών δυνάμεων της Κίνας και της Ρωσίας, με τα δημοκρατικά κράτη της Δύσης με επικεφαλής την Αμερική (Dibb, 2016).

Τα τελευταία χρόνια έχει σκληρύνει και άλλο η στάση της Κίνας και της Ρωσίας απέναντι στη Δύση. Η Κίνα φαίνεται σίγουρη ότι μπορεί πλέον να επιτευχθεί το «Κινεζικό Όνειρο» του Προέδρου Xi για αναζωογόνηση της χώρας μέσω του «μεγάλου κινεζικού έθνους». Σε έκθεσή του το 2018 ο Xi εντοπίζει ως το επόμενο στάδιο οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας την περίοδο 2035 – 2050, όπου η Κίνα θα γίνει μία σύγχρονη και ισχυρή σοσιαλιστική χώρα, με παγκόσμιας κλάσης στρατό και πιθανώς να αναγνωριστεί ως ισότιμος ανταγωνιστής των ΗΠΑ. Επιπλέον η Κίνα βλέπει την ανάπτυξη της ως πιθανό μοντέλο προς μίμηση από άλλες χώρες, υποστηρίζοντας ότι η διεθνής κοινότητα πρέπει να θεωρήσει τις μεθόδους της ως μη απειλητικές κι εποικοδομητικές. Το Πεκίνο επιδιώκει να προωθήσει το αυταρχικό – καπιταλιστικό καθεστώς του στις χώρες της Ασίας, την Αφρική και τη Λατινική

Αμερική, ως ένα ανώτερο μοντέλο ανάπτυξης που θα πρέπει να ακολουθήσουν (Yang, 2017).

Το κοινό ενδιαφέρον της Κίνας και της Ρωσίας για την υποβάθμιση της επιρροής των ΗΠΑ στον κόσμο τις ώθησε να αναπτύξουν τις στρατηγικές τους για σύγκρουση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους της και ενώνουν όλο και περισσότερο τις δυνάμεις τους στη διεθνή σκηνή, ενάντια στην Αμερική (Dibb, 2019). Η Κίνα επίσης, ανησυχεί τόσο για την ανάπτυξη THAAD¹⁷ των ΗΠΑ στη Νότια Κορέα, όσο και για την παρουσία των ΗΠΑ στη θάλασσα της Νότιας Κίνας. Η κινεζική κυβέρνηση αναφέρει ότι η εξισορρόπηση των ΗΠΑ προς την Ασία, είναι τέχνασμα για τον περιορισμό της αυξανόμενης επιρροής της Κίνας. Οι Κινέζοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα μπορούσαν επομένως να δικαιολογήσουν επιθετικές επιχειρήσεις, για να διασφαλίσουν αμυντικά στρατηγικά συμφέροντα ενόψει της αισθητής δυσaráσκειας των ΗΠΑ στην επιστροφή της Κίνας σε κατάσταση μεγάλης ισχύος (Chauhan, 2016).

Οι Κινέζοι θεωρητικοί υποστηρίζουν τις ρωσικές ενέργειες στην Ουκρανία, θεωρώντας τις ως δικαιολογημένη αντίδραση στις αμερικανικές και ευρωπαϊκές ενέργειες για αποσταθεροποίηση. Καθώς η Ρωσία και η Κίνα μοιράζονται παρόμοια άποψη για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ (εκείνη ενός μονοπολικού ηγεμόνα), οι Κινέζοι θεωρητικοί υποστηρίζουν τα ρωσικά επιχειρήματα και χειροκροτούν τη Ρωσία για την περιφρόνησή της (Saalman, 2016).

Οι σχέση μεταξύ Κίνας και Ρωσίας έχει σημαντικές επιπτώσεις για τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην Ασία και τον Ειρηνικό. Η πώληση των ρωσικών μαχητικών αεροσκαφών Su-35 στην Κίνα, βοηθά τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό να αμφισβητήσει την αεροπορική υπεροχή των ΗΠΑ και να παράσχει στην Κίνα την τεχνολογία που θα μπορούσε να συμβάλει στην επιτάχυνση της ανάπτυξης των δικών της προηγμένων μαχητικών και χρησιμεύει ως πολύτιμη πλατφόρμα εκπαίδευσης και μάθησης.

Από τη μεριά της η Ρωσία θεωρεί στα δόγματά της το NATO ως τη μεγαλύτερη γεωπολιτική απειλή και θεωρεί την ανάπτυξη στρατευμάτων στα κράτη

¹⁷ Είναι ένα αμερικανικό σύστημα αντιβαλλιστικών πυραύλων σχεδιασμένο για να καταρρίψει μικρής, μεσαίας και ενδιάμεσης εμβέλειας βαλλιστικούς πυραύλους στην τελική τους φάση.

της Βαλτικής και την Πολωνία, καθώς και τις πυραυλικές αμυντικές εγκαταστάσεις του NATO στην Πολωνία και τη Ρουμανία, ως αποσταθεροποιητικές κινήσεις.

7.4 Συμμαχίες Κίνας - Ρωσίας

Η εξωτερική υποστήριξη παίζει βασικό ρόλο στις αμυντικές στρατηγικές των δύο κρατών. Ωστόσο, ενώ η Κίνα και η Ρωσία ενδιαφέρονται να υποβαθμίσουν την επιρροή των ΗΠΑ στον κόσμο, αυτό τους το ενδιαφέρον το χειρίζονται διαφορετικά.

Η Ρωσία προσπαθεί να οικοδομήσει πολιτικές συμμαχίες εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών και του NATO, οι οποίες όμως δεν αποτελούν μία σταθερή προσέγγιση λόγω της κατηγορηματικής πολιτικής συμπεριφοράς της Ρωσίας, που την εμποδίζει να αποκτήσει μακροπρόθεσμη υποστήριξη από τις συμμαχίες της. Επομένως, δεν εξασφαλίζει κανένα κέρδος από την εφαρμογή της στρατηγικής της.

Από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσία υπήρξε ηγετική χώρα πολλών διεθνών οργανισμών, όπως η Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS), ο Οργανισμός της Συνθήκης Συλλογικής Ασφαλείας (CSTO), ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO), οι BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική) και η Οικονομική Επιτροπή της Ευρασίας (EAEC), που στοχεύουν κυρίως στη μείωση της επιρροής των ΗΠΑ. Εκτός από τη συμμετοχή της σε αυτούς τους διεθνείς οργανισμούς, η Ρωσία έχει ισχυρές διμερείς και τριμερείς συμφωνίες με αρκετές χώρες, συγκεκριμένα στρατιωτικές, πολιτικές και τεχνικές συμφωνίες. Η Ρωσία προσπαθεί σκληρά να διατηρήσει αυτές τις οργανώσεις ζωντανές και ισχυρές. Τελευταίο παράδειγμα είναι ο Ρώσος υπουργός Εξωτερικών Sergei Lavrov που παροτρύνει την Ευρωπαϊκή Ένωση να σταματήσει τα ανούσια τιμολόγια κατά της Ρωσίας, ενώ η Ρωσία τιμωρεί οικονομικά την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση για την ικανοποίηση των επιθυμιών των ΗΠΑ, στη Διάσκεψη Ασφαλείας του Μονάχου τον Φεβρουάριο του 2019.

Δυστυχώς, οι ρωσικές προσπάθειες να αξιοποιήσουν τις συμμαχίες τους σημείωσαν μικρή επιτυχία λόγω της κατηγορηματικής συμπεριφοράς της και της αποτυχίας της να εκπληρώσει τις υποσχέσεις της στα συνεργαζόμενα έθνη. Επιπλέον, η Ρωσία είναι ικανή να στρέψει το πρόσωπό της ενάντια στις συμμαχίες, εάν χρειαστεί. Ω εκ τούτου, η ρωσική προσέγγιση δεν πέτυχε ούτε τον στόχο της

υποβάθμισης της επιρροής των ΗΠΑ, ούτε στην επέκταση των σχέσεων της ασφάλειας με δυτικές χώρες.

Από τη μεριά της η Κίνα ως μία μεγάλη αναδυόμενη υπερδύναμη, στο πλαίσιο διατήρησης της εδαφικής της ακεραιότητας δηλώνει ότι δεν εμπλέκεται σε διπλωματικές σχέσεις με οποιαδήποτε χώρα αναγνωρίζει την Ταϊβάν ως ξεχωριστό έθνος (Williams, 2008). Η Κίνα είναι μέλος πολλών διεθνών οργανισμών κατέχοντας βασικές θέσεις, όπως μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας αντικατέστησε τη Δημοκρατία της Κίνας (ROC) στον ΟΗΕ μετά το ψήφισμα 2758, ως η αναγνωρισμένη κυβέρνηση της Κίνας. Οι συμμαχίες της Κίνας συνοψίζονται στις στρατηγικές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες για να αγωνιστούν για το εθνικό συμφέρον της Κίνας και να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την εγχώρια ανάπτυξη της Κίνας και έναν μακροπρόθεσμο ανταγωνισμό. Σύμφωνα με τους Feng και Hung, η Κίνα φαίνεται να έχει δημιουργήσει στρατηγικές συνεργασίες με 47 χώρες και τρεις διεθνείς οργανισμούς, την ΕΕ, την Ένωση Εθνών της Νοτιανατολικής Ασίας (ASEAN) κι την Αφρικανική Ένωση (Feng & Hung, 2014).

7.5 Τεχνολογική και πληροφοριακή ανάπτυξη των δύο χωρών

Και οι δύο χώρες κυνηγούν την τεχνολογική ανάπτυξη ενός νέου είδους πολέμου, που θα μπορούσε να τους δώσει την ευκαιρία να αυξήσουν τη στρατηγική αποτροπή τους με μέσα διαφορετικά από τη συμβατική στρατιωτική δύναμη και την πυρηνική δύναμη. Αυτά τα δύο κράτη βρίσκονται επίσης σε διαφορετικές καταστάσεις όσον αφορά την ανάπτυξη και τη χρήση όπλων νέων τεχνολογιών για την εξισορρόπηση της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ, που είχε άμεσο αντίκτυπο στην εφαρμογή της αντίστοιχης αμυντικής στρατηγικής. Πρόσφατα, και οι δύο χώρες ανακοίνωσαν τις επιτυχίες τους στην ανάπτυξη όπλων νέων τεχνολογιών, αν και με διαφορετικό τρόπο.

Το 2018, ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν χρησιμοποίησε μία ομιλία του για να παρουσιάσει τα νέα οπλικά συστήματα της Ρωσίας (Broad & Tiefenthaler, 2018). Το μήνυμά του απειλούσε άμεσα τις Ηνωμένες Πολιτείες και το NATO, το οποίο αποκαλύπτει δύο αποτυχίες στη θέση της Ρωσίας. Πρώτον, ένας αγώνας όπλων και

στρατιωτικού εξαναγκασμού είναι το τελευταίο χαρτί που μπορεί να παίξει η Ρωσία στο μεγάλο παιχνίδι του ανταγωνισμού. Δεύτερον, αυτή η συμπεριφορά εκδήλωσης βίας προκαλεί συνεχιζόμενες οικονομικές κυρώσεις από τις δυτικές χώρες προκειμένου να περιορίσουν πιθανές ρωσικές απειλές. Αυτό με τη σειρά του προκαλεί μεγάλο εμπόδιο στην εφαρμογή της ρωσικής στρατηγικής, καθώς ο τρέχον εθνικός προϋπολογισμός της Ρωσίας δεν επαρκεί για τη διαχείριση της SAP.

Ο Λαϊκός Απελευθερωτικός στρατός μελέτησε βαθιά το παράδειγμα του πολέμου των ΗΠΑ στο Ιράκ και επομένως της Επανάστασης στις Στρατιωτικές Υποθέσεις. Δηλαδή, έναν πόλεμο που διεξήχθη κυρίως με προηγμένες τεχνολογίες, δίκτυα επικοινωνίας και ιδιαίτερα με όπλα υψηλής τεχνολογίας και τεχνολογία πληροφοριών. Μέχρι να έρθει η στρατιωτική τεχνολογική ανάπτυξη, η Κίνα βασιζόταν πάνω απ' όλα στη σαφή αριθμητική υπεροχή των επίγειων δυνάμεών της. Με άλλα λόγια, το κινεζικό στρατιωτικό δόγμα βασίστηκε στον αγώνα ενάντια στην εισβολή ή στην κατοχή γης, αλλά μετά τον πόλεμο του Κόλπου και τον πόλεμο του Ιράκ που διεξήχθησαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Κίνα άρχισε να μειώνει το μέγεθος των επίγειων δυνάμεών της, έτσι ώστε να επικεντρωθεί σε πιο τεχνολογικά προηγμένες και καλύτερα εκπαιδευμένες δυνάμεις.

Ένας άλλος βασικός παράγοντας του κινεζικού εκσυγχρονισμού ήταν το πολιτικό καθεστώς της Ταϊβάν. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1997, η Κίνα δεν κατάφερε να ανακαλύψει τον τρόπο και την έκταση της στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ στην περιοχή. Μετά από αυτήν την αποτυχία η Κίνα άρχισε να παράγει πυραύλους κατά πλοίων, βαλλιστικούς πυραύλους μεσαίας εμβέλειας και άλλα αμυντικά όπλα (Gilli & Gilli, 2019; Lee, 2008).

Το δόγμα του 2004 ονομάστηκε «Νίκη Τοπικών Πολέμων με Πληροφοριακό Πόλεμο». Πυρήνας του ήταν η «πληροφορική και η μηχανογράφηση», που αντικατέστησαν τον γενικό όρο «συνθήκες υψηλής τεχνολογίας» που χρησιμοποιήθηκε στο δόγμα του 1993. Το δόγμα του 2004 υπογράμμισε τη συνεπή, ομαλή και σταθερή ροή πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων κέντρων διοίκησης και ελέγχου και του στρατού στο πεδίο της μάχης. Ως εκ τούτου, από το 2004 ο πυρήνας της κινεζικής στρατιωτικής μεταρρύθμισης έχει γίνει η δημιουργία ενός ισχυρού δικτύου διοίκησης, ελέγχου, επικοινωνιών, υπολογιστών, πληροφοριών και

επιτήρησης (Fravel, 2019). Και το δόγμα του 2014 επίσης, υπογραμμίζει τον θεμελιώδη ρόλο της κυριαρχίας των πληροφοριών.

Η Κίνα παρουσίασε τα νέα οπλικά της συστήματα σε μία εμπορική αεροπορική έκθεση, με σκοπό να στείλει ένα μήνυμα στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες δυνάμεις ότι η Κίνα δεν είναι πίσω, αλλά στην πραγματικότητα μπροστά στις τεχνολογικές εξελίξεις. Τέτοιες υβριδικές παρουσιάσεις νέων οπλικών συστημάτων μαλακώνουν τη στάση της προς τη διεθνή κοινότητα, έτσι ώστε να μην προκαλεί διαταράσσοντας την εφαρμογή των στρατηγικών της. Επιπλέον, η Κίνα διαθέτει μέχρι στιγμής αρκετούς πόρους και χρηματοδότηση για να υλοποιήσει επιτυχώς τις τεχνολογικές απαιτήσεις των στρατηγικών της. Η Κίνα είναι εξαιρετικά προσεκτική ώστε να μη φαίνεται απειλητική στη διεθνή κοινότητα με τα νέα της οπλικά συστήματα (Beech, 2016).

Σχετικά με την πληροφορία, η Ρωσία δημιούργησε ένα δόγμα Ασφάλειας Πληροφοριών, που περιλαμβάνει την ασφάλεια του κράτους, της κοινωνίας και του ατόμου, στην αξιολόγηση πληροφοριών για απειλές στην ασφάλεια. Αυτό επιτρέπει στους Ρώσους διαχειριστές της ασφάλειας να εξετάσουν τις πληροφορίες για απειλές. Για αυτό το δόγμα της Ρωσίας παραθέτει ως εξωτερικές απειλές θέματα ψυχολογικής πληροφόρησης και τεχνικής πληροφόρησης (Trenin, 2018). Και η Κίνα όμως επηρεάζεται από την εποχή της πληροφορίας. Αφορά τις επιρροές της τεχνολογίας που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως μία μορφή εικονικής εξαπάτησης ή επιρροής. Το Διαδίκτυο είναι το επίκεντρο των περισσότερων ανησυχιών της Κίνας, πιθανότατα επειδή προσφέρει πληροφορίες που η κινεζική κυβέρνηση δεν μπορεί να ελέγξει πλήρως. Ταυτόχρονα, η Κίνα διαθέτει ένα σχέδιο ασφάλειας τεχνολογίας πληροφοριών και ίδρυσε το Υπουργείο Πληροφοριών.

Η Ρωσία έχει αναπτύξει ορισμένους ορισμούς για την ασφάλεια των πληροφοριών. Το Δόγμα Ασφάλειας Πληροφοριών του 2000 της Ρωσίας ορίζει την ασφάλεια πληροφορίας ως «το κράτος προστασίας των εθνικών συμφερόντων του τομέα πληροφοριών που ορίζεται από το σύνολο των ισορροπημένων συμφερόντων του ατόμου, της κοινωνίας και του κράτους». Σε ψήφισμα του ΟΗΕ τον Μάιο του 2000, η Ρωσία καθόρισε την ασφάλεια των πληροφοριών κάπως διαφορετικά, ως την «προστασία των βασικών συμφερόντων του ατόμου, της κοινωνίας και του κράτους στη σφαίρα πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένης της υποδομής πληροφοριών και

τηλεπικοινωνιών». Η Ρωσική Ακαδημία Φυσικών Επιστημών όρισε ως «η προστασία του μέσου πληροφόρησης του ατόμου, της κοινωνίας και του κράτους, από εσκεμμένες και τυχαίες απειλές». Η ασφάλεια των πληροφοριών είναι συνδεδεμένη με πληροφορίες και υλικούς φορείς. έτσι η Ρωσία βλέπει τόσο το μυαλό όσο και τα συστήματα πληροφοριών, ως αναπόσπαστα μέρη της έννοιας της ασφάλειας πληροφοριών (Thomas, 2001: 2).

Ο Κινέζος ακαδημαϊκός Shen Changxiang της κινεζικής Ακαδημίας Μηχανικών, όρισε ως ασφάλεια πληροφοριών την πρόληψη οποιασδήποτε διαρροής πληροφοριών όταν δημιουργούνται, μεταδίδονται, χρησιμοποιούνται και αποθηκεύονται έτσι ώστε η χρησιμότητα, το απόρρητό τους, η ακεραιότητα και η αυθεντικότητα να μπορεί να διατηρηθεί και η αξιοπιστία και η δυνατότητα ελέγχου του συστήματος πληροφοριών να μπορεί να διασφαλιστεί. Το μέλος του Κρατικού Συμβουλίου Shen Weiguang σημειώνει ότι ο πόλεμος πληροφοριών είναι πόλεμος στον εγκέφαλο. Σύμφωνα με επίσημες κινεζικές πηγές, το Διαδίκτυο έχει την ικανότητα να χειρίζεται πληροφορίες, την αλήθεια και την ηθική – ψυχολογική κατάσταση των κινέζων πολιτών (Thomas, 2001). Η Κίνα συνειδητοποιεί ότι το Διαδίκτυο δεν μπορεί να ελεγχθεί και ως εκ τούτου η κυβέρνηση ανησυχεί. Έτσι συμπεραίνουμε ότι η Κίνα και η Ρωσία μοιάζουν στην κατανόηση της ασφάλειας πληροφοριών, με έμφαση στη διανοητική πτυχή της ασφάλειας πληροφοριών.

Ο κυβερνοχώρος είναι ένας τομέας που έφερε το ρωσικό και το κινεζικό δόγμα πιο κοντά. Και οι δύο χώρες τονίζουν την κυριαρχία των πληροφοριών και η στρατιωτική χρησιμότητα του κυβερνοχώρου είναι επίσης παρόμοια.. Οι Saifetdinov και Zheng τονίζουν ότι οι επιχειρήσεις στον τομέα του κυβερνοχώρου είναι συνεχής χωρίς φραγμούς μεταξύ των ενεργειών, σε καιρό ειρήνης και πολέμου. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις παραδοσιακές αμερικανικές προσεγγίσεις για τη σύγκρουση, οι οποίες καθορίζουν σαφείς οριακές γραμμές μεταξύ των διαφορετικών φάσεων του πολέμου (Franke, 2015; McReynolds: 225-26).

Ωστόσο, η Ρωσία δεν έχει μπορέσει να ανακτήσει το τεχνολογικό πλεονέκτημα που είχε κατά τη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου. Η Κίνα εν τω μεταξύ έχει αναδειχθεί ως παγκόσμιος ηγέτης στις επιστημονικές δημοσιεύσεις και τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και είναι έτοιμη να ανταγωνιστεί στην καινοτομία τις Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες κορυφαίες αναπτυσσόμενες χώρες

υπερδιπλασιάζοντας τις δημοσιεύσεις της και φθάνοντας στη δεύτερη θέση στον κόσμο στις επιστημονικές δημοσιεύσεις., ενώ η Ρωσία έχει πέσει στον τομέα αυτό στη δέκατη πέμπτη θέση (Kotsemir, 2012). Με εξαίρεση τις εξαγωγές όπλων που προαναφέρθηκαν, το ποσοστό εξαγωγών υψηλής τεχνολογίας της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά είναι αμελητέο, στο ίδιο επίπεδο με την Αργεντινή και πιο χαμηλά από το Μεξικό και τη Σλοβακία. Η Κίνα από την άλλη έχει γίνει ο κορυφαίος εξαγωγέας προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στον κόσμο , ξεπερνώντας χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Γερμανία και η Ιαπωνία (Pham et al., 2017). Η Κίνα είναι πλέον η παγκόσμια ηγέτης στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενώ η Ρωσία δεν κατάφερε να αξιοποιήσει τις προόδους που σημείωσε κατά τη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου στην αεροδιαστημική, την ατομική ενέργεια και τη νανοτεχνολογία, χάνοντας γρήγορα έδαφος από την Κίνα (Balzer & Askona, 2016).

7.6 Πυρηνική στρατηγική Κίνας - Ρωσίας

Δεδομένου ότι και οι δύο χώρες υστερούν έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών όσον αφορά τη στρατιωτική τους εξουσία, το βασικό στρατηγικό αποτρεπτικό τους μέσον παραμένει τα πυρηνικά τους όπλα.

Η Ρωσία ακόμα όταν ήταν αδύναμη τη δεκαετία του 1990 διατήρησε το πυρηνικό της οπλοστάσιο και είναι η μόνη χώρα που μπορεί να αναμετρηθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες σε αυτόν τον τομέα. Το ισχύον πυρηνικό δόγμα της Ρωσίας υπάρχει για να αποτρέψει την επιθετικότητα ενάντια στο κράτος, αλλά διατηρεί επίσης μία στρατηγική ενδοπολεμικής αποτροπής (Velez – Green, 2017). Αυτή η ενδοπολεμική στρατηγική αναφέρεται συχνά ως ρωσική στρατηγική κλιμάκωσης για αποκλιμάκωση. Επιπλέον, η πυρηνική στρατηγική πιθανής πρώτης χρήσης της Ρωσίας βρίσκεται σε τεταμένη κατάσταση μετά την ανακοίνωση της αμερικανικής κυβέρνησης ότι θα αποσυρθεί από τη Συνθήκη για τις Πυρηνικές Δυνάμεις Ενδιάμεσης Σειράς¹⁸, αφήνοντας τη Ρωσία χωρίς άλλο πλεονέκτημα εκτός από τη χρήση πυρηνικών όπλων (Pompeo, 2019).

¹⁸ Συνθήκη ελέγχου όπλων μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης (1987).

Η Κίνα από τη μεριά της διατηρεί ένα σχετικά μικρό πυρηνικό οπλοστάσιο και μία σταθερή δέσμευση για μη πρώτη χρήση. Η Κίνα προσπαθεί να μην προκαλεί τη διεθνή κοινότητα, με την πυρηνική πολιτική «μη πρώτης χρήσης, η οποία εναρμονίζεται και πάλι με την θεμελιώδη ειρηνική αναπτυξιακή ρητορική για την κινεζική ήρεμη δύναμη και την πορεία της επιτυχίας εφαρμογής της στρατηγικής αυτής (Fetter & Wolfsthal, 2018).

Έτσι, ο πυρηνικός τομέας παρουσιάζει μια περιοχή απόκλισης της στρατιωτικής σκέψης μεταξύ Ρωσίας και Κίνας.

7.7 Οικονομική στρατηγική Κίνας - Ρωσίας

Η στρατιωτική ανάπτυξη των δύο χωρών εξαρτάται από τις αντίστοιχες περιόδους οικονομικής ανάπτυξης.

Η Κίνα χρησιμοποίησε ως επί το πλείστον οικονομικά μέσα για να τραβήξει τα συμφέροντα των άλλων χωρών στη σφαίρα επιρροής της, ώστε να μειώσει τη θέση των Ηνωμένων Πολιτειών. Η προσέγγιση του Πεκίνου δημιουργεί περισσότερους πόρους και χρηματοδότηση μέσω του εμπορίου και της πρόσβασης σε πόρους που υποστηρίζουν τη στρατηγική του. Συγκεκριμένα, η Κίνα χρησιμοποιεί την πρωτοβουλία «Belt and Road» για να φτάσει στην Αφρική και την Ευρώπη και να ανοίξει έναν νέο δρόμο μεταξιού υπό σύγχρονες συνθήκες, μέσω ξηράς και θάλασσας, χρησιμοποιώντας την τρέχουσα οικονομική ώθηση προς όφελός της (Cai, 2017). Αυτή η προσέγγιση προσφέρει οικονομική ανάπτυξη στους εταίρους της Κίνας και χωρίς προφανείς κινδύνους ασφαλείας για τις συνεργαζόμενες χώρες. Αυτή η προσέγγιση συμβαδίζει με την ειρηνική ρητορική συνανάπτυξης της Κίνας, η οποία προσφέρει οικονομικά οφέλη, σε αντίθεση με τις κενές ρωσικές υποσχέσεις. Ωστόσο, μετά την εδραίωση αυτών των οικονομικών εξελίξεων, η στρατιωτική δύναμη της Κίνας θα υποστηρίζει μακροπρόθεσμα τις επενδύσεις της. Επομένως, η προσέγγιση που βασίζεται στην οικονομία της Κίνας έχει γίνει ένα ισχυρό θεμέλιο της στρατηγικής της.

Η σταθερή οικονομική ανάπτυξη από τα τέλη του περασμένου αιώνα έδωσε ώθηση και στις δύο χώρες να αυξήσουν τις οικονομικές και στρατιωτικές τους δυνάμεις. Ωστόσο, επειδή η οικονομική βελτίωση της Ρωσίας εξαρτάται σε μεγάλο

βαθμό από τα έσοδά της από εξαγωγές ενέργειας, μετά τη ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας το 2014, οι άλλες χώρες επέβαλαν κυρώσεις που προκάλεσαν σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή της στρατηγικής της Ρωσίας. Από την άλλη πλευρά, η Κίνα ανέπτυξε την οικονομία της μέσω υψηλού επιπέδου κατασκευής υποδομών, την αύξηση του αριθμού των καταναλωτών και τη δημιουργία υπηρεσιών. Αυτή η εξέλιξη επιτρέπει στην Κίνα να είναι οικονομικά ανεξάρτητη, καθιστώντας άλλες χώρες εξαρτημένες από την οικονομία της, επιτρέποντας έτσι στην Κίνα να αυξήσει τη στρατιωτική της δύναμη με μεγαλύτερη ανεξαρτησία από ότι η Ρωσία.

Ισχυρή αιτία των διαφορετικών προσεγγίσεων των δύο χωρών είναι η χρηματοδότηση για την εκτέλεση των πολιτικών και στρατηγικών τους στόχων. Η ρωσική ρητορική είναι επηρεασμένη από την ιστορικά επιθετική ισχύ της, η οποία εμποδίζει την εφαρμογή της στρατηγικής, καθώς η επιθετικότητα της εμποδίζει πόρους να χρηματοδοτήσουν τη στρατηγική της. Αντίθετα, η προσέγγιση της Κίνας είναι ως επί το πλείστον ειρηνική και προσανατολίζεται στην παραγωγή πόρων και χρηματοδότησης, που πραγματικά δημιουργεί τη βάση για την ελεύθερη εφαρμογή των στρατηγικών της στο μέλλον. Ως εκ τούτου η χρηματοδότηση καθίσταται πολύ σημαντική για την επιτυχία ή την αποτυχία της στρατηγικής.

Φαίνεται ότι η κατοχή στρατιωτικής δύναμης, δεν ισοδυναμεί και με επιτυχή εφαρμογή μίας στρατηγικής. Χωρίς οικονομικούς πόρους δεν είναι δυνατή η εφαρμογή οποιασδήποτε στρατηγικής. Αυτή η διαπίστωση ταιριάζει με τη στρατιωτική φράση «οι ερασιτέχνες μιλούν για τακτική, αλλά οι επαγγελματίες συζητούν για εφοδιαστική». Επιπλέον, ανεξάρτητα από το μέγεθος μίας χώρας, πρέπει η χώρα να έχει τη δική της στρατηγική, με έναν εφικτό στόχο και τους απαιτούμενους πόρους για την επιτυχία.

Σε ότι αφορά την οικονομία σε ενεργειακό επίπεδο, η Κίνα και η Ρωσία έχουν υπογράψει επίσημη συμφωνία κατασκευής αγωγών για την προμήθεια πετρελαίου στην Κίνα. Τη συμφωνία αυτή τη διαπραγματεύονταν δεκαπέντε χρόνια, έως τον Οκτώβριο του 2008. Σύμφωνα με τη συμφωνία, η Κίνα θα έπρεπε να επεκτείνει ένα δάνειο 25 δισεκατομμυρίων δολαρίων στη Ρωσία και η Ρωσία θα έπρεπε να προμηθεύσει 300 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου την Κίνα, μέσω του αγωγού εντός είκοσι ετών, με ετήσιο όγκο δεκαπέντε εκατομμυρίων. Έχουν συμφωνήσει επίσης για την κατασκευή αγωγών φυσικού αερίου και προμήθεια φυσικού αερίου στην Κίνα.

Τέλος, έχουν αποκλειστική συνεργασία σε τομείς όπως η πυρηνική ενέργεια, ο άνθρακας, η ηλεκτρική ενέργεια κλπ. (Yishan, 2010).

Η Ρωσία μετά την ανάκαμψή της από το μετα-σοβιετικό ναδίρ της δεκαετίας του 1990, γνώρισε μία περίοδο σταθερής οικονομικής ανάπτυξης στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και στη συνέχεια έγινε κυρίαρχος παράγοντας στις παγκόσμιες αγορές ενέργειας. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτή έχει επιβραδυνθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια και η οικονομία της Ρωσίας έχει εισέλθει σε μία περίοδο στασιμότητας, με ρυθμούς ανάπτυξης που υστερούν σε σχέση με αυτούς της Κίνας. Η οικονομία της Ρωσίας εξαρτάται υπερβολικά από την εξαγωγή φυσικών πόρων και υδρογονανθράκων και έτσι έχει μείνει πίσω η ανάπτυξη βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας και ιδιωτικών επιχειρήσεων (Kudrin and Gurvich, 2015). Ρώσοι οικονομολόγοι θεωρούν ότι η Ρωσία έδωσε μεγάλο βάρος στην οικονομική της ανάπτυξη με βάση τους φυσικούς της πόρους και τώρα η χώρα θα πρέπει να υποστεί δραματικές διαρθρωτικές αλλαγές ώστε να αποφύγει να μείνει πίσω από άλλες παγκόσμιες οικονομίες. Αντίθετα, η Οικονομία της Κίνας είναι σε μία ισχυρή ανοδική πορεία μετά τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η Κίνα έχει τετραπλασιάσει το ΑΕΠ της από το 2000 και έχει καθιερωθεί ως η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες (Krickovic, 2017).

7.8 Ιδεολογία και πολιτική θεώρηση

Η Κίνα και η Ρωσία έχουν παρόμοια κοσμοθεωρία και κοινή πολιτική και θεσμική κομμουνιστική κληρονομιά. Η ηγεσία και των δύο χωρών συμμαχίζεται μία ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων και αποφεύγει τον φιλελευθερισμό της Δύσης. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν πιστεύουν στα οφέλη της συνεργασίας μεταξύ κρατών. Πιστεύουν όμως ότι η συνεργασία δεν πρέπει να στηρίζεται σε κοινές αξίες ή αρχές αλλά σε αμοιβαίο ενδιαφέρον και όφελος. Είναι ισχυροί υποστηρικτές της κυριαρχίας της Βεσφαλίας¹⁹ και της αρχής της μη παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις. Οι ηγέτες και των δύο χωρών βλέπουν τις προσπάθειες των ΗΠΑ να

¹⁹ Η κυριαρχία της Βεσφαλίας ή κρατική κυριαρχία είναι μία αρχή στο διεθνές δίκαιο που δηλώνει ότι κάθε κράτος έχει την αποκλειστική κυριαρχία στην επικράτειά του.

προωθήσουν τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα ως άμεση απειλή για τα δικά τους καθεστώτα και υποψιάζονται ότι ο πραγματικός σκοπός πίσω από αυτές τις προσπάθειες είναι η προώθηση των αμερικανικών γεωπολιτικών συμφερόντων, αποδυναμώνοντας τα κράτη τους (Wilson, 2015).

Μελετητές υποστηρίζουν ότι οι εθνικές ταυτότητες και των δύο χωρών είναι βαθιά διαμορφωμένες από τη μαρξιστική – λενινιστική κληρονομιά τους. Οι ηγέτες και των δύο χωρών βλέπουν τη Δύση ως κυρίαρχη, παρεμβατική και υπαρξιακή απειλή για τα καθεστώτα και τα έθνη τους. Οι επιπτώσεις της μαρξιστικής – λενινιστικής κληρονομιάς τους είναι επίσης έμμεση. Οι πολιτικοί θεσμοί και οι πολιτική και οργανωτική κουλτούρα των δύο χωρών έχουν βαθιά διαμορφωθεί από την κοινή σοσιαλιστική κληρονομιά τους. Η Κίνα εξακολουθεί να κυβερνάται από ένα εσωστρεφές λενινιστικό κόμμα που επικρατεί σε όλα τα κοινωνικά θεσμικά επίπεδα. Υπό τον Putin, οι πολιτικοί θεσμοί της Ρωσίας μοιάζουν με τους Σοβιετικούς προκατόχους. Και στις δύο χώρες η σοβιετική οργανωτική κουλτούρα φτάνει πιο βαθιά από τα ανώτερα κλιμάκια εξουσίας και επηρεάζει τους περισσότερους κοινωνικούς θεσμούς. Και οι δύο χώρες μοιράζονται μία κοινή λενινιστική στρατηγική κουλτούρα που βασίζεται σε άτυπα δίκτυα και μυστικότητα (Krickovic, 2017).

Σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας υποστηρίζει ότι τα αυταρχικά καθεστώτα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη μεταξύ τους συνεργασία, καθώς η έλλειψη ειλικρίνειας και διαφάνειας αναστέλλει την επικοινωνία και δυσκολεύει αυτά τα κράτη να αναλάβουν τις απαιτούμενες για συνεργασία αξιόπιστες δεσμεύσεις (Mattes & Rodriguez, 2014). Ωστόσο για την Κίνα και τη Ρωσία οι ομοιότητες στη στρατηγική τους κουλτούρα μπορεί να συμβάλλει στην αίσθηση μίας αμοιβαίας κατανόησης που μπορεί να βοηθήσει στη γεφύρωση των δύο κουλτούρων και να αποφευχθούν παρεξηγήσεις και παρανοήσεις.

7.9 Ρωσία – Κίνα, δύο ρεβιζιονιστικές δυνάμεις

Η Κίνα και η Ρωσία είναι οι πιο σημαντικοί ρεβιζιονιστικοί παίκτες στην τρέχουσα παγκόσμια φιλελεύθερη τάξη. Το ισχυρό ρεβιζιονιστικό ένστικτο του Putin φαίνεται από τη Συμμετοχή της Ρωσίας στη Νότια Οσσετία και ξεδιπλώθηκαν

πλήρως από την προσάρτηση της Κριμαίας και την κρίση στην ανατολική Ουκρανία (Richey, 2018). Η Κίνα από την άλλη υπό τον Xi Jinping έχει αναπροσανατολίσει την εσωτερική και εξωτερική της πολιτική πορεία.

Ο ρεβιζιονισμός της Ρωσίας είναι αυτός της «μεγάλης αντισυμβατικής δύναμης» που βασίζεται στην εδραίωση της εγχώριας και περιφερειακής επιρροής στον λεγόμενο «ρωσικό κόσμο». Ελλείπει μίας ισχυρής ιδεολογίας ως θεμέλιό του, ο χαρακτήρας του ρωσικού ρεβιζιονισμού προέρχεται κυρίως από το προσωπικό χάρισμα του Putin και από τις προσπάθειές του να περιορίσει τις δημοκρατικές διαδικασίες με αντάλλαγμα τη δήθεν βελτίωση των οικονομικών στάνταρ. Η Ρωσία υστερεί διεθνώς σε συνολική εθνική δύναμη κι ανάπτυξη και αυτός ο ρεβιζιονισμός βασίζεται σε σχεδόν πλήρη εγχώριο έλεγχο, τοπική κοινωνικοπολιτική υποστήριξη σε βασικές περιοχές και μία στρατηγική βασισμένη σε δράσεις υπό το κατώφλι μίας ανοικτής αντιπαράθεσης (Piontkovsky, 2015).

Η Κίνα, είναι μία ρεβιζιονιστική δύναμη που στοχεύει στην επίτευξη θέσης και εξουσίας στο παγκόσμιο διεθνές σύστημα και απομακρύνεται από την παραδοσιακή χαμηλού προφίλ στρατηγική της. Αυτός ο μακροπρόθεσμος και σταδιακός ρεβιζιονισμός τη διακρίνει από τα πραγματικά επαναστατικά κράτη που στοχεύουν στην πλήρη διάλυση του συστήματος καθώς και από τα ρεβιζιονιστικά κράτη που στοχεύουν απλώς στην αλλαγή των βασικών κανόνων και της ισορροπίας της εξουσίας. Ο ρεβιζιονισμός της Κίνας είναι περίπλοκος και προκύπτει από την εγχώρια ανησυχία για πολιτική αναταραχή και κατακερματισμό, καθώς και από μεγάλη κλίμακα φιλοδοξία για αλλαγή της ισορροπίας δύναμης και πλήρους εκμετάλλευσης των διεθνών κανόνων. Αυτός ο τύπος ρεβιζιονισμού καθορίζεται από την επιθυμία να συνεχίσει την ανάπτυξη μέσω της προσήλωσης στην παγκόσμια οικονομία, παρά μέσω συγκρούσεων και διαφωνιών με ορισμένες χώρες της Δύσης και της Ασίας. Η έκταση αυτών των φιλοδοξιών έχει φανεί τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο εδραίωσης της εξουσίας του προέδρου Xi Jinping (Yan, 2014).

Αυτές οι ρεβιζιονιστικές προσεγγίσεις εξαρτώνται από την αποκλίνουσα οικονομική και πολιτική θέση των συζητούμενων χωρών. Ενώ η Ρωσία προσπαθεί να αξιοποιήσει την ιστορική της κληρονομιά της μεγάλης δύναμης και να κυριαρχήσει σε ένα μεγάλο μέρος της Ευρασίας, οι πολιτικοί, οικονομικοί κοινωνικοί και άλλοι πόροι της είναι αναμφίβολα λιγότερο σημαντικοί από της Κίνας. Ο ρεβιζιονισμός της

μεγάλης αντισυμβατικής δύναμης της Ρωσίας είναι στρατηγική αντίδραση σε αυτήν την κατάσταση, που συνδυάζεται με την απειλούμενη ρωσική μεγαλοπρέπεια. Σε σύγκριση με τη Ρωσία η Κίνα είναι μία αναδυόμενη δύναμη που φιλοδοξεί να επιτύχει στην παγκόσμια σκηνή το κύρος που αναλογεί στην οικονομική της δύναμη και στο μέγεθός της, κάτι που εκφράζεται από τον Xi Jinping ως «Κινεζικό Όνειρο». Ενώ είναι κάπως ασαφές, το Κινεζικό όνειρο αναδεικνύει τις κινεζικές φιλοδοξίες να ανέβει η Κίνα στην παγκόσμια σκηνή, κάτι που δεν ήταν χαρακτηριστικό της πολιτικής των προκατόχων του Xi (Swaine, 2015).

Ακολουθώντας το Κινεζικό Όνειρο που έδωσε μία νέα ισχυρή ώθηση στις κινεζικές φιλοδοξίες να αναδειχθούν ως ένας σημαντικός διεθνής παράγοντας, ο ρεβιζιονισμός της Κίνας μπορεί να χαρακτηριστεί ως συστημικός και περίπλοκος. Ωστόσο, ο φιλόδοξος ρεβιζιονισμός της Κίνας δεν είναι τόσο επιθετικός όσο ο αντισυμβατικός ρεβιζιονισμός της Ρωσίας. Παρά τη ραγδαία άνοδο της Κίνας την τελευταία δεκαετία, η διαδικασία του να γίνει παγκόσμια δύναμη είναι σε εξέλιξη. Επίσης, συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την τρέχουσα παγκόσμια τάξη, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι επιθυμητή μία ολοκληρωτική ανοικοδόμηση της διεθνούς πολιτικής της, δεδομένου ότι το status quo της επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό να εκμεταλλευτεί οικονομικά και να επωφεληθεί από το τρέχον παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Έτσι, η Κίνα κατά την άνοδό της ταλαντεύεται μεταξύ της χρήσης της τρέχουσας τάξης και της προσπάθειας να αλλάξει μερικούς κανόνες και να μετατοπίσει την ισορροπία της παγκόσμιας δύναμης (Hardy, 2017).

Οι ρεβιζιονιστικές θέσεις των δύο χωρών συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τις αλλαγές στις εσωτερικές ρυθμίσεις, ειδικά στις ηγετικές δομές. Η Πρωτοβουλία Belt and Road της Κίνας έχει εντείνει τη δέσμευσή της με τη διεθνή φιλελεύθερη τάξη και με άλλες χώρες σε διαφορετικές περιοχές. Ενώ μία τέτοια δέσμευση δίνει έμφαση στο μερίδιο της Κίνας στο διεθνές status quo, έχει αυξήσει επίσης το ενδεχόμενο τόσο οικονομικής όσο και σε επίπεδο ασφάλειας αντιπαράθεσης με διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των κρατών της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ασίας ή τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι οι φιλοδοξίες της Κίνας παρουσιάζονται με θετικό τρόπο ενημερώνοντας και τελειοποιώντας το επίσημο προφίλ της Συμφωνίας του Πεκίνου, η οποία προηγήθηκε του ρεβιζιονισμού του Xi (Huang, 2010). Ενώ η ρωσική εξωτερική πολιτική έχει επίσης κάποια ιδεολογικά οράματα, η θέση της είναι σε μεγάλο βαθμό διαφορετική από την κινεζική εξωτερική

πολιτική, ελλείπει της δυνατότητας δημιουργίας ενός παγκόσμιου μοντέλου. Επιπλέον, η Ρωσία είναι πιο ανοιχτή στον κίνδυνο και υπό την τρέχουσα ηγεσία έχει μικρότερο μερίδιο στο status quo. Ενώ η εκμετάλλευση του κρατικού μηχανισμού και η κοινωνική δυναμική επέτρεψαν στον Putin να επικεντρωθεί στην αντιπαράθεση με τη Δύση, αυτή η αντιπαράθεση έχει μείνει σκόπιμα περιορισμένη και υπό το κατώφλι μίας μεγάλης σύγκρουσης. Έτσι, η στρατηγική της Ρωσίας είναι μία αντισυμβατική εστίαση στην εδραίωση της δικής της βάσης ισχύος και στην εξαπόλυση επιλεκτικών, ταραχωδών επιθέσεων σε δυτικούς αντιπάλους της. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα αυτό σήμαινε συχνά επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, που βασίζονται σε μία μακρά σοβιετική εμπειρία στον πληροφοριακό πόλεμο που πηγάζει στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (Hansen, 2015).

Επίλογος...

Από την παρούσα μελέτη φαίνεται ότι η Ρωσία έχει ανακάμψει από την οικονομική, δημογραφική και πολιτική ελεύθερη πτώση στην οποία βρέθηκε τη δεκαετία του 1990 και ανέκτησε μέρος της χαμένης επιρροής της. Εξακολουθεί να διαθέτει ανθεκτικά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένης της έκτασης της επικράτειάς της, των τεράστιων ενεργειακών και φυσικών της πόρων και τις τρομερές στρατιωτικές της δυνατότητες.

Η Ρωσία έχει αναδειχθεί ο πιο μεγάλος αμφισβητίας της διεθνής τάξης, ενώ η Κίνα είναι πιο προσεκτική στις αμφισβητήσεις της. Η Ρωσία είναι δυσαρεστημένη με τη διεθνή τάξη και είναι αποφασισμένη να την αλλάξει για να αντιστρέψει την παρακμάζουσα πορεία της και να διατηρήσει τη μεγάλη της ισχύ.

Η Κίνα αντιμετωπίζει πολλά δύσκολα εμπόδια, συμπεριλαμβανομένων της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, της άνισης οικονομικής ανάπτυξης και την αδυναμία του χρηματοπιστωτικού τομέα. Ωστόσο οι τεχνολογικές δυνατότητες της Ρωσίας είναι πολύ πιο πίσω από αυτές της Κίνας και οι Ρώσοι ηγέτες έχουν λόγο να ανησυχούν για την μακροπρόθεσμη ικανότητα της χώρας να διατηρήσει τη θέση της ως μία από τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος. Την ίδια στιγμή η Κίνα φαίνεται έτοιμη να συνεχίσει τις επιτυχίες της σε όλους αυτούς τους τομείς και να αυξάνει τη δύναμη και την επιρροή της.

Με την ανάπτυξη της παγκοσμιοποίησης και την αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ των εθνών, η Κίνα έχει υποστεί μία αλλαγή και προσαρμογή της στάσης και της πολιτικής της απέναντι στον πόλεμο και τη χρήση βίας στην παγκόσμια σκηνή. Σε σύγκριση με την αρχαιότητα, παρόλο που η Κίνα εξακολουθεί να ακολουθεί τις αρχές της κρατικής κυριαρχίας, της μη παρέμβασης και της μη χρήσης βίας, την ίδια στιγμή έχει δείξει μία πιο ανοιχτή και ενεργή τάση. Δηλαδή, δε θα διστάσει να συμμετάσχει σε πολυμερείς επιχειρήσεις υπό την αρχή του ΟΗΕ ή να ανταποκριθεί σε αιτήματα για ανθρωπιστικές καταστροφές, αντί των κλιμακώσεων διεθνών συγκρούσεων.

Από την εποχή του Μάο έως τη σύγχρονη εξωτερική κινεζική πολιτική, η στάση της Κίνας για τη χρήση βίας είναι αμυντική, ενώ έχουν αλλάξει σημαντικά τα πρότυπά της. Η Κίνα τώρα δίνει μεγάλη έμφαση στο διεθνές θεσμικό πλαίσιο παρά

στην ιδεολογία. Για να εφαρμόσει καλύτερα την έννοια ενός αρμονικού κόσμου και να αναγνωριστεί ως μία υπεύθυνη μεγάλη δύναμη, θα αναπτύξει περαιτέρω την παραδοσιακή της αντίληψη για τον πόλεμο, την παρέμβαση και τη συλλογική ασφάλεια. Σε αυτό το νέο πλαίσιο, οι ηθικές και πολιτικές προοπτικές είναι λογικά ενσωματωμένες. Η ηθική προοπτική εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά έχουν ενσωματωθεί νέα πρότυπα βασισμένα στα εθνικά συμφέροντα και τους διεθνείς θεσμούς. Η μαρξιστική προοπτική εξακολουθεί να υπάρχει και τα ταξικά συμφέροντα μετατρέπονται σε εθνικά συμφέροντα στη διεθνή πολιτική, ενώ η αντι-καπιταλιστική θεωρία μετατρέπεται σε αντιμπεριαλιστική ιδεολογία στην εξωτερική πολιτική. Επομένως όταν παρατηρούμε τις κινεζικές αντιλήψεις πολέμου υπάρχει τόσο η συνέχεια όσο και η αλλαγή, αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι αυτές οι αντιλήψεις έχουν ενοποιηθεί και όχι διασπαστεί.

Η στρατηγική της Ρωσίας δημιουργεί στρατηγικές έννοιες της ασφάλειας, της στρατιωτικής αξίας και εμπιστοσύνης που εξελίσσονται σε θεσμοθετημένες προσεγγίσεις στον πόλεμο. Η Ρωσία καθοδηγούμενη από την παραδοσιακή κουλτούρα της στρατηγικής σκέψης, συγχώνευσε τη γεωστρατηγική πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα με την πραγματικότητα της κοσμοθεωρίας του προέδρου Putin. Η εξέλιξη της πορείας της στρατιωτικής ασφάλειας της Ρωσίας έρχεται σε μία κρίσιμη περίοδο στην ανάπτυξη της χώρας μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Αυτή η μοναδική ασύμμετρη διαδρομή είναι μία διαρκής πολυδιάστατη πρόκληση για τη Δύση και θα επηρεάσει την εδώ και χρόνια αίσθηση ευεξίας της. Ο Grint (2014: 241) αναφέρεται στον Έλληνα ποιητή Αρχίλοχο που έγραψε: «Η αλεπού ξέρει πολλά πράγματα. Ο σκαντζόχοιρος ένα μεγάλο πράγμα». Αυτό το απόσπασμα συχνά ερμηνεύεται ότι ο σκαντζόχοιρος έχει τη μοναδική αμυντική ικανότητα να κάμπτεται ως αγκαθωτή μπάλα και αυτό είναι αρκετό για να νικήσει όλες τις πονηρές δεξιότητες της αλεπούς. Φαίνεται πως η Ρωσική Ομοσπονδία ξέρει πώς να είναι και σκαντζόχοιρος και αλεπού. Τα δόγματα δείχνουν μία Ρωσία που κυρτώθηκε σαν μπάλα, αλλά οι πρόσφατες συγκρούσεις στην Ανατολική Ευρώπη και τη Συρία δείχνουν ότι η Ρωσία έχει και μερικές από τις δυνατότητες της αλεπούς.

Θα καταφέρει η Ρωσία να ανακτήσει τη χαμένη της μεγαλοπρέπεια και να εξαλείψει το φοβικό της σύνδρομο; Θα συνεχίσει να αποτελεί η Κίνα αναδυόμενη δύναμη και θα καταφέρει να κατακτήσει μία ηγεμονική θέση απέναντι στις Ηνωμένες

Πολιτείες; Θα δούμε μία σινο-ρωσική υπερδύναμη απέναντι στις ΗΠΑ; Περαιτέρω έρευνες και το μέλλον θα απαντήσουν...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acharya, A. (2019). From Heaven to Earth: 'Cultural Idealism' and 'Moral Realism' as Chinese Contributions to Global International Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(4), 467-494.
- Al-Rodhan, N. (2015). Hypersonic Missiles and Global Security, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2015/11/hypersonic-missiles-and-global-security/>.
- Aron, L. (2008). The Problematic Pages. In memory of Alexander Solzhenitsyn. *The New Republic*. <https://newrepublic.com/article/62070/the-problematic-pages>
- Balzer, H., & Askonas, J. (2016). The triple helix after communism: Russia and China compared. *Triple Helix*, 3(1), 1-31.
- BARTHOLOMEW, C., CLEVELAND, R., GOODWIN, H. C. P., MCDEVITT, M. A., KAMPHAUSEN, R., TALENT, H. J. M., ... & LEWIS, K. (2019). US-China Economic and Security Review Commission.
- BBC, U. C. (2015). Russia Halts Gas Supplies to Kiev, BBC News, 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27862849>
- Becker, M. D. (1993). *Strategic culture and ballistic missile defense: Russia and the United States*. NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL MONTEREY CA.
- Beech, H. (2016). China Shows Off Latest Military Innovations at Air Show, *TIME*, <https://time.com/4552848/china-aviation-aerospace-j20-weapons-arms/>.
- Bērziņš, J. (2014). *Policy Paper*, 2, 2002-2014.
- Bloomfield, A. (2012). Time to move on: Reconceptualizing the strategic culture debate. *Contemporary Security Policy*, 33(3), 437-461.
- Bohlen, C. (1992). Why Are Russians Still Here? the Free Baltics Ask. *The New York Times* A, 3, <https://www.nytimes.com/1992/08/07/world/why-are-russians-still-here-the-free-baltics-ask.html?pagewanted=2&src=pm>.
- Booth, K. (2005). Strategic culture: Validity and validation. *Oxford Journal on Good Governance*, 2(1), 25-28.
- Boston, S., & Massicot, D. (2017). *The Russian Way of Warfare: A Primer*. RAND Corporation Santa Monica United States.
- Boulègue, M. (2020). The Church and the Military in Russia: Russian Nuclear Orthodoxy: Religion, Politics, and Strategy Dmitry Adamsky. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2019. \$90.00. 376 pp. *Survival*, 62(1), 191-196.

- Broad, W.J. & Tiefenthaler A. (2018). Putin Flaunted Five Powerful Weapons. Are they a Threat?, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/03/02/world/europe/putin-weapons-video-analysis.html>.
- Bruce, C. (2007). Power resources: the political agenda in Russo-Moldovan gas relations. *Problems of Post-Communism*, 54(3), 29-47.
- Chang, G. H. (1988). To the nuclear brink: Eisenhower, Dulles, and the Quemoy-Matsu crisis. *International Security*, 12(4), 96-123.
- Cai, P. (2017). Understanding China's belt and road initiative.
- Chauhan, P. (2016). The Concept of "Reach" in Grasping China's Active Defence Strategy: Part I, *BHARAT SHAKTI*, Self-Reliance in Defence, <http://bharatshakti.in/the-concept-of-reach-in-grasping-chinas-active-defence-strategy-part-i/>.
- Chen, J. (2010). *Mao's China and the cold war*. Univ of North Carolina Press.
- Chivers, C. J. (2006). Explosions In Russia Cut Gas Pipelines To Georgia. *The New York times*, 6, <https://www.nytimes.com/2006/01/22/international/europe/explosions-in-russia-cut-gas-pipelines-to-georgia.html>.
- CNN, (2020). Xi Jinping Fast Facts, *CNN World*, <https://edition.cnn.com/2013/01/04/world/asia/xi-jinping--fast-facts/index.html>.
- Cox, R. W. (1981). Social forces, states and world orders: beyond international relations theory. *Millennium*, 10(2), 126-155.
- Daily, C. (2005). „Hu Calls for a Harmonious World at Summit “. *China Daily*, https://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-09/16/content_478349.htm.
- Dibb, P. (2019). *How the Geopolitical Partnership Between China and Russia Threatens the West*. Australian Strategic Policy Institute,
- Cimbala, S. (2013). Russian Threat Perceptions and Security Policies: Soviet Shadows and Contemporary Challenges. *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*. 14/15 <https://journals.openedition.org/pipss/4000>
- Coalson, R. (2014). Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine. *Huffington*, https://www.huffpost.com/entry/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480.
- Cordesman, A. H. (2019). China's new 2019 defense white paper. *Center for Strategic and International Studies*. *Post*, 9, <https://www.csis.org/analysis/chinas-new-2019-defense-white-paper>.

- Covington, S. R. (2016). *The Culture of Strategic Thought Behind Russia's Modern Approaches to Warfare*. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs.
- Daily Sabbah, (2018). EU more dependent on Russian gas despite bid to diversify, *Daily Sabbah*, <https://www.dailysabah.com/energy/2018/01/15/eu-more-dependent-on-russian-gas-despite-bid-to-diversify>
- Daiss, T. (2016). Ukraine Celebration: One Year Without Russian Gas. *Online. Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/timdaiss/2016/11/27/ukraine-celebration-one-year-without-russian-gas/#47b846fd62f4>.
- Damdinbazar, M. (2019). *The Defense Strategies of China and Russia: A Study of Effectiveness*. NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL MONTEREY CA MONTEREY United States.
- Danilovich, A. A. (1992). On new military doctrines of the CIS and Russia. *The Journal of Soviet Military Studies*, 5(4), 517-538.
- Darczewska, J., & Źochowski, P. (2017). Active measures. Russia's key export. OSW Point of View 64, June 2017.
- Davenport, K. (2018). Nuclear weapons: Who has what at a glance. *Arms Control Association*, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>.
- De Haas, M. (2010). Russia's Military Doctrine Development. *DEVELOPMENT*, 10.
- Defense Intelligence Agency. (2019). China military power: Modernizing a force to fight and win, [https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/China Military Power FINAL 5MB 20190103.pdf](https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/China%20Military%20Power%20FINAL%205MB%2020190103.pdf).
- Deng, X. (1979). Uphold the four cardinal principles. *Selected Works of Deng Xiaoping*, 2, 1975-1982, <http://en.people.cn/dengxp/vol2/text/b1290.html>.
- Di Giorgio, S., Quagliarella, D., Pezzella, G., & Pirozzoli, S. (2019). An aerothermodynamic design optimization framework for hypersonic vehicles. *Aerospace Science and Technology*, 84, 339-347.
- Dibb, P. (2016). *Why Russia is a Threat to International Order*. Barton: Australian Strategic Policy Institute, <https://core.ac.uk/download/pdf/51344044.pdf>.
- Dickey, J. V., Everett, T. B., Galvach, Z. M., Mesko, M. J., & Soltis, A. V. (2015). *Russian political warfare: origin, evolution, and application*. NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL MONTEREY CA,

https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/45838/15Jun_Dickey_Everett_Galva_ch_Mesko_Soltis.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Deutsche Welle, (2018). Vladimir Putin: How a spy rose to power and held on it, *DW*, <https://www.dw.com/en/vladimir-putin-how-a-spy-rose-to-power-and-held-on-to-it/a-43030900>.

Duchâtel, M., & Godement, F. (2016). China and Russia: Gaming the West. *China Analysis, European Council on Foreign Relations*, 4, 41, https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR_195_-_CHINA_AND_RUSSIA_GAMING_THE_WEST_%28002%29.pdf.

e-amyna, (2017). Το νέο Ρωσικό Στρατιωτικό Δόγμα και η εφαρμογή του Υβριδικού Πολέμου στην Ουκρανία, <http://e-amyna.com/το-νέο-ρωσικό-στρατιωτικό-δόγμα-και-η-ε/>

Eitelhuber, N. (2009). The Russian Bear: Russian Strategic Culture and What it Implies for the West. https://procon.bg/system/files/09.1.01_Eitelhuber.pdf

Eltchaninoff, M. (2015). What is Putinism?, *Huffington Post*, https://www.huffingtonpost.com/michel-eltchaninoff-/what-is-putinism_b_8624088.htm

Endowment, C. (2010). Text of Newly-Approved Russian Military Doctrine, https://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf

Erickson, A. S. (2014). Rising Tide, Dispersing Waves: Opportunities and Challenges for Chinese Seapower Development. *Journal of Strategic Studies*, 37(3), 372-402.

Ermarth, F. W. (2006). Russia's strategic culture: Past, Present, and... in Transition?. *Defense Threat Reduction Agency*, 2.

Ermarth, F. W. (2009). Russian Strategic Culture in Flux: Back to the Future?. In *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction* (pp. 85-96). Palgrave Macmillan, New York.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2016). *Ασφάλεια: Ισχυρότεροι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών*, ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_1227.

Facon, I. (2012). The Russian Way of War: In Crisis?. In *The Oxford Handbook of War*.

Facon, I. (2016). « Russian Strategic Culture in the 21st Century: Redefining the West-East Balance », in Ashley J. Tellis, Alison Szalwinski, Michael Wills (ed.), « Understanding Strategic Cultures in the Asia-Pacific », *Strategic Asia 2016-2017*, The National Bureau of Asian Research, 62-89

Fan, Y. (2000). A classification of Chinese culture. 7; 2, <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/1277/5/Chinese%20culture.pdf>.

- Felgenhauer, P. (2005). Russia's Imperial General Staff. https://open.bu.edu/bitstream/handle/2144/3628/perspective_16_1_felgenhauer.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Fernandes, B. J., & Finney, N. K. (2016). The Myth Of Russian Aggression And NATO Expansion. *Online. Strategy Bridge*, <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2016/12/16/the-myth-of-russian-aggression-and-nato-expansion>
- Feng, Z., & Huang, J. (2014). *China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world. European Strategic Partnerships Observatory* (No. 8). Working paper, https://web.archive.org/web/20170801045703/http://fride.org/descarga/WP8_China_s_strategic_partnership_diplomacy.pdf.
- Fenghua, L. (2016). China-Russia Comprehensive Strategic Partnership: Formation, Features, and Prospects. *China Int'l Stud.*, 59, 61.
- Fetter, S., & Wolfsthal, J. (2018). No first use and credible deterrence. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 1(1), 102-114.
- FitzGerald, M. C. (1992). Russia's new military doctrine. *The RUSI Journal*, 137(5), 40-48.
- Franke, U. (2015). War by non-military means: Understanding Russian information warfare.
- Fravel, M. T. (2008). China's Search for Military Power, *The Washington Quarterly*, 31(3), 125-141.
- Fravel, M. T. (2016). China's Changing Approach to Military Strategy: The Science of Military Strategy from 2001 and 2013. *The Evolution of China's Military Strategy (Washington, DC: Brookings Forthcoming)*.
- Fravel, M. T. (2018). Shifts in Warfare and Party Unity: Explaining China's Changes in Military Strategy. *International Security*, 42(3), 37-83.
- Fravel, M. T. (2019). *Active Defense: China's Military Strategy Since 1949*. Princeton University Press.
- Gabuev, A. (2016). Russia and China: Little brother or big sister. *Moscow Carnegie*, <https://carnegie.ru/commentary/64006>.
- Galeotti, M. (2018). I'm sorry for creating the 'Gerasimov Doctrine'. *Foreign Policy*, 5, 2018.
- Galeotti, M. (2019). The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat. *Critical Studies on Security*, 7(2), 157-161.
- Gerasimov, V. (2016). The Value of Science is in the Foresight. *Military Review*, 96(1), 23.

- Getty, L. & Kwon, K. (2020). The Analects – Confucius (551 – 479 B.C.E.), *LibreTexts*, [https://human.libretexts.org/Bookshelves/Literature_and_Literacy/Book%3A_Compact_Anthology_of_World_Literature_\(Getty_and_Kwon\)/2%3A_China/2.1%3A_The_Analects-Confucius_\(551-479_B.C.E.\)](https://human.libretexts.org/Bookshelves/Literature_and_Literacy/Book%3A_Compact_Anthology_of_World_Literature_(Getty_and_Kwon)/2%3A_China/2.1%3A_The_Analects-Confucius_(551-479_B.C.E.)).
- Gibbs, D. N. (2000). Afghanistan: The Soviet invasion in retrospect. *International Politics*, 37(2), 233-245.
- Goldstein, A. (2001). The diplomatic face of China's grand strategy: a rising power's emerging choice. *The China Quarterly*, 168, 835-864.
- Gortney, W. E. (2012). Dictionary of Military and Associated Terms.
- Gracie, C. (2017). The Thoughts of Chairman Xi. *BBC*, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/Thoughts_Chairman_Xi.
- Gray, C. S. (1981). National style in strategy: The American example. *International security*, 6(2), 21-47.
- Gray, C. S. (1986). Nuclear strategy and national style.
- Gray, C. S. (1999). Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back. *Review of international studies*, 49-69.
- Grint, K. (2014). The hedgehog and the fox: Leadership lessons from D-Day. *Leadership*, 10(2), 240-260.
- Grissom, A. (2006). The future of military innovation studies. *Journal of strategic studies*, 29(5), 905-934.
- Guillory, S., (2007). A Genealogy Of “Putinism”, *Sean’s Russian Blog*, <http://seansrussiablog.org/2007/12/23/a-genealogy-of-putinism/>
- Gupta, S. (2013), Chinese ADIZ in East China Sea: Posers for India, *IDSA COMMENT*, Institute of Defence Studies and Analyses, http://idsa.in/idsacomments/ChineseADIZinEastChinaSeaPosersforIndia_agupta_021213.
- Hansen, F. S. (2015). Framing yourself into a corner: Russia, Crimea, and the minimal action space. *European Security*, 24(1), 141-158.
- Harding, L. (2010). Ukraine extends lease for Russia’s Black Sea fleet. *the Guardian*, 21, 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/21/ukraine-black-sea-fleet-russia>.
- Hardy, J. (2017). China’s Place in the Global Divisions of Labour: An Uneven and Combined Development Perspective. *Globalizations*, 14(2), 189-201.

- Holcomb, J. F. (1994). *Russia's New Doctrine: Two Views*. DIANE Publishing.
- Huang, Y. (2010). Debating China's economic growth: The Beijing consensus or the Washington consensus. *Academy of Management Perspectives*, 24(2), 31-47.
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China (2000). China's National Defense: 2000, *White Paper*, BEIJING.
- Jackson, A. (2014). Sun Tzu's 31 Best Pieces of Leadership Advice, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/ericjackson/2014/05/23/sun-tzus-33-best-pieces-of-leadership-advice/#25e8bc65e5ef>.
- Jervis, R. (1978). Cooperation under the security dilemma. *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, 167-214.
- Johnston, A. I. (1995). Thinking about strategic culture. *International security*, 19(4), 32-64.
- Johnston, A. I. (1998). *Cultural realism: Strategic culture and grand strategy in Chinese history* (Vol. 178). Princeton University Press.
- Johnston, A. I. (2003). Is China a status quo power?. *International security*, 27(4), 5-56.
- Johnson Colonel, K. D. (2009). China's Strategic Culture: A Perspective for the United States, <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2014.pdf>.
- Jones, D. R. (1990). Soviet strategic culture. In *Strategic Power: USA/USSR* (pp. 35-49). Palgrave Macmillan, London.
- Kamphausen, R., Lai, D., & Tanner, T. (Eds.). (2014). *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era*. Strategic Studies Institute and US Army War College Press.
- Kari, M. J., & Pynnöniemi, K. (2019). Theory of strategic culture: An analytical framework for Russian cyber threat perception. *Journal of Strategic Studies*, 1-29.
- Kasapoglu, C. (2015). *Russia's Renewed Military Thinking: Non-linear Warfare and Reflexive Control*. NATO Defense College, Research Division.
- Kaufman, A. A. (2009). *China's National Defense in 2008: Panel Discussion Report*. CENTER FOR NAVAL ANALYSES ALEXANDRIA VA.
- Kazimiroff, P. (2012). Russian industry wary of Su-35 sale to China; in *Jane's Defense Weekly*, 12.
- Kier, E. (1995). Culture and military doctrine: France between the wars. *International security*, 19(4), 65-93.

- Kipp, J. (2010). Russian Military Doctrine: Past, Present, and Future. *Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine*, 63-151.
- Kjellberg, P., & Ivanhoe, P. J. (Eds.). (1996). *Essays on Skepticism, Relativism, and Ethics in the Zhuangzi: The Control of Meaning in an Institutional Setting*. SUNY Press.
- Klein, B. S. (1988). Hegemony and strategic culture: American power projection and alliance defence politics. *Review of international studies*, 14(2), 133-148.
- Klein, Y. (1991). A theory of strategic culture. *Comparative Strategy*, 10(1), 3-23.
- Klein, M. (2015). Russia's new military doctrine: NATO, the United States and the "colour revolutions".
- Kofman, M., & Rojansky, M. (2015). *A closer look at Russia's' Hybrid War'*. Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Korybko, A. (2015). Hybrid Wars: the indirect adaptive approach to regime change. *The People's Friendship University of Russia*.
- Kotkin, S. (2016). Russia's Perpetual Geopolitics: Putin Returns to the Historical Pattern. *Foreign Aff.*, 95, 2.
- Kotsemir, M. N. (2012). Publication activity of Russian researches in leading international scientific journals. *Acta Naturae (англоязычная версия)*, 4(2 (13)).
- Krickovic, A. (2017). The symbiotic China-Russia partnership: Cautious riser and desperate challenger. *The Chinese Journal of International Politics*, 10(3), 299-329.
- Kristensen, H. M., & Korda, M. (2019). United States nuclear forces, 2019. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 75(3), 122-134.
- Kudrin, A., & Gurvich, E. (2015). A new growth model for the Russian economy. *Russian journal of economics*, 1(1), 30-54.
- Lantis, J. S. (2009). Strategic culture: From Clausewitz to constructivism. In *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction* (pp. 33-52). Palgrave Macmillan, New York.
- Lele, A. (2019). Hypersonic Weapons. In *Disruptive Technologies for the Militaries and Security* (pp. 47-78). Springer, Singapore.
- Lenin, V.I. (1905). *Collected Works*, Progress Publishers Moscow, 8: 107, 4th Edition: 1977, <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/cw/pdf/lenin-cw-vol-08.pdf>.
- Lewis, J. W., & Xue, L. (1991). *China builds the bomb* (Vol. 3). Stanford University Press.

- Li, N. (1996). The PLA's Evolving Warfighting Doctrine, Strategy and Tactics, 1985–1995: A Chinese Perspective. *The China Quarterly*, 146, 443-463.
- Li, X. (2017). China's Military Transformation: Politics and War Preparation. By You Ji. *Pacific Affairs*, 90(3), 557-559.
- Lim, Y. H. (2017). Expanding the dragon's reach: The rise of China's anti-access naval doctrine and forces. *Journal of Strategic Studies*, 40(1-2), 146-168.
- Lim, Y. H. (2020). China's rising naval ambitions in the Indian Ocean: aligning ends, ways and means. *Asian Security*, 1-17.
- Liping, X. (2015). On China's Nuclear Doctrine. *Journal of China and International Relations*, 3(1).
- Liu, J. (2000). Classical liberalism catches on in China. *Journal of Democracy*, 11(3), 48-57.
- Liu, T. (2014). Chinese Strategic Culture and the Use of Force: moral and political perspectives. *Journal of Contemporary China*, 23(87), 556-574.
- Lock, E. (2010). Refining strategic culture: return of the second generation. *Review of International Studies*, 685-708.
- Lowsen, B. (2016). How China Fights: The PLA's Strategic Doctrine, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/04/how-china-fights-the-plas-strategic-doctrine/>.
- Lynch, A. C. (2002). The evolution of Russian foreign policy in the 1990s. *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 18(1), 161-182.
- Martewicz, M. (2018). Poland Waves Goodbye to Russian Gas After 74 Years. *Bloomberg*, 8(2), 2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-04-19/new-russian-weapons-alarm-israel-may-trigger-next-syrian-crisis>.
- Mattes, M., & Rodríguez, M. (2014). Autocracies and international cooperation. *International Studies Quarterly*, 58(3), 527-538.
- Mazneva, E., & Krasnolutska, D. (2014). Russia Cuts Gas To Ukraine While Maintaining Flow To Eu. *Online. Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-06-16/ukraine-faces-russian-gas-cutoff-as-payment-talks-fail>.
- McDermott, R. N. (2016). Does Russia have a Gerasimov doctrine?. *Parameters*, 46(1), 97.
- McReynolds, J., & Mulvenon, J. C. (2014). The Role of Informatization in the People's Liberation Army under Hu Jintao. *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era*, 207-256.

- McReynolds, J. (2016). *China's Military Strategy for Network Warfare. China's Evolving Military Strategy. Washington, DC: Jamestown Foundation.*
- Meick, E. China-Russia Military-to-Military Relations: Moving toward a Higher Level of Cooperation (Washington, DC: US-China Economic and Security Review Commission, March 20, 2017), 6, <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China-Russia%20Mil-Mil%20Relations%20Moving%20Toward%20Higher%20Level%20of%20Cooperation.pdf>.
- Meyer, C. O. (2005). Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms. *European journal of international relations*, 11(4), 523-549.
- Ministry of National Defence of the People's Republic of China, (2015). *Strategic Guideline of Active Defense*, http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2015-05/26/content_4586711.htm.
- Ministry of National Defense of the People's Republic of China, (2015a). *Preparation for Military Struggle*, http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2015-05/26/content_4586711.htm.
- Muraviev, A. D. (2014). Comrades in Arms: The Military-Strategic Aspects of China–Russia Relations. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 1(2), 163-185.
- Naegele, J. (1997). Czech Republic/Russia: Ambassador draws ire in Prague and abroad. *Radio Liberty* [online], 9, <https://www.rferl.org/a/1083919.html>
- Nye Jr, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public affairs.
- Odom, W. E. (1976). The militarization of Soviet society. *Probs. Communism*, 25, 34.
- Office of the Secretary of Defense. (2013). Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013.
- O'Rourke, R. (2016). *A Shift in the International Security Environment: Potential Implications for Defense-Issues for Congress*. Congressional Research Service Washington, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1013823.pdf>.
- People's Republic of China, (2015). 2015 Defence White Paper, *Ministry of Defence*, http://eng.mod.gov.cn/Press/2015-05/26/content_4586805_4.htm.
- Petroff, A. (2014). Europe leans more heavily on Russian gas, *CNN*, <http://money.cnn.com/2014/04/29/news/gazprom-gas-russia/index.html>.

- Pham, C. S., Nguyen, X., Sgro, P., & Tang, X. (2017). Has China Displaced its Competitors in High-tech Trade?. *The World Economy*, 40(8), 1569-1596.
- Pillsbury, M. (1998). *Chinese views of future warfare*. Lancer Publishers, https://www.files.ethz.ch/isn/139710/1998-09_Chinese_View_Future_Warfare_40-Chap.pdf.
- Piontkovsky, A. (2015). Putin's Russia as a revisionist power. *Journal on Baltic Security*, 1(1), 6-13.
- Pompeo, M. R. (2019). US Withdrawal from the INF Treaty on 2 August, 2019. *Washington, DC*, <https://www.state.gov/us-withdrawal-from-the-inf-treaty-on-august-2-2019/>, 18.05. 2020.
- Posen, B. (1986). *The sources of military doctrine: France, Britain, and Germany between the world wars*. Cornell University Press.
- Putin, V. (2005). Annual address to the Federal Assembly of the Russian Federation. *speech, Moscow, April, 25*, , <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>
- Putin, V. (2006). Vladimir Putin's Academic Writings and Russian Natural Resource Policy Mineral Natural Resources in the Strategy for Development of the Russian Economy. *Problems of Post-Communism*, 53(1), 48-54.
- Putin, V. (2014). Military Doctrine of the Russian Federation. *President of the Russian Federation, December*.
- Putin, V. (2014)^a. Address by president of the Russian Federation. *President of Russia*, 18(3), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.
- Putin, V. (2015). Meeting of the Valdai International Discussion Club. *President of Russia website*, 24, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/50548>
- Putin, V. (2017). Unveiling of Monument to Alexander III, *President of Russia*, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/56125>.
- Rácz, A. (2015). *Russia's hybrid war in Ukraine: breaking the enemy's ability to resist*. Finnish Institute of International Affairs.
- Ranking, M. S. (2020). Global Firepower, <https://www.globalfirepower.com/>.
- Renz, B. (2016). Russia and 'hybrid warfare'. *Contemporary Politics*, 22(3), 283-300.
- Reuters (2018). Update 1 – Russian gas exports to Europe hits all-time high in 2017, *Reuters*, <https://af.reuters.com/article/africaTech/idAFL8N1OY2I2>.

- Richey, M. (2018). Contemporary Russian revisionism: understanding the Kremlin's hybrid warfare and the strategic and tactical deployment of disinformation. *Asia Europe Journal*, 16(1), 101-113.
- Rosa, P. (2018). Introduction: Competing Explanations for the Underdevelopment of China's Nuclear Doctrine. In *Neoclassical Realism and the Underdevelopment of China's Nuclear Doctrine* (pp. 1-24). Palgrave Pivot, Cham.
- Rosen, S. P. (1995). Military effectiveness: Why society matters. *International Security*, 19(4), 5-31.
- Ross, R. S. (2006). Balance of power politics and the rise of China: Accommodation and balancing in East Asia. *Security Studies*, 15(3), 355-395.
- Rumer, E., & Weiss, A. S. (2017). Vladimir Putin's Russia Goes Global'. *Wall Street Journal*, 4. <https://carnegieendowment.org/2017/08/04/vladimir-putin-s-russia-goes-global-pub-72736>.
- Rumer, E. (2019). *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action* (Vol. 5, No. 06). Carnegie Endowment for International Peace.
- Saalman, L. (2016). Little grey men: China and the Ukraine crisis. *Survival*, 58(6), 135-156.
- Sencerman, Ö. (2016). Russian diaspora as a means of Russian foreign policy. *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques*, (49), 97-107.
- Sergunin, A., & Konyshov, V. (2017). Russian military strategies in the Arctic: change or continuity?. *European Security*, 26(2), 171-189.
- Schmidt, H. (1998). The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives, 179-188.
- Scobell, A. (2016). *China's Military Power: Assessing Current and Future Capabilities*. ROGER CLIFF. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2015. xvi+362 pp. \$99.99. ISBN 978-1-107-10352-2. *The China Quarterly*, 227, 824-825.
- Shijia, L. (2007). Harmonious World: China's Ancient Philosophy for New International Order. *People's Daily*, <http://en.people.cn/90001/90776/6275744.html>.
- Singh, A. (2017). Chinese aircraft carriers: India should keep calm and carry on, *ORF*, <http://www.orfonline.org/research/china-aircraft-carriers-coming-india-should-keep-calm-and-carry-on/>.
- Sinovets, P. A., & Renz, B. (2015). Russia's 2014 Military Doctrine and beyond: threat perceptions, capabilities and ambitions.

- Sinovets, P. A. (2016). From Stalin to Putin: Russian Strategic Culture in XXI Century, its Continuity and Change.
- Skak, M. (2016). Russian strategic culture: the role of today's chekisty. *Contemporary Politics*, 22(3), 324-341.
- Snyder, L.J. (1977). The Soviet Strategic Culture: Implications For Limited Nuclear Operations, <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>.
- Sputnik (2014). Putin:russia Cannot Continue South Stream Construction In Current Situation, *Sputnik*, <https://sputniknews.com/business/201412011015368062/>.
- Sputnik (2017), "Second to none": Why Vietnam Prefers Russian Weapons to Their Foreign Analogues, *Sputnik International*, <https://sputniknews.com/politics/201701121049527326-russia-vietnam-weapons/>.
- Stegen, K. S. (2011). Deconstructing the "energy weapon": Russia's threat to Europe as case study. *Energy policy*, 39(10), 6505-6513.
- Stratfor, (2018). A more assertive Ukraine returns to Russian gas, *Stratfor*, <https://worldview.stratfor.com/article/more-assertive-ukraine-returns-russian-natural-gas/>
- Swaine, M. D. (2015). Xi Jinping on Chinese foreign relations: The governance of China and Chinese commentary. *China Leadership Monitor*, 48(1), 1-13.
- TASS, (2015). Putin agrees with emperor that Russia's only allies are army and navy, *Russian News Agency*.
- Thomas, T. L. (2001). Information security thinking: A comparison of US, Russian, and Chinese concepts. *Foreign Military Studies Office*.
- Thomas, T. L. (2016). *Thinking like a Russian officer: Basic factors and contemporary thinking on the nature of war*. Foreign Military Studies Office.
- Treaty, C. R. (2001). Treaty of Good-Neighbourliness and Friendly Cooperation between the People's Republic of China and the Russian Federation. Retrieved November, 22, 2012, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15771.shtml.
- Trenin, D. (2018). Avoiding US-Russia Military Escalation During the Hybrid War. *Carnegie Moscow Centre*, 25.
- Trigkas, V. (2020). On Global Power Differentials, Moral Realism, and the Rise of China: A Review Essay. *Journal of Contemporary China*, 1-14.

- Turner, K. (1993). War, punishment, and the law of nature in early Chinese concepts of the state. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 53(2), 285-324.
- Turner, P. T. (2015). The Evolution of Prometheanism: Józef Piłsudski's Strategy and Its Impact on Twenty-first Century World Affairs.
- Tverberg, G. (2011). Oil Prices And The Fall Of The Soviet Union. Online. Oil Price, 2011. <https://oilprice.com/Energy/Oil-Prices/Oil-Prices-And-The-Fall-OfThe-Soviet-Union.html>.
- Twomey, C. P. (2005). *THE MILITARY LENS: Doctrinal Differences, Misperception, and Deterrence Failure* (Doctoral dissertation, MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY).
- Van Evera, S. (1984). The cult of the offensive and the origins of the First World War. *International security*, 9(1), 58-107.
- Velez-Green, A. (2017). The Unsettling View from Moscow, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/CNAS-The%20Unsettling%20View%20from%20Moscow.pdf>.
- Virtaharju, J., & Rantapelkonen, J. (2015). Managing the image of war: an analysis of the Russian military doctrine texts 2010 and 2014. *Tiede ja ase*, 73.
- Weitz, R. (2015). For U.S., Diving China, Russia in Central Asia Easier Said Than Done, *World Politics Review*, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/15465/for-u-s-dividing-china-russia-in-central-asia-easier-said-than-done>.
- Williams, D. (2008). China – Taiwan tussle in Bim politics, *BBC News*, http://www.bbc.co.uk/caribbean/news/story/2008/01/080108_chinataiwan.shtml.
- Wilson, J. L. (2010). The legacy of the color revolutions for Russian politics and foreign policy. *Problems of post-communism*, 57(2), 21-36.
- Wilson, J. L. (2015). Russia and China respond to soft power: Interpretation and readaptation of a Western construct. *Politics*, 35(3-4), 287-300.
- Woodruff, D. M. (2003). Khodorkovsky's gamble: from business to politics in the YUKOS conflict.
- Workman, D.. (2018). Russias Top 10 Exports. *World Top Exports*, March, 19, <http://www.worldstopexports.com/russias-top-10-exports/>
- Xuetong, Y. (2013). New values for new international norms. *China Int'l Stud.*, 38, 15.
- Xuetong, Y. (2019). *Leadership and the rise of great powers*. Princeton University Press.

- Yan, X. (2014). From keeping a low profile to striving for achievement. *The Chinese Journal of International Politics*, 7(2), 153-184.
- Yan, X. (2016). Political leadership and power redistribution. *The Chinese Journal of International Politics*, 9(1), 1-26.
- Yan, X. (2018). Chinese values vs. liberalism: what ideology will shape the international normative order?. *The Chinese Journal of International Politics*, 11(1), 1-22.
- Yang, J. (2017). Study and implement General Secretary Xi Jinping's thought on diplomacy in a deep-going way and keep writing new chapters of major-country diplomacy with distinctive Chinese features. Retrieved from Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1478497.shtml.
- Yeltsin, B. (1994). The basic provisions of the military doctrine of the Russian Federation. *Jane's Intelligence Review*, 6-12, <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>
- Yinhong, S. (2008). Chinese and Western Ethical Traditions and International Intervention. *Regent J. Int'l L.*, 6, 69.
- Yishan, X. (2010, August). China's Energy Strategy and China-Russia Energy Cooperation. In *Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) Joint Symposium ("Energy Links Between Russia and East Asia: Development Strategies for the XXI Century")*.
- Yunzhu, Y. (1995). The Evolution of Military Doctrine of the Chinese PLA from 1985 to 1995. *The Korean Journal of Defense Analysis*, 7(2), 57-80.
- Žižek, S. (1989). *The sublime object of ideology*. Verso, LONDON.